RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1919. Första kammaren. Nr 48.

Lördagen den 31 maj, e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 34, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av §§ 12, 54 och 105 regeringsformen, §§ 38, 50, 55, 56 och 74 riksdagsordningen samt § 2 mom. 4 tryckfrihetsförordningen, dels ock två i ämnet väckta motioner;

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 15 regeringsformen; och

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 2 4:o tryckfrihetsförordningen;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 163, i anledning av väckt motion om höjning av livräntor, utgående enligt lagen den 5 juli 1901 angående ersättning för skada till följd av olycksfall i arbete;

nr 164, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om höjande av andra huvudtitelns ordinarie förslagsanslag till ersättning åt domare, vittnen och parter;

nr 165, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om anvisande av medel till understöd åt offentliga rättshjälpsanstalter;

nr 194, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av ytterligare rörelsekapital för bränslekommissionen jämte en i ämnet väckt motion;

nr 195, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående statsverkets kapitalökningsfond m. m.;

nr 196, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för oförutsedda utgifter;

nr 197, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för täckande av viss del av statens järnvägars driftförlust under år 1918;

198, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen ävensom propositionen om tilläggsstat för år 1919 gjorda framställningar om anslag till fortsättning av statsbanan Sveg—Brunflo jäm-

te väckta motioner om anslag till vissa statsbyggnader i Norrland; samt

nr 199, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande anslag för beredande av semester åt vid lantförsvaret och sjöförsvaret anställda arbetare;

bevillningsutskottets betänkande och memorial:

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående införselmonopol å socker;

nr 57, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 45 i anledning av väckt motion om höjning av tullen å kaffe och kaffesurrogat;

nr 58, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 46 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om utgörande av en särskild stämpelavgift i vissa fall vid köp, byte eller införsel till riket av pärlor med flera lyxvaror; samt

nr 59, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 47 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om uppskattning av mark i och för framdeles skeende taxering till jordvärde- eller jordräntestegringsskatt m. m. ävensom en i ämnet väckt motion;

bankoutskottets memorial nr 78, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående bankoutskottets utlåtande nr 57 i anledning av justitieombudsmannens framställning angående ändring i avlöningsvillkoren för registratorn-kanslisten vid justitieombudsmansexpeditionen;

första särskilda utskottets memorial nr 2, angående avlöning åt dess tjänstemän och vaktbetjäning; ävensom

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 24, i anledning av andra kammarens beslut över dess fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 7 i anledning av fem inom andra kammaren väckta motioner i bostadsfrågan.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 236, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig förhöjning i dagavlöningen för manskapet vid armén m. m.;

nr 237, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig förhöjning i dagavlöningen för visst manskap vid marinen;

nr 238, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring under år 1920 för viss personal vid armén;

nr 239, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring åt viss personal vid marinen;

nr 240, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående särskild tjänstårsberäkning i fråga om tillfällig löneförbättring för vissa underofficerare av 2:a graden vid kustartilleriet;

nr 241, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring åt öververkmästaren J. F. Engblom;

nr 242, i anledning av väckt motion om inlösen till staten av elektriska belysningsanordningar i vissa kasernetablissemang;

nr 257, i anledning av väckt motion angående löneregleringen för häradshövdingarna;

nr 265, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för upprätthållande av yrkesinspektionens verksamhet;

nr 266, i anledning av Kungl. Maj:ts under sjätte huvudtiteln av statsverkspropositionen och propositionen om tilläggsstat för år 1919 gjorda framställningar angående anslag till folksanatorierna; samt

nr 267, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av ytterligare medel till uppförande av nybyggnad för patent- och registreringsverket m. m.

Fortsattes överläggningen angående 1 § av andra särskilda utskottets i utlåtande nr 5 framställda förslag till lag om arbetstidens begränsning.

Lagförslag om arbetstidens begränsning. (Forts.)

Herr Ström: Herr talman! Då det icke förekommer någon verklig realbehandling i denna kammare av det föreliggande utlåtandet utan, av hela debatten att döma, det endast rör sig om en allmän principbehandling, torde det icke heller vara lönt, att man nu ingår på någon närmare granskning. Det torde vara alldeles givet, att förslaget faller i första kammaren. För min del hälsar jag detta med nöje. Jag tror, att det är ett fall framåt, om frågan nu avslås av första kammaren och att detta endast kan vara till gagn för en verklig lösning av denna ytterst viktiga fråga. Det är min bestämda förhoppning, att, om nu förslaget faller, det skall, när det nästa gång återkommer, läggas fram i ett betydligt radikalare skick, och därför är jag för min del högern synnerligen tacksam att den nu fäller förslaget. Detta i förbigående.

Det förslag, som från regeringens sida föreligger, är en dålig och *för arbetareklassen absolut oantaglig kompromiss*, efter mitt förmenande, och det är ett allmänt arbetarkrav, att när regeringen nästa gång framlägger sitt förslag, det *måste* vara betydligt förbättrat ur arbetareklassens synpunkt sett. När man hör högern, så är det så, att man erinrar sig den gamla satsen om bourbonerna, som ingenting lärt och ingenting glömt. Högern uppträder här, som om den levde precis i de gamla goda högertiderna, då det endast gällde att beställa om sitt eget hus och få det så bra som möjligt för de härskande, utan att behöva tänka på andra. Något som helst spår i vad högertalarna anfört av att vi leva i en tid, då arbetareklassen reser sig över hela världen för att tillkämpa sig

Lagförslag om arbetstidens begränsning. (Forts.)

sin frigörelse, märker man icke alls. För högertalarna ha inga revolutioner ägt rum ute i världen och i Sverige är det precis som förut! Det kan ju vara angenämt för högern att hysa denna illusion, och jag missunnar icke högern att hava denna barnsliga och naiva tro på att det nog skall gå väl, bara man avslår allt, som kommer från de djupa leden och som icke går i de gamla gängorna.

Herr von Sydows linje är ju ingenting annat än ett maskerat avslag på Kungl. Maj:ts förslag, och jag föredrager därför de samlade högerreservanternas öppna avslag såsom mera tilltalande, därför att det går rakt på sak. Som jag nämnt, så anser jag Kungl. Maj:ts förslag vara en dålig kompromiss, och utskottets förslag bygger ju i allt väsentligt på denna redan från början dåliga kompromiss. Jag önskar därför att även detta avslås. Det är en vanlig liberal halvmesyr. Det enda, man skulle kunna tänka sig giva en åtminstone till en början acceptabel lösning, vore en lösning efter de linjer, som angivas i de socialdemokratiska reservationerna och särskilt då med hänsyn tagen till de ändringsförslag, som framlagts i motion av herr Karlsson i Sandviken. Detta är den vänstersocialistiska linjen, och jag hyser icke ringaste tvivel om att icke den inom några få år skall hava segrat, och när högern nu tycker, att det är alldeles för dyrt att taga regeringens förslag, så undrar jag, vad högern skall säga om några år, när den vänstersocialistiska linjen alldeles säkert har slagit igenom. Då kanske det icke blir fullt så angenämt att vara högerman som det för närvarande anses vara. Då det icke är möjligt att nu ernå en acceptabel lösning ur arbetareklassens intressesynpunkter, så finner jag det olyckligt att här ens försöka att nå ett positivt förslag, som blott skulle bli kompromiss. Om det t. ex. skulle gå på det sättet att första kammaren godkänner herr von Sydows linje och andra kammaren godkänner regeringsförslaget, så skulle uppstå en sammanjämkning, som vore alldeles omöjlig ur arbetareklassens synpunkt. Till och med en sammanjämkning mellan Kungl. Maj:ts förslag och de högersocialistiska reservanternas förslag skulle innebära en lag, som vore sämre än ingen lag alls. Arbetareklassens organisationer hava i mycket, mycket stor utsträckning förklarat, att de *icke* vilja hava *någon* lag, som går till höger om landssekretariatets uttalande. Meningen på den sidan är mycket bestämd, att, om vi få en dålig lag, det är bättre att icke få någon lag alls, ty då kunna vi med våra fackorganisationers hjälp tillkämpa oss en normalarbetsdag, som blir bättre än normalarbetsdag, vunnen genom en rad av kompromisser på lagstiftningsvägen. Kan man därför icke få en verkligt radikal ökning, är det bäst att göra rent bord. Ingen kompromiss i denna arbetarklassens livsfråga!

Jag skulle slutligen vilja rikta några repliker till ett par av de föregående talarna. När herr Nilsson i Skottlandshus talade om att jordbruksarbetarna voro uteglömda, så var det alldeles riktigt; det påpekades redan under remissdebatten av vänstersocialistiska talare, bl. a. av mig, och det föreligger motion i samma riktning.

Det är sålunda icke ifrån arbetareklassens sida, som man har utlämnat jordbruksarbetarna, utan det är ifrån regeringens sida, vilken icke har medtagit jordbruksarbetarna i sitt förslag till riksdagen.

Rörande herr von Sydows uttalande, att den vänstersocialistiska pressen skulle önska en minskad produktion och att den hade uttalat sig i denna riktning och att den förklarat att den accepterade normalarbetsdagen, därför att det gällde att kunna skada arbetsgivarna mera än att gagna arbetarna — så fattade jag meningen i talarens beskyllning — skulle det vara synnerligen intressant att få veta i vilken vänstersocialistisk tidning han läst denna rena gallimatias. Det är fastmer så, att vi vänstersocialister hålla på en högst väsentlig ökad produktion, som kommer *alla* till godo. Vi finna att endast en ökad produktion kan uppbära ett socialistiskt samhälle. Vi äro sålunda av helt annan uppfattning än herr von Sydow gjorde sig sken av att vi skulle hävda, och vi hålla på det socialistiska samhället också därför att det är vår bestämda uppfattning, att produktionen därigenom skall kunna ökas i högst väsentlig grad. Vi äro också av den uppfattningen, som förut av en annan talare tillkännagivits, att en verklig normalarbetsdag, en begränsning av den nuvarande långa arbetsdagen, skall åtminstone i samband med andra sociala reformer i väsentlig mån bidraga till att öka produktionens tillväxt. Sålunda är det icke alls så, som herr von Sydow ville göra gällande, att den vänstersocialistiska pressen skulle av någon lust att skada producenterna, men icke av lust att gagna arbetarna, vara anhängare av normalarbetsdag.

Herr von Sydow förklarade vidare, att, om man gåve arbetarna en verklig åttatimmarsdag, så skulle det endast medföra, att nya krav restes, ty arbetareorganisationerna kunde icke leva utan att resa nya krav. Ja, det är klart, att den sociala frågan icke är löst med åttatimmarsdagens lösning. Det är väl icke ens någon högerman, som kunnat tro, att arbetarna skulle låta sig nöja med att vi finge en normalarbetsdag. Det finns så ofantligt många andra återstående olösta sociala och ekonomiska frågor av lika och än större betydelse än åttatimmarsdagen så att det är klart, att någon arbetsfred i den betydelsen att klasstriderna skulle upphöra därför att åttatimmarsdagen genomfördes, det är något alldeles orimligt. Jag går ett steg längre och säger: Vem har sagt, att åttatimmarsdagen är slutmålet för strävandena att förkorta arbetsdagen? Nej, jag är övertygad om att man kan förkorta arbetsdagen ännu högst väsentligt, om man i övrigt tillgodogör sig alla uppfinningar, alla maskinella anordningar och om man ordnar produktionens hela system efter rationella grunder. Det är sålunda icke något, som vi stanna vid, att man nu begär åttatimmarsdag. Arbetareklassen kommer alldeles säkert att kräva ytterligare inskränkning i arbetsdagens längd för att kunna tillgodogöra sig den rätt till fritid, till eget arbete, till studier, till hemliv, till hälsans vårdande, som tillhör varje människa, och detta kan endast

Lagförslag om arbetstidens begränsning. (Forts.)

vara till gagn för produktionen, till gagn för kulturen, till gagn för ett verkligt människovärdes tillgodoseende.

Herr von Sydow sade också, att det nu gäller, huruvida det är den rätta tiden för en normalarbetsdags genomförande. Ja, det är så att för de obotfärdiga finnes det alltid förhinder. Annars tycker man, att det verkligen nu skulle vara en synnerligen lämplig tid för att genomföra en förkortning av arbetstiden, dels därför att en hel rad av industrier själva på grund av olika omständigheter sett sig nödsakade att frivilligt genomföra en väsentlig inskränkning i driften, så att fabrikerna på många håll arbeta endast 4—5 dagar i veckan eller med än kortare arbetstid och med hänsyn vidare till de utomordentligt stora företräden, som ett land, som icke har varit med i kriget, har framför de länder, som varit med i det, vidare med hänsyn till de ekonomiska vinster, som vårt land gjort under kriget och många andra förhållanden, vilka här särskilt hava berörts av herr Lindley. Det är icke tu tal om att icke denna tid, som just nu är inne, också är synnerligen lämplig för genomförande av en normalarbetsdag.

Vad sedan herr Tryggers anförande angår skulle jag endast vilja säga, att i detta anförande fingo vi i koncentrerad form just de skäl, som, tror jag, verkligen dikterat högerns motstånd emot denna reform. Herr Trygger förklarade, att vi på arbetaresidan skulle anse, att arbetet är ett ont och att man därför bör inskränka arbetstiden så mycket som möjligt. Det är ju att fullständigt ställa verkligheten på huvudet; just därför att arbetet är källan till allt gott, som finnes, till all rikedom och all kultur, just därför är det nödvändigt att man organiserar det så väl som möjligt, att man tillser, att *varje* samhällsmedlem fullgör sitt bestämda mått av arbete i samhället, men att man samtidigt också tillser, att varje samhällsmedlem blir satt i tillfälle att icke bara fullgöra detta mått av kroppsarbete, utan även får tid att sysselsätta sig med andligt arbete, så att man verkligen någon gång kommer till att kunna utjämna den klasskillnad, som nu råder — en klasskillnad, som bland annat även medför att man från överklassens sida med ett visst förakt ser ned på arbetet, särskilt på kroppsarbetet. Det är sålunda ingalunda från *vår* sida, som man betraktar arbetet med någon som helst ringaktning. När herr Trygger sedan förklarade, att man nu hade kommit dit hän, att arbetsgivarna voro de svaga i samhället och arbetarna de starka, och att det nu gällde att man hjälpte de svaga, så var det verkligen någonting, som måste slå en med förvåning att något sådant kunde över huvud taget framföras med krav att det skulle tagas på allvar.

Herr Trygger framhöll vidare, att man måste tänka på näringarna, men näringarna äro icke blott en sak, som rör arbetsgivarna, utan det rör också och enligt min uppfattning borde det röra arbetarna och samhället framför allt. Just, om man vill tillgodose samhällets rätt, så måste man också tillgodose arbetarnas rätt, ty

Lagförslag om arbetstidens begränsning. (Forts.)

arbetarnas och samhällets intressen sammanfalla, under det att arbetsgivarnas intressen strida emot såväl arbetarnas som samhällets.

Jag skall, herr talman, be att få för min del sluta med att säga, att jag hoppas, att regeringen, när nu detta förslag snart faller i denna kammare, då den går att härnäst lägga fram ett liknande förslag, då går avsevärt till vänster och går fram på den linje, som är angiven i de socialdemokratiska reservationerna och i herr Karlssons i Sandviken motion.

Greve Wachtmeister, Axel: Herr talman! Jag skall endast med ett par ord be att få angiva min ställning till frågan. Ursprungligen hade jag också tänkt andraga skälen därför, men under den långa debatt, som varit, hava alla tänkbara skäl redan blivit åberopade och använda, och det kan icke falla mig in att vilja trötta kammaren med ett ytterligare upprepande därav.

Jag ber endast att få säga, att jag icke ett ögonblick skulle tveka att giva min röst åt herr von Sydows reservation, om jag ansåg, att i minsta mån möjlighet därigenom kunde ernås att skaffa en anhalt på vägen emot den ytterligare förkortning av arbetstiden, som givetvis stundar, och att sålunda reformen icke skedde i ett så brådstörtat tempo utan under aktgivande av andra länders åtgöranden. Men på grund av den ställning och stämning, som råder i landet, och på grund även av vad som nyss yttrats från statsrådsbänken är det tydligt och klart, att en sådan utsikt icke nu finnes, och då jag icke på något sätt vill vara meddelaktig i det brådstörtade och vågsamma experiment, som ligger i utskottets hemställan så ber jag, herr greve och talman, i all korthet att få yrka bifall till herr Johan Nilssons m. fl. reservation.

Friherre Langenskiöld: Herr greve och talman! De två första talarna i dag hava framhållit olämpligheten för vårt land av en lagstiftning, som schablonmässigt föreskriver en allmän och likformig arbetstid. Jag måste anhålla att med ett exempel få närmare belysa denna sida av den föreliggande frågan, så mycket mer som herr statsrådet och chefen för civildepartementet under debatten förklarat, att han icke ansåg arbetsförhållandena i vårt land vara avvikande från andra länders förhållanden eller fordra särskilda undantag eller anordningar.

Paragraf 1 i förslaget till lag om arbetstidens begränsning stadgar, att lagen skall äga tillämpning å varje rörelse, vari arbetare användes till arbete för arbetsgivares räkning, så ock å hus-, väg- eller vattenbyggnad. I en till särskilda utskottet ingiven skrivelse har svenska väg- och vattenbyggarnas arbetsgivareförbund, vars verksamhet omfattar väg- och vattenbyggnader samt betong- och husbyggnader, framhållit, hurusom arbetstiden i dessa yrken vore i hög grad beroende av dagsljuset. Då det endast på ett fåtal arbetsplatser vore möjligt och lämpligt att anordna konstgjord belysning, bleve arbetstiden på övriga platser under den mörkare delen av året jämförelsevis kort eller endast 6 à 7 timmar om dagen i norra Sverige, 7 à 8 timmar i mel-

Lagförslag om arbetstidens begränsning. (Forts.)

lersta Sverige och 7 $^1/_2$ à 8 $^1/_2$ timmar i södra Sverge. Härtill komme att till ifrågavarande arbeten ett flertal arbetsdagar helt eller delvis bortfölle, på grund av otjänlig väderlek, såsom regn, blåst eller stark köld.

Den reduktion av arbetstiden per år som på grund av nämnda förhållanden uppstode, vore högst avsevärd. Vid industrien behövde ej någon dylik reduktion uppstå, då till densamma hörande arbeten försigginge i täckta lokaler, försedda med konstgjord belysning. En jämförande beräkning av arbetstiden för år för exempelvis verkstadsindustrien samt den för byggnadsarbeten visade, att den totala effektiva arbetstiden vid 48 timmars arbetsvecka utgjorde för industrien 2,350 timmar, men för byggnadsarbeten från 2,025 till 2,200 timmar, nämligen i norra Sverige högst 2,025, i mellersta Sverige högst 2,125 och i södra Sverige högst 2,200 timmar. Vid en 52 timmars arbetsvecka för byggnadsindustrien bleve den verkliga arbetstiden i norra Sverige högst 2,125, i mellersta Sverige 2,250 och i södra Sverige högst 2,325 timmar. Sålunda skulle för byggnadsarbeten även vid en 52 timmars arbetsvecka den verkliga arbetstiden bliva genomgående lägre än arbetstiden vid verkstadsindustrien med en arbetstid av endast 48 timmar per vecka. Skillnaden vore minst i södra Sverige men högst avsevärd i norra delen av landet. Det kan därför icke väcka förvåning, om kommerskollegium inför dylika förhållanden ansett det kunna ifrågasättas, om icke i lagen borde införas särskilda bestämmelser rörande arbetstiden i Norrland.

Det saknas icke föredömen från andra länder att man, med hänsyn till frågans omfång, funnit fördelaktigt att uppdela ämnet och lagstifta för olika arbetsgrupper skilt för sig. Jag ber att i detta avseende särskilt få framhålla vårt grannland Danmark, där åttatimmarsdagen i år införts för industrigrenar med s. k. dygndrift, medan utredning pågår om sådan arbetstid i vad angår övrig industri, byggnadsverksamhet och transportväsende. Därefter skall den för frågan tillsatta kommissionen övergå till att utarbeta lagförslag till arbetstidens reglering inom övriga verksamhetsområden. Ett liknande tillvägagångssätt hos oss hade synts mig vida fördelaktigare än det som nu valts i den kungl. propositionen. Det hade då varit lättare att behärska ämnet och åstadkomma en tillfredsställande utredning rörande de olika arbetsfälten. Det hade då sannolikt icke uppstått det missförhållande, som särskilt av herrar Forssman och von Sydow påpekats i deras reservation, nämligen att för vissa näringsgrenar nu icke den minsta utredning blivit förebragt om reformens sannolika verkningar.

Herrar Forssman och von Sydow hava i sin reservation föreslagit, att en begränsning av arbetstiden nu måtte äga rum, men begränsningen inskränkes till den egentliga fabriksidustrien, samt arbetstiden bestämmes därvid till 54 timmar i veckan, respektive 56 timmar för arbete med oavbruten drift. Reservanterna hava sålunda i själva verket, åtminstone i viss mån, ställt sig på samma ståndpunkt, som jag här förordar. Att jag dock icke biträtt reservatio-

nen beror därpå, att förslaget i dess nuvarande form framställdes under utskottsarbetets sista timme och att jag då icke mer såg någon möjlighet att överblicka förslagets konsekvenser.

Lagförslag om arbetstidens begränsning. (Forts.)

Jag anser mig också här böra beröra en annan sida av denna fråga. Herr statsrådet och chefen för civildepartementet har i den kungl. propositionen på flera ställen och med eftertryck framhållit, att den närvarande tidpunkten vore särskilt lämplig för den ifrågasatta reformens genomförande, och herr statsrådet har även i dag än ytterligare utvecklat samma uppfattning. Då herr statsrådet fällt detta omdöme, har herr statsrådet främst uppmärksammat den för tillfället rådande arbetslösheten och det behov av ökad arbetskraft, som skulle komma att vid åttatimmarsdagens genomförande uppstå för industrien, synnerligast därest den nuvarande produktionen skulle kunna bibehållas. I följd av industriens omläggning skulle en stor del av den lediga arbetskraften kunna finna sysselsättning. Arbetskraft behövde därvid icke tagas från annan nyttig verksamhet, och arbetslösheten skulle härigenom kraftigt motverkas.

Det förefaller mig dock, som om härvid industriens nuvarande läge, och överhuvud de för tiden rådande ekonomiska förhållandena, icke blivit rätt bedömda. Om industrien skall kunna öka antalet arbetare, förutsätter detta, att industrien skall med fördel kunna avsätta sina produkter. Men nu är, såsom av herr Trygger redan påpekats, tyvärr läget sådant, att industrien i stor omfattning icke kan realisera sin produktion till de hos oss rådande tillverkningskostnaderna. Om nu så är fallet och den nuvarande arbetslösheten till väsentlig del är beroende på en minskad produktion, om vidare denna minskade produktion beror på bristande avsättningsmöjligheter på grund av för höga arbetskostnader, huru skall då industrien kunna upptaga ett ökat antal arbetare, när genom arbetstidens förkortning dessa produktionskostnader blott ytterligare ökas? Det synes mig, som om den slutsatsen varit riktigare, att eftersom produktionskostnaderna sannolikt komma att stiga vid reformens genomförande, kommer sannolikt också arbetslösheten att ökas genom denna reform.

Kommerskollegium yttrar i sitt utlåtande, att tillfället för genomförande av reformen är ur ekonomisk synpunkt det ogynnsammast möjliga, och jag kan för min del icke annat än giva kommerskollegium rätt. Såsom redan av föregående talare framhållits, har världen sällan stått inför så allvarliga och svårbedömliga ekonomiska problem som för närvarande. Oerhörda tillgångar hava under kriget förstörts. Vissa förut mycket rika länder hava fått sitt näringsliv för långa tider framåt ödelagt. Överallt har penningen fallit i värde, i en del länder så våldsamt, att man har svårt att förstå huru de finansiella och ekonomiska förhållandena skola utan ytterligare katastrofer åter kunna bringas till jämvikt. I andra länder hava däremot väldiga lager uppsamlats, som icke under kriget kunnat säljas, och som nu kastas ut på marknaden till sjunkande priser. Överallt ser man dock klart, att det gäller att spänna krafterna till det yttersta för att försvara sin plats på arbetsmarknaden.

Lagförslag om arbetstidens begränsning. (Forts.)

Men det första villkoret är då att producera billigt. Och då tillstöta ytterligare sådana ytterst ingripande händelser, som den i dag tidigare berörda engelska kolgruveuppgörelsen. Arbetstiden i gruvorna minskas till 7 timmar om dagen och dagslönen ökas med 2 shillings, vilket uppgives innebära en ökad produktionskostnad med över 40 miljoner pund sterling om året. Under sådana förhållanden torde produktionskostnaden i England för en ton kol vid gruvmynningen uppgå till 30 shillings, medan vi förut kunde köpa engelska kol i Göteborg till omkring halva priset. Att detta förändrade läge på kolmarknaden kommer att hava en stor betydelse för vår industri, som är så beroende av de engelska kolen, torde alla erkänna, men det torde icke vara lika lätt att förutsäga, *vilka* följder som därav framkallas.

Överallt finnes den känslan, att något bör göras för att ordna det ekonomiska kaos som uppstått genom kriget. Vid fredsförhandlingarna har också frågan om internationell reglering av arbetstiden upptagits, och man torde vara bestämd att till hösten mötas i Washington för att överlägga och möjligen överenskomma i frågan. Kan det då vara skäl i att, när en dylik internationell uppgörelse sålunda är ställd i utsikt, vi här skola söka lösa frågan utan att invänta resultaten av dessa allmänna överläggningar? Under vanliga förhållanden skulle man säkert icke tveka att vänta dessa månader. Men en lagstiftning i förväg kan komma att allvarligt skada våra ekonomiska intressen och försvåra våra produktionsmöjligheter. Det är dock så, som socialstyrelsen säger i sitt utlåtande rörande åttatimmarsdagen, att omsorgen om gemesamt väl kräver att praktiska hänsyn till produktionens skyddande noga uppmärksammas vid det sociala reformarbetet.

Herr talman! Jag hemställer om avslag å utskottets betänkande och om bifall till herr Nilssons m. fl., även av mig undertecknade reservation.

Herr Lindhagen: Herr greve och talman! Kravet på en normalarbetsdag har nu i följd av förhållandenas tryck framtvingats så aktuellt på dagordningen, att alla människor nu sysselsätta sig med den saken, och den debatt, som föregått i denna kammare, visar ju, att denna fråga ägnas ett allsidigt intresse icke blott från regeringens sida, utan också från alla partiers sida, att det är fullkomligt obehövligt att någon ytterligare röst försöker att ytterligare belysa denna sak. Därför har jag för min del försökt att i stället framföra krav, som enligt min mening hänga nära samman med denna sak, men som icke blivit framförda under diskussionen, krav, för vilka ingen annan i dag fört talan och för vilka det kan vara värt att säga några ord. Innan jag går in på dessa krav, som äro en utvidgning av själva området för denna lagstiftning, dels till tiden och dels till personerna, skall jag bara be att få göra ett par små erinringar om ett par saker, som föllo mig i sinnet under debatten.

Herr Trygger började nämligen med att skarpt betona, att han var så gammalmodig, att han fortfarande höll på avtalsfriheten.

Lagförslag om arbetstidens begränsning. (Forts.)

Jag skulle icke bemöta detta uttalande av herr Trygger, om det icke kom igen över allt från den juridiska världen då det gäller social lagstiftning. Det är således ett gammalt argument och på så sätt kan man säga att det är gammalmodigt. Men herr Trygger vet nog själv i alla fall såsom gammal jurist, att det är ett gammalt juridiskt rättskrav ända från romarnas tid och med all sannolikhet ändå längre tillbaka i tiden, att avtalsfriheten icke existerar annat än då viljan också är fri och att den formella avtalsfriheten är något annat än den reella avtalsfriheten. Det har icke varit så, att arbetarna haft frihet att avtala om vad de velat i ett fall, utan tvärt om. Förhållandena hava tvingat dem att finna sig i arbetsgivarnas villkor. Det har således icke varit avtalsfrihet, utan en befallning, som de måst lyda efter vanligen på förhand skrivna formulär, där det varit ganska fåfängt för dem att försöka få en ändring till stånd. Nu är det visserligen sant, att deras makt ökats genom deras organisationer, så att deras avtal tagit form av avtalsfrihet även från deras sida, men vad angår frågan om normalarbetsdag, har denna maktutveckling icke varit tillräcklig för att skaffa dem den normalarbetsdag, som de eftersträvat, utan de hava nödgats böja sig för den ensidiga tillsägelsen från andra håll, och det är väl för att avtalsfrihet där icke existerar, som statsmakterna trätt in för att på vanligt sätt kunna reglera förhållandena.

Herr Tryggers invändning möter man, som sagt, jämt från den gamla juridikens sida och då vill jag däremot säga, att det gamla rättskravet är, att avtalsfriheten skall vara reell och att den icke kan nöja sig med att vara formell.

En annan fråga, som berörts, och som enligt min mening har visst fog för sig, är, att genom en sådan lagstiftning lägges en schablon över olika förhållanden och olika tillfällen, som kunna kräva en annan behandling. Det skall villigt medgivas att så ofta är förhållandet, men hur skall man kunna göra på annat sätt? Det är nödvändigt på grund av livets ofullkomlighet, att man får börja med en schablon. Så är det på alla områden, så är det också här. Vi hava även ämbetsverk, som fått sin arbetstid reglerad till exempelvis sju-timmarsdag. Tjänstemännen där äro också löntagare; varför skulle man icke kunna tänka sig, att andra löntagare liksom dessa skulle kunna få sin arbetstid reglerad till något, som påminner om denna arbetstid?

Nu är ju dock här, för att undvika denna schablon, en hel del undantag fastställda. Herr von Koch sade, att detta var för honom en sådan huvudsak, att han måste särskilt berömma förslagets stora anpassningsmöjligheter. Gentemot herr von Kochs påstående stå åtskilliga socialdemokratiska motioner, som anse, att man gått för långt. Ja, saken är nog den, att båda hava rätt, det vill säga att i en tid, då det sociala ansvarsmedvetandet har genomträngt alla klasser, äro sådana anpassningsparagrafer särdeles lämpliga, ty man vet att de bliva rättvist tillämpade, men under den första brytningsperioden, då detta ansvar icke trängt in i medvetandet över allt — i denna övergångsperiod befinna vi oss nu — kan det å andra

Lagförslag om arbetstidens begränsning. (Forts.)

sidan vara farligt, och därför måste jag säga och jag måste nog uppmana regeringen att med ledning av de väckta motionerna överväga, huruvida man icke gått för långt. Ty i en sådan övergångstid bruka sådana säkerhetsventilsparagrafer lika ofta användas för att kringgå lagen som för att göra lagen verkligt fruktbärande.

Efter dessa erinringar om saken i allmänhet, som jag, såsom sagt, icke behöver vidare befatta mig med, skall jag övergå till vad ingen annan talat om.

Jag vill då först fästa uppmärksamheten på att i internationalens resolutioner vid de socialdemokratiska internationella kongresserna programpunkten om arbetstiden har tre olika moment. Det ena är normalarbetsdagen, det andra är kravet på söndagsvila och det tredje är förbudet för nattarbete, där det icke av tekniska skäl eller i den allmänna välfärdens intresse måste äga rum. Dessa tre saker sammanfalla med varandra och äro sammanflätade med varandra och det förvånar mig, att man överhuvud kom på tanken att söka åtskilja dem. I det fallet har jag så mycket större skäl att göra en erinran därom — och det må väl förlåtas mig, då jag själv varit motionär i de frågorna, att jag för talan i denna sak — att riksdagen år 1909 beslöt en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om att göra *söndagsvilan* effektiv och att riksdagen 1914 skrev till Kungl. Maj:t med begäran om utredning även om reglering av *männens* nattarbete liksom förut skett med kvinnornas nattarbete. Från den förra skrivelsen föreligger nu en tid av 10 år, från den senare en tid av 5 år, utan att man sett att något åtgjorts. Man bör icke förundra sig över att en och annan väntat sig att åtminstone vid detta tillfälle dessa frågor, för vilkas beredning man haft så ofantligt lång tid, skulle kunna komma fram till sin lösning samtidigt med ett förslag, som man berett sig på endast under en mycket kort tid. Åtminstone hade jag trott, att dessa saker skulle på något sätt berörts i den kungl. propositionen, men inga vinkar ens med några löften förekomma där, såvitt jag vid ett, dock kanske alltför hastigt, genomögnande kunnat finna. Nu har utskottet funnit och sagt, att dessa bägge saker *lära* omsider — »lära», säger jag, kursiverat — vara överlämnade till en arbetstidskommitté, som *lär* inom den närmaste framtiden framkomma med lagförslag i ämnet, och detta ord »lär», det känner jag sedan gammalt såväl vad det kan betyda ävensom innebörden i dessa ord »inom den närmaste framtiden». Det kan betyda ett år, oftare betyder det fem år, mycket ofta betyder det tio år, och i något fall betyder det — aldrig! Så är det nu med den saken.

Jag skall nu övergå att beröra några arbetargrupper, vilkas krav på normalarbetsdag är lika trängande som och kanske i vissa fall ännu mera trängande än industriarbetarnas för närvarande, krav som även blivit framförda i riksdagen vid många tillfällen och som betonats av andra kammaren och även delvis på senare tider upptagits till behandling av regeringen genom remisser till vederbörande myndigheter, utan att dock någonting kommit fram ur den vidlyftiga apparaten.

Lagförslag om arbetstidens begränsning. (Forts.)

Det första gäller *lantarbetarna* och lösning för lantarbetarnas del av lantarbetarfrågan, som är en fråga precis lika viktig som industriarbetarnas. Den är, kan man säga, just nu ännu viktigare, därför att den är vida mera försummad. I deras program ingår först och främst naturligtvis kravet på en mänsklig arbetstid. Riksdagen beslöt år 1907 — då även jag motionerade och därför har jag nu särskilt ansett mig skyldig att beröra saken — att hos Kungl. Maj:t begära utredning angående lantarbetarnas levnadsförhållanden ävensom framläggandet sedermera av förslag i ämnet. Det är nu 12 år sedan, och det har kommit en vidlyftig statistik, men den kunna lantarbetarna icke förbättra sina villkor på. De måste hava något annat också, och då frågar man sig hur det gått med denna sak. Nu är det möjligen så, som herr Söderberg framhållit, att av naturliga skäl måste industriarbetarna komma först, men givet är att även de andra måste komma åtminstone efteråt. Herr Ström yttrade, att det givetvis icke vore industriarbetarnas fel att lantarbetarna kommit efter. Det vore regeringens fel. Jag tror, att det beror på, att var och en är sig själv närmast. Industriarbetarna hava haft nog att göra med sin egen fråga, och de hava haft sina organisationer färdiga. Lantarbetarna däremot hava verkat på ett annat område. De hava varit spridda på landsbygden och hava icke kunnat organisera sig. De hava blivit bortglömda, och de hava icke blivit stödda av andra organisationer tillräckligt. Nu är det så mycket mera skyldighet för statsmakterna, då dessa arbetargrupper icke hava samma möjligheter, som de tätt intill varandra boende industriarbetarna, att organisera sig effektivt, och det var väl meningen också med 1907 års riksdagsskrivelse. Den har, som sagt, ännu icke lett till något resultat. Det har interpellerats i riksdagen vid ett eller två tillfällen, och man har icke precis givit något särskilt löfte, men man har heller icke bestritt att något skulle göras i alla händelser, och vid denna riksdag har till och med med denna kammares tillstånd fått framställas en interpellation till statsministern, men det förljudes, att den icke kommer att besvaras av någon anledning. Denna anledning känner jag icke till, men då jag nu ser herr statsministern närvarande, skulle slumpen möjligen kunna göra, att vi finge höra ett litet korn av sanning om lantarbetarfrågans ställning i regeringen, trots att, såsom det påstås, saken icke anses böra föranleda någon interpellationsdebatt i denna kammare, vilket jag dock tycker att den verkligen förtjänar.

Man skall förstå, mina herrar, vilken oerhörd arbetstid lantarbetarna hava, och det känner nog en och annan av de större godsägarna, som hava säte och stämma här i kammaren. Dessa arbetare få gå ofantligt långa sträckor, miltals kanske, innan de komma till sitt arbete och ibland stiga upp klockan 4 om morgnarna. De hava ett oerhört tungt arbete. Herr Söderberg sade visserligen, att industriarbetarnas arbete vore mera hälsovådligt, och så är det naturligtvis, ty luften i fabrikerna är sämre och luften på fria fältet är bättre; men å andra sidan är det en orimlig arbetstid och ett tungt arbete, som åligger dessa arbetare, som skola gräva i jorden med mera dylikt, och

Lagförslag om arbetstidens begränsning. (Forts.)

det uppväger med sina nackdelar fullt ut den större hälsovådligheten i industriarbetarnas arbete. De ha en arbetstid, som på sina håll kanske minskats, men som fortfarande är vidunderlig, om jag så får uttrycka mig.

Vidare ha vi deras bostadsförhållanden, med vilka vi icke ha att göra nu, men det är i alla fall märkvärdigt, att de lära vara sämst i Skåne. Jag har hört av en person, som gjort denna sak till sin uppgift, och såsom deras förtroendeman undersökt detta, och han har märkt, att ju bättre jorden är och ju större jordbruken äro i Skåne, desto sämre äro lantarbetarnas bostäder, men tvärtom, ju magrare jorden är, desto bättre hava ägarna byggt för arbetarna. Jag vet icke vad det beror på, men det måste väl bero på det förhållandet, att det feta alltid står i strid med det magra.

Nu vill jag säga, att man mångenstädes för att förbättra lantarbetarnas lott trott, att man borde ge dem en egen bit att odla för egen räkning. Kan man då icke förstå, menar mången sakkunnig, att för en man, som under 12 à 14 timmar om dagen stått på fältet och arbetat för sina arbetsgivare, och som sedan skulle komma hem och taga itu med precis samma arbete, så blir det ingen omväxling för honom, det är något som han är trött på, och sådana experiment kunna icke annat än till stor del misslyckas. Helt annat är det om en industriarbetare får ett koloniträdgårdsland. För honom, då han kommer från fabriken med i allmänhet kortare arbetstid än lantarbetaren, blir det när han kommer till kolonilandet en liten omväxling, en rekreation, under det att det fortsatta arbetet i jorden för lantarbetaren endast blir en ny börda.

Nu har utskottet sagt om min motion i denna punkt, som ju är ett helt anspråkslöst försök, fått formen av hemställan om en skrivelse med begäran om förslag till nästa riksdag, att utskottet därom skall avge särskilt utlåtande. Det låter ju något uppmuntrande. Jag har emellertid just för att vidare vägleda utskottet i mina egna tankar velat ytterligare säga detta, och skulle nu också statsministern vilja hjälpa mig med ett litet bidrag, vore jag även tacksam därför.

En annan arbetargrupp är *hotell-, restaurang- och kafépersonalen.* Herrarna behöva ju bara efter nattplena gå ner och se på uppasserskorna här nere, hur utarbetade de se ut efter det långa dagsarbetet, för att förstå, att arbetstiden för dem är väl lång. Det gäller ju visserligen särskilda undantagsförhållanden för riksdagens personal, men på vanliga restauranger är det på det sättet dagligen, att arbetstiden är över hövan. För denna saks utredning har andra kammaren uttalat sig många gånger. Regeringen har slutligen år 1913 anbefallt en utredning om saken. Denna har således pågått uti 6 år, men ännu har ingenting kommit till synes utav densamma. Utskottet upplyser dock, att resultatet av utredningen möjligen kommer att publiceras inom detta års utgång. Ja, inte kunna de personer, det här gäller, få kortare arbetstid, för att man publicerar en utredning, och inte kunna de äta den heller eller leva på den, så att det resultatet betyder inte så synnerligen mycket för dem. Men utskottet har i alla

fall tyckt, att detta var förhoppningsingivande och har på den grund avstyrkt motionen.

Lagförslag om arbetstidens begränsning. (Forts.)

Vidare ha vi *hemarbetet*. Där råder ju ett verkligt martyrskap, som vi hört talas om åtminstone. Det gäller exempelvis sömmerskorna, som sitta på en vindskupa och sy åt de stora konfektionsaffärerna m. m. sådant. Det är verkligen avgrundens folk om något. 1906 begärde föreningen för socialt arbete här i staden hos Kungl. Maj:t, att man skulle ta itu med detta, och det har nu också efter 13 år blivit en utredning, som statsministern i sitt anförande nyss också hånade, i det han sade, att nu måste det bli annan fart i arbetet, och att man måste omedelbart utan sådana där omvägar ta itu med saken. Jag ber att på det livligaste få till herr statsministerns åtanke rekommendera detta martyrskap, för vilket den trettonåriga utredningen ännu inte lett till något resultat. Nu har emellertid utskottet inhämtat, att socialstyrelsen fått i uppdrag att inkomma med lagförslag, och att ett sådant är att vänta.

Detta är nu exempel, som jag framdragit i olika motioner. Men det finns även andra, som jag förut sysslat med i riksdagen och som fått en liten behandling här och där, varför jag inte vågat taga fram det i detta sammanhang.

Nu vill jag till slut säga, att beträffande alla dessa frågor, som ha förelegat så länge, har det sprungits i trappor, har det interpellarats och gjorts allt möjligt för att om möjligt kunna få någon fart i behandlingen, men det har varit fullständigt förgäves. Under sådana förhållanden gläder det mig, att jag just nu i dag fått officiellt stöd från statsministern, ett stöd, som jag inte väntat skulle komma så snart, nämligen hans uttalande, att nu måste det bli slut på detta sätt att »utreda» sociala frågor. Hur är det, när det gäller militära frågor eller löneregleringar? I ett vips blir det klart, och resultatet kommer ut som en fullbordad verklighet, men så snart det gäller sådana här livsfrågor, då finns det inte någon fart bakom utredningen. Och varför? Jo, därför att våra sinnen, icke äro så införlivade med dessa frågor såsom om de vore våra egna, under det att militärfrågorna och löneregleringsfrågorna ha för oss varit en personlig hjärteangelägenhet. Därför ha de senares utredning gått så fort. Jag hoppas, att den nya rösträtten skall medföra en representation, för vilka även dessa sociala frågor äro hjärteangelägenheter, så att även deras behandling kan gå fort.

Jag kan därför, herr talman, omöjligen nöja mig med att utskottet breder sin signande hand över dessa utredningar och säger: »Frågorna ligga under behandling, vad bråkar motionären då för?» Jag måste tvärtom, då jag kommer till den punkten, yrka bifall till alla mina skrivelseförslag.

Herr Antonsson: Herr greve och talman! Av det föreliggande utlåtandet framgår, att spörsmålet om arbetstiden i byggnadsyrket och andra därmed likställda yrken, som äro beroende av väderlek och årstid, icke varit föremål för någon ingående prövning och utredning. Om så varit förhållandet, skulle säkerligen icke saknats

Lagförslag om arbetstidens begränsning. (Forts.)

bestämmelser därom, att för sådana yrken lagen icke skulle äga tillämpning. I § 5 tredje stycket är visserligen stadgat, att för visst arbete, där arbetstiden i väsentlig mån är beroende av årstiden eller väderleken eller den på grund av annat förhållande är av växlande längd, kan arbetsrådet medgiva, att arbetstiden allenast i genomsnitt skall vara underkastad de i § 4 givna begränsningar, nämligen 48 timmar i veckan.

Att sådana medgivanden komma att lämnas åt ifrågavarande yrken, finnes, med stöd av innebörden i förslaget, knappast någon förhoppning om. Dessa s. k. säsongyrken, vilka kunna utövas endast under den mildare årstiden, borde enligt min och mångas mening icke vara underkastade en lag, som bestämmer endast 8 timmars arbetsdag under den tid av året, arbete inom dessa yrken kan utföras. Då man tar hänsyn till de ofta långa vintrar med köld och mörker, som äro rådande i vårt land, då intet som helst arbete kan utföras och de i ifrågavarande yrken anställda arbetare icke kunna erhålla annan sysselsättning, torde denna syn på saken förefalla enkel och naturlig. Det torde ävenledes få anses som ett stort slöseri med arbetskraft och betraktas såsom otillbörligt, att säsongarbetare skulle förvägras rättighet att under den gynnsamma årstiden arbeta längre tid och därigenom sättas i tillfälle intjäna de medel, som äro behövliga för deras uppehälle under den tid, yrket på grund av väderlek och årstid ligger nere.

Jag är fullkomligt övertygad om, att därest denna sida av frågan, då det gäller begränsning av arbetstiden, tages i allvarligt övervägande, kan man icke komma till samma tidsbestämmelser för dessa arbetare som t. ex. för arbetare i gruvor och fabriker.

Då jag anser, att i denna viktiga punkt tillräcklig utredning icke förebragts, tillåter jag mig yrka bifall till herr Johan Nilssons m. fl. vid utlåtandet fogade reservation.

Herr von Sydow: Jag begärde ordet för en kort replik i anledning av herr von Kochs anförande.

På grund av vad jag uttalade därom, att enligt min övertygelse knappast funnes någon utsikt, om man nu vidtar en förkortning av arbetstiden, till att man kan vinna igen vad man därmed förlorar genom ökad arbetsintensitet, anförde herr von Koch, att det dock finnes åtskilliga exempel inom litteraturen på att en förkortning av arbetstiden lett till en ökad arbetsintensitet. Detta är riktigt, jag har redan förut framhållit, att inom vissa branscher, t. ex. hantverket och dylikt, det är möjligt och faktiskt förekommit, att arbetsintensiteten ökats, om man minskat arbetstiden, i synnerhet om denna varit mycket lång. Det finnes också en hel del publiktationer utgivna, vari man uppradat exempel på fall, där efter en förkortning av arbetstiden vunnits ökad arbetsintensitet. Men jag vill säga, att dessa exempel äro, åtminstone en stor del av dem, samlade i agitatoriskt syfte. Man har tagit upp alla fall, där man märkt en ökning av arbetsintensiteten, men förtegat de många flera fall, där man icke märkt någon dylik.

Lagförslag om arbetstidens begränsning. (Forts.)

Herr von Koch åberopade särskilt ett exempel från England, där man inom krigsindustrien anställt kvinnliga arbetare och efter någon tid förkortat arbetstiden för dem och funnit, att arbetsproduktionen var lika stor eller, om jag förstod herr von Koch rätt, rent av hade ökats. Nu vill jag säga, att detta exempel bevisar intet, därför att de principer, som böra tillämpas för sådana undersökningar, i detta fall icke äro iakttagna. Först och främst har man den principen, att man aldrig får göra ett sådant prov med oskolad arbetskraft. Har man oskolad arbetskraft, går naturligtvis produktionen framåt så småningom, i den mån arbetarna bli mera övade, och då är det ganska naturligt, att om man under övningstiden förkortar arbetstiden, så fortsätter ändå ökningen av produktionen, till följd av att arbetarna bli mera övade.

Vidare är det regel, att man icke får göra jämförelser en helt kort tid efter det man förkortat arbetstiden, ty själva beviljandet av en kortare arbetstid innebär en viss stimulans hos arbetarna till att på grund av ambition eller andra skäl öka sin arbetsintensitet. Men svårigheterna komma, när de glömt bort förändringen, ty då gå de så småningom tillbaka till den arbetslunk, de vant sig vid och som i själva verket för ingen människa är lätt att ändra. Skall man ta ett dylikt prov, måste det sålunda ske flera år efter det att man infört förändringen och icke en och annan månad efteråt. Jag kan sålunda med bästa vilja i världen icke medge, att det av herr von Koch åberopade exemplet i detta avseende har någon beviskraft.

Herr von Koch anförde också, att det från industriellt håll hade sagts, att om man nu införde 8-timmarsdagen, så leder det till ett förödande av industrien. Detta anser herr von Koch vara överdrivet. Jag vill säga, att jag har aldrig sagt eller tänkt eller trott något sådant. Jag har sagt, att enligt min övertygelse denna reform, om den nu genomföres, kommer att medföra en svår belastning av industrien, en ökning av produktionskostnaderna för den, och ett kvarhållande av den prisnivå, som vi annars hoppats skulle sjunka. Men jag har aldrig trott, att den skulle leda till rent av en tillintetgörelse av industrien. Värre än för industrien ställer det sig, det har jag betonat, för lantbruket.

Herr von Koch uttalade också sin förvåning eller sitt beklagande över den pessimistiska och negativa ståndpunkt, som jag enligt herr von Kochs åsikt intagit i denna fråga. Jag ber få säga, att som herrarna behagade finna, min ståndpunkt varit den, att man nu borde i viss mån tillmötesgå yrkandet om en begränsning på lagstiftningens väg av arbetstiden, och därefter se tiden an för att, i fall förhållandena utomlands utvecklade sig så, att 8-timmarsdagen där bleve ett beståndande faktum, gå vidare här i landet. Jag vädjar till herrarna, om detta kan anses vara en pessimistisk och negativ ståndpunkt i frågan. Mig synes det vara en visserligen moderat och försiktig, men dock tillmötesgående uppfattning av frågan.

I anledning av den kritik, hans excellens herr statsministern behagade rikta mot en del av vad jag här sagt, skulle jag ha åtskilligt

Lagförslag om arbetstidens begränsning (Forts.)

att erinra, men i denna sena timma vill jag ogärna upptaga herrarnas tid — som herrarna behagade finna, ha vi just nu haft vår 8-timmarsarbetsdag med denna fråga, och jag skall inte i onödan förlänga den. Det är dock en punkt, där jag inte kan låta hans excellens herr statsministerns uttalande stå oemotsagt. Hans excellens yttrade, att jag hade dels i min reservation och dels här inför kammaren kommit med vilseledande eller oriktiga uppgifter. Mot detta uttalande måste jag inlägga en hövlig, men bestämd gensaga. Enligt min övertygelse är det icke riktigt. Delvis torde uttalandet bero på, att hans excellens har missuppfattat mig, utan tvivel därför att jag icke varit tillräckligt tydlig i mina uttalanden. Hans excellens gjorde anmärkning mot, att jag hade yttrat, att 8-timmarslagen i Finland är satt ur funktion. Nu äro hans excellens och jag ense i sak därom, att läget i Finland är det, att man där under revolutionstiden har stiftat en lag om 8 timmars arbetsdag. Sedermera fick senaten rättighet att ge dispens från denna lag, och den har begagnat denna rätt i sådan utsträckning, att industrien till allra övervägande delen nu icke arbetar på 8-timmars-dag. Detta anser jag mig kunna beteckna med att lagen för närvarande är satt ur funktion. Här är sålunda mera en tvist om ord mellan hans excellens herr statsministern och mig, men jag kan inte finna annat än att det uttryck, jag valde, är riktigt.

Vad sedan Norge och Danmark beträffar, så yttrade hans excellens, om jag fattade honom rätt, att jag skulle ha sagt, att vad där gjordes inte hade någon betydelse för oss, eller något sådant. Detta tror jag mig icke ha sagt, och det har inte varit min mening. Jag yttrade tvärtom, att både i Norge och Danmark har man på överenskommelsens väg fått till stånd 8 timmars arbetsdag, och utan tvivel kommer denna överenskommelse sedan att efterföljas av en lagstiftning. Jag anser detta vara ytterst betydelsefullt för oss och det har varit ett av de skäl, varför jag för min del anser, att man borde i viss mån tillmötesgå yrkandet om genomförande av 8 timmars arbetsdag hos oss.

Vad så Tyskland beträffar, har jag yttrat, att man genomfört 8-timmarsdagen där för att förekomma arbetslöshet efter demobiliseringen. Nu har hans excellens medgivit, att detta anföres såsom ett av motiven för lagens tillkomst. Jag kan sålunda inte finna annat än att mitt uttalande är riktigt.

Vad Frankrike beträffar, så anförde jag, att man där har genom en lag i princip godtagit 8-timmarsdagen, men att tillämpningen av denna princip överlämnats åt beslut av administrativ myndighet, efter det att arbetsgivare och arbetare blivit hörda. Hans excellens herr statsministern tyckte detta vara en oriktig framställning. Då ber jag få läsa upp vad utskottets majoritet säger om den franska lagen. Den säger: »I Frankrike har mot slutet av nästlidna april månad antagits en lag, som för arbetstiden inom industrien och handeln fastställer en begränsning av 8 timmar för dag eller 48 timmar för vecka. Denna begränsning synes emellertid endast vara av grundläggande natur, och lär den närmare utformingen av arbets-

tidens reglering skola ske på administrativ väg och i samråd med vederbörande arbetsgivar- och arbetarorganisationer.»

Lagförslag om arbetstidens begränsning. (Forts.)

Jag kan inte finna annat än, att detta fullkomligt överensstämmer med det yttrande, jag hade här i kammaren, och jag tror inte, att man vid en granskning av lagtexten skall finna någon väsentligare skillnad.

Vad beträffar England och Amerika, tyckes det inte vara någon olikhet mellan hans excellens' uppfattning och min, men beträffande förhandlingarna vid fredskongressen i Paris ansåg hans excellens, att jag hade uttalat mig oriktigt, då jag sade, att denna kongress hade skjutit frågan ifrån sig och överlämnat den till de blivande förhandlingarna i Washington. Jag tillade dock därvidlag, att detta hade skett med förordande av 8-timmarsdagen. Jag kan inte finna annat än att detta är riktigt, ty det var ju så, att det hade yrkats, att man skulle taga in en bestämmelse om 8-timmarsdagen i stadgarna för nationernas förbund, men detta avslogs av Pariskongressen, och man beslöt i stället, att saken skulle hänskjutas till de blivande förhandlingarna i Washington med uttalande av sympati för 8-timmarsdagen och hemställan, att den där måtte genomföras. Jag kan inte finna, att det är annat än vad jag sagt.

Nu yttrade vidare hans excellens herr statsministern, att då det i herr Forssmans och min reservation stod, att frågan om 8-timmarsdagens genomförande på lagstiftningens väg ännu var på förberedelsens stadium, så var detta vilseledande. Låtom oss då se, huru det är mina herrar!

I Finland finnes en lag, som man håller på att omarbeta, i Norge finnes ingen lag, i Danmark finnes ingen lag, i Tyskland finnes en lag, som åtminstone efter beteckningen kan hänföras närmast till krigslagarna, i Frankrike finnes en lag som i princip godtar 8-timmarsdagen, i England finnes ingen lag, i Amerika finnes ingen lag. Detta tycker jag man kan beteckna så, att denna fråga är på förberedelsens stadium, låt vara att förberedelserna skridit ganska långt fram. Jag kan inte medge, att jag genom mitt uttalande kommit med vilseledande eller falska uppgifter.

Ett ord endast i anledning av herr Lindhagens anförande. Herr Lindhagen åberopade, att för tjänstemännen gällde 7 timmars arbetstid. Herr Lindhagen förbisåg därvid, att för tjänstemännen är detta en minimitid, under det att här är fråga om en maximitid. Det är inte så, att en tjänsteman icke får arbeta mera än 7 timmar, tvärtom bör han det, ifall hans göromål kräva det, och det är ingalunda så, att det är fastställt något straff för ett eventuellt överskridande av denna arbetstid. Vad skulle herrarna tycka, om man föreslog en lag här, som gick ut på, att ifall en tjänsteman vid ett ämbetsverk arbetade mer än 7 timmar, skulle chefen för ämbetsverket dömas till straff? Jag tror, att herrarna skulle finna det ganska orimligt.

Herr greve och talman, vad som förekommit här under diskussionen har icke bragt mig att ändra ståndpunkt, utan jag ber att fortfarande få vidhålla mitt yrkande.

Lagförslag om arbetstidens begränsning. (Forts.)

Herr Petrén, Alfred: Jag föranleddes att begära ordet av ett yttrande utav herr von Sydow i hans första anförande, däri han ville göra gällande, att kravet på en förkortning av arbetstiden icke hade några skäl för sig ur hygienisk synpunkt. Han ville därvid stödja sig på en enquête med en del läkare, som arbetstidskommittén föranstaltat. Granskar man denna enquête närmare, så finner man emellertid, att densamma inte gärna kan ge något stöd för ett dylikt påstående. Enquêten i fråga omfattar svaren på kommitténs frågeformulär och sanitära missförhållanden hos arbetarna på sammanlagt 65 arbetsplatser. I fråga om 40 av dessa ha frågorna visserligen besvarats rent negativt, men från de övriga arbetsplatserna, vilka alltså icke äro så alldeles få, ha läkarna haft att berätta om sociala vådor av det ena eller andra slaget.

Från flera fabriker har det sålunda anförts, att verkstadsarbetet predestinerar för lungsot. Det är ju också en sedan gammalt känd sak, att tuberkulosdödligheten är särskilt stor inom alla sådana yrken, där arbetet är förenat med alstrandet av damm av ena eller andra slaget. Från andra platser talas om skadliga verkningar utav gaser, som utvecklas på arbetsplatsen. Så t. ex. upplyser bruksläkaren vid Domnarvets järnbruk, att hyttgasförgiftning har varit ganska vanlig hos arbetarna vid detta järnverk. Överhuvud taget ha rapporterna från järnverken allmänt att berätta om sjukdomsföreteelser, som förorsakats av arbetet eller av de omständigheter, under vilka arbetet utföres. Sålunda förorsakar den skarpa växlingen mellan värme och köld, för vilken arbetarna här ofta äro utsatta, icke sällan reumatiska åkommor av kronisk art. Personer, vilka måste utföra sitt arbete i lokaler, där det råder ständigt buller och slammer, få tidigt sin hörsel nedsatt. Och, mest beaktansvärt av allt, flera läkare rapportera, att de gjort den iakttagelsen, att arbetarna åldras i förtid på grund utav överansträngning och för hårt arbete.

Detta synes mig dock vara uppgifter, som man icke utan vidare kan bagatellisera. Särskilt talas det om svåra symtom av överansträngning hos arbetare på sådana arbetsplatser, där arbetet pågår dygnet om med endast 2-skiftsindelning. Det är emellertid anmärkningsvärt och utav särskilt intresse, att det från flera platser är anfört, att sedan i stället blivit införd 3-skiftsindelning, d. v. s. med andra ord, sedan arbetstiden blivit minskad till 8 timmar om dagen, ha icke några symtom av överansträngning förekommit hos arbetarna.

Allt detta inhämtas, som sagts, av nämnda enquête. Jag skall efter den långa diskussionen icke uppehålla tiden med något utförligare återgivande av läkarerapporterna. Men utav vad jag redan i korthet anfört torde tydligt framgå, att man icke av denna enquête gärna kan draga den slutsatsen, att en förkortning av arbetstiden skulle ur hygienisk synpunkt vara utan betydelse. Naturligtvis finnes det många yrken, inom vilka ett maximum på 8 timmars arbete om dagen icke kan fordras utav *hygieniska* skäl, men därom äro ju alla ense, att det inte är de hygieniska synpunkterna utan de

sociala, de kulturella, som äro avgörande vid kravet på begränsning utav arbetstiden till 8 timmar om dagen. Att likväl vid bedömandet av denna fråga *även* de hygieniska synpunkterna förtjäna beaktande, har jag, herr talman, velat i min egenskap av läkare vid detta tillfälle framhålla.

Lagförslag om arbetstidens begränsning. (Forts.)

Herr Jesperson: Herr greve och talman! Jag har ju genom min anslutning till den av herr Johan Nilsson m. fl. avgivna reservationen redan angivit min ställning till denna fråga, och att jag nu begär ordet sker endast för att bemöta några uttalanden, som gjorts av herr Lindhagen beträffande lantbrukets utövare och om lantarbetarnas särskilt dåliga ställning. Herr Lindhagen talade om lantarbetarnas långa arbetstid, och han ansåg, att deras arbete var av synnerligen hård och sträng beskaffenhet. Han talade om denna »grävning i jorden». Det visar oförtydbart, att herr Lindhagen inte känner till, vad en jordbruksarbetare har att göra, då han utför sitt dagliga arbete. Grävning i jorden förekommer i allmänhet icke, utom då det är fråga om dräneringsarbeten, om dikning i allmänhet, och vid sådant arbete är det ju alltid vanligt, att arbetarna ha ackord. Sålunda kan man inte därvidlag tala om en oerhört lång arbetstid, ty arbetarna äga ju att sluta, närhelst de vilja. De kunna arbeta så pass länge, som de finna för gott. Under sådana förhållanden anser jag, att det är synnerligen vilseledande för dem, som icke sitta inne med någon kunskap om jordbruksarbetet, då herr Lindhagen framställer saken på detta sätt. Jag har också ansett, att ett sådant yttrande icke bör få stå oemotsagt.

Vidare har herr Lindhagen talat om de dåliga bostäder, som lantarbetarna ha, särskilt i Skåne. Jag vill då påstå, att numera ha arbetarna på egendomarna såväl i Skåne som i övriga delar av landet i allmänhet goda bostäder. Jag vill inte förneka, att det kan finnas ett eller annat ställe, där det ännu är dåliga bostäder, men dessa höra till undantagen och utgöra icke regeln. Jag anser det därför icke vara riktigt, då herr Lindhagen kastar ut en sådan beskyllning. Vad särskilt Skåne beträffar, vet jag med bestämdhet, att en sådan beskyllning numera icke alls kan grunda sig på de verkliga förhållandena.

Herr Lindhagen tyckes inte heller finna, att det är önskvärt, att jordbruksarbetarna ha någon egen jord att sköta, ty då få de precis upprepa samma arbete, som de haft förut på dagen. Det blir »grävning i jorden», som han uttrycker det, då de komma hem från det ordinarie arbetet för att sköta sin egen torva. Han glömmer därvidlag, att det ofta nog är hustrurna till lantarbetarna, som sköta om den jordbit, som lantarbetarna ha att odla för sitt eget bruk, och att det långt ifrån är så, att lantarbetaren efter slutat dagsverke själv måste taga i håll med sin egen lilla jordbit. Man kan ju inte heller gärna begära, att man ute på landet skall inrätta mekaniska verkstäder och dylikt för att bereda någon omväxling för jordbruksarbetarna, om de skola få uträtta något efter den ordinarie arbetstiden. Att döma av herr Lindhagens yttrande skulle man emeller-

Lagförslag om arbetstidens begränsning. (Forts.)

tid nästan kunna tro, att han pretenderade på, att om lantarbetarna skulle uträtta något för sin egen räkning, skulle det vara något arbete, som fordrade dylika anordningar.

En föregående talare herr von Sydow, har ju redan bemött herr Lindhagens uttalande om att de vanliga tjänstemännens arbetsdag redan blivit reglerad men att så ännu icke skett för en annan kategori av tjänstemän, som han uttrycker sig, nämligen arbetarna. Men det är ju att vända hela saken på huvudet, ty därvidlag är det ju så, att det för tjänstemännen gäller, att de icke äro skyldiga att arbeta utöver den bestämda tiden, men de ha rättighet att arbeta så mycket de vilja därutöver. Här är ju däremot fråga om att begränsa tiden, så att den, som arbetar längre, skulle bli straffad för det, det är ju en högst väsentlig skillnad.

Jag kan inte underlåta att också vända mig mot herr Ströms yttrande, då han talade om högertalarnas barnsliga och naiva uttalanden. Jag finner för min del, att vissa av de uttalanden, som gjorts såväl av honom själv som av herr Lindhagen i mycket högre grad göra skäl för dessa epitet, än de, som gjorts av högertalarna.

Jag vill vidare nämna, att oaktat det förtäckta eller öppna hot, som här har fällts om följderna av ett avslag utav utskottets hemställan, så kan jag inte ändra mening i denna sak, då jag anser, att antagandet av utskottets förslag skulle medföra vådor för vårt näringsliv, vilka till följd av bristande utredning ej kunna överblickas, och särskilt jordbruket komme säkerligen att få det synnerligen svårt, ty ingen skall åtminstone inbilla mig, då nu jordbruket ensamt ställts utanför lagstiftningen i fråga om maximalarbetsdagen, att icke jordbruket ovillkorligen snart tvingas in på samma arbetstid som övriga näringsgrenar. Om det hade varit så, att en del andra, med jordbruket jämnställda näringsgrenar också stått utanför lagstiftningen, då kunde det ha varit någon möjlighet för att under den tid, då det verkligen behövts, få tillämpa en något längre arbetstid för jordbruket, men när jordbruket ensamt är undantaget, då är jag säker på, att man inte alls kan räkna med en sådan möjlighet.

Jag ber därför, herr greve och talman, att få yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till herr Johan Nilssons m. fl. reservation.

Herr Trygger: Herr greve och talman! Den förvåning, man erfor, då man tog del av den s. k. utredningen och av de skäl, som äro anförda för det kungl. förslaget, den förvåningen försvann, när man hörde hans excellens herr statsministerns uttalande. Man fann därav, att här vore det inte alls fråga om att ge några verkliga sakskäl för denna reform, utan den skulle nu i alla fall genomdrivas. Han sade: »Man har på andra ställen fått fatta sitt beslut om 8-timmarsdagen såsom en frukt av en stor internationell rörelse och har där icke kunnat avvakta någon utredning. Så får man också göra hos oss utan hänsyn till de ekonomiska uppoffringar eller andra olägenheter, som därigenom kunna åstadkommas.»

Lagförslag om arbetstidens begränsning. (Forts.)

Det är ju klart, att tar man 8-timmarsdagen på dessa skäl, kommer man i framtiden i en synnerligen svag ställning, när det gäller nya krav på arbetstidens ytterligare nedsättning. Har man icke en fast saklig grund att stå på, utan ens ställning, när man tog 8-timmarsdagen, var den, att man blott föll undan för ett krav, kan man av samma skäl känna sig tvungen att falla undan i framtiden för ett ännu längre gående krav. Att ett sådant krav verkligen kommer att uppställas, åtminstone ifrån några håll, det ha vi fått erfara, då vi hörde herr Ström yttra sig. Han sade uttryckligen: »den här 8-timmarsdagen är rakt inte slutmålet utan man kan förkorta arbetstiden ytterligare, om man ordnar produktionen efter rationella grunder. Arbetarna komma att fordra ytterligare inskränkning för att få mera fritid, och detta är till gagn för produktionen, kulturen och människovärdet».

Det skulle vara bra intressant, medan vi avvakta de ytterligare fordringarna i avseende å arbetstidens inskränkning, att få reda på de »rationella grunder», efter vilka produktionen skulle ordnas, för att ge ett gynnsamt resultat trots en ytterligare inskränkning av arbetstiden. Det skulle också vara intressant att höra, hur denna ökade fritid, d. v. s. frihet från arbete, skulle kunna öka produktionen och kulturen och framför allt människovärdet — det avses väl värdet hos dem, som icke arbeta! Kanske finnes det något land, som har prövat den Strömska metoden? Då skulle det ju vara mycket lätt att hänvisa på det och draga fram det resultat man där fått utav en enormt minskad arbetstid och i sammanhang därmed ökad fritid.

Hans excellens herr statsministern slutade sitt anförande med att uttala, att enligt hans mening skulle det vara ett klokt steg från denna kammares sida, ifall den toge utskottets förslag. Kammaren skulle därigenom ådagalägga en klokhet, liknande den, som kammaren i höstas ådagalade, då kammaren, trots stora betänkligheter, antog det då framlagda förslaget med avseende å den kommunala rösträtten. Vad beträffar frågan om vad som skedde i höstas, var jag för min del motståndare till, att man skulle antaga det förslag, som verkligen antogs, men jag lät slutligen mina betänkligheter falla och deltog i ansvaret för beslutet, endast därför att jag hoppades, att det samförstånd mellan alla partier, som därigenom vunnes, skulle kunna bli till gagn för vårt lands såväl inre som yttre ställning. Men jag får säga, att vad som har skett sedan dess har just inte varit ägnat att ge mig den uppfattningen, att jag i denna min förhoppning träffade det riktiga.

Hans excellens herr statsministern har sagt, att om det skulle vara så, att denna kammare icke kan taga förslaget, är regeringen i alla fall fast besluten att snart framföra det ånyo och detta inför kammaren i en annan sammansättning. Frågan om denna kammares upplösning skulle genom ett dylikt kammarens beslut komma till ökad aktualitet. Härpå vill jag svara, att om det funnes någon möjlighet för oss, med vår uppfattning om vad som för vårt land är gagneligt, att antaga utskottets förslag, skulle vi göra det. Men

Lagförslag om arbetstidens begränsning. (Forts.)

denna möjlighet finnes icke. Vi kunna icke taga ansvaret och kunna icke anses skyldiga att taga ansvaret för ett beslut, som enligt vår mening komme att få de mest allvarliga följder för vårt land och dess näringsliv. Däremot äro vi naturligtvis fullt beredda att underkasta oss de konsekvenser, som kunna följa utav vårt avslag. Med avseende på den riksdag, som sedermera möjligtvis antar föreliggande förslag, hyser jag för min del, och jag är säker på, även mina meningsvänner, den livligaste önskan, att det beslut, som den fattar, icke måtte bliva så skadligt för vårt land, som vi för närvarande tro oss ha anledning att frukta.

Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande om avslag å utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herr von Koch: Herr von Sydow sökte göra gällande, att de uppgifter, jag lämnat om att arbetsintensiteten kunnat ökas vid genomförandet av en kortare arbetstid, skulle ha varit vilseledande eller ha härstammat från några agitationsskrifter eller dylikt. Jag ber då att få säga, att på detta område finnas numera såväl vetenskapliga undersökningar som officiella redogörelser, så att man ingalunda behöver vända sig till några tendensskrifter för att erhålla upplysning i denna fråga.

Vad särskilt angår den undersökning inom den engelska krigsindustrien, som jag i mitt föregående anförande redogjorde för, ber jag få nämna, att den pågått under 13 månaders tid och att den ingalunda avsåg några oskolade krafter, såsom herr von Sydow antydde, utan sådana, som kommit upp i en viss standard med avseende på sin produktion, och att den vidare berörde såväl män som kvinnor och ungdom. Den engelska kommittén, som har övervakat denna undersökning, har ansett, att den kommit till mycket betydelsefulla resultat. Det förefaller då något förvånande, att herr von Sydow anser sin auktoritet tillräcklig för att alldeles underkänna de resultat, till vilka kommittén kommit.

Jag har velat säga detta, på det att kammaren icke skulle leva i den uppfattningen, att jag här lämnat några vilseledande eller missvisande uppgifter.

Hans excellens, herr statsministern Edén: Herr talman! Några korta ord med anledning av ett par anföranden, som hållits i kväll.

I fråga om den replik, som herr von Sydow riktade till mig med anledning av min kritik utav hans anförande i förmiddags i vissa delar, kan jag inskränka mig till att säga, att den avfattning, som herr von Sydow *nu* gav sina uttalanden är, såvitt jag har lyckats att jämföra den med vad som efter mina anteckningar sades i förmiddags icke är oväsentligt jämkad, och att det på den grund varit möjligt för herr von Sydow att i afton komma till en bild väsentligen liknande den, jag gav i förmiddags. Att i alla händelser denna totalbild ger ett helt annat intryck än vad som framgick ur anförandet i förmiddags, det tror jag ingen inom kammaren skall för-

neka, och att bl. a. man efter en sådan vy över frågans läge uti de olika länderna skall ha svårt att på allvar vidhålla den uppfattningen, att frågan befinner sig på »förberedelsernas stadium», såsom det yttrats i reservationen, tillåter jag mig också alltjämt vidhålla.

Lagförslag om arbetstidens begränsning. (Forts.)

Herr von Sydow har emellertid i afton hänvisat till, att han ju i själva verket icke har velat undandraga sig inverkan av vad som sker ute i världen. Han har, som jag tror orden föllo, varit angelägen att dock i viss mån vilja »tillmötesgå» den strömning, som har kommit fram, med det förbehåll, att man nu skulle taga ett mindre steg än propositionen anser för att avvakta förhållandenas fortsatta utveckling i utlandet, innan man tar ett större. Jag nödgas i fråga om detta förfarande säga två saker. Först och främst, att det ju är fullkomligt förfelat att tänka sig, att man skulle betrakta ett steg i enlighet med herr von Sydows reservation såsom ett sådant »tillmötesgående», som här skulle vara utav något verkligt värde. I intet enda land har man ansett, att man kunde nöja sig med en sådan arbetstid, en sådan halvmesyr, och ingalunda lärer herr von Sydow själv med sin rika erfarenhet av den svenska arbetarvärlden tänka sig, att så heller här skulle vara förhållandet. Hela den tanken är sålunda från början — och jag tror mig härvidlag kunna tala å regeringens vägnar — för oss fullkomligt oacceptabel, och vi kunna inte reflektera på att göra något utav den.

Men även i ett annat avseende synes det mig, att det sätt, varpå herr von Sydow lagt denna fråga, icke är lyckligt. Det går ändå inte att i samma andedrag som man medgiver nödvändigheten av tillmötesgående, söka bevisa, hur utomordentligt farlig hela principen om arbetstidens begränsning skulle vara, ja, till och med att draga upp sådana jämförelser, som när man vänder sig emot maximiarbetsdagen därföre, att den begränsar storleken av arbetstiden, medan däremot ämbetsmannen ju endast är ålagd en minimiarbetstid. Med sådana argument bevisar man alldeles för mycket, när man också på samma gång ser sig nödgad att erkänna, att det ändock händer och har hänt så ofantligt mycket i världen, som man icke har kunnat undgå att taga intryck utav.

Herr Trygger har i afton resumerat ett parti utav mitt anförande i förmiddags så, att jag skulle ha sagt, att det inte var fråga om att ge några sakskäl för förslaget. Resumén är mycket betänkligt felaktig. Jag började ju i förmiddags med att framhålla, att om skälen för en förkortning av arbetsdagen tror jag att vi, trots allt, allesammans äro ense: de sociala, de hygieniska, de ideella skäl, som ligga i nödvändigheten att skapa en bättre tillvaro som människor och medborgare för den kroppsarbetande klassen. Det är skälen för förslaget. Det är skälen för de positiva yrkandena. Vad jag därefter har framhållit är, att man under nuvarande förhållanden icke får begära en »utredning» utav den vanliga svenska typen, och att man är tvungen att under nuvarande förhållanden tänka på, hur även andra länder ha fått reda sig utan varje sådan utredning och dock fattat det stora och avgörande beslutet. Herr Trygger kan sålunda icke säga, att

Lagförslag om arbetstidens begränsning. (Forts.)

jag har velat göra gällande, att man icke skulle behöva tänka på de ekonomiska följderna. Jag har ingalunda dolt, att sådana följder kunna finnas, men jag har framhållit, att samma skäl, som i andra länder ha framtvungit denna uppgörelse om den begränsade arbetsdagen *utan* den vidlyftiga utredningen, *utan* den precisa uträkningen av de s. k. ekonomiska följderna, samma skäl få också vara gällande hos oss och göra, att vi för en gång få frångå den vanliga långsamma tågordningen.

Herr Trygger förmenade, att man genom ett sådant förfaringssätt skulle komma i en svag ställning gentemot eventuellt uppträdande nya krav. Det beror på, hur man ser saken. Jag skulle för min del tro, att man genom ett beslut i denna stund på grundvalen utav utskottets förslag skulle giva den starkast möjliga ställning för att vid det då fattade beslutet förbliva och se till dess verkningar, och jag har inte dolt, att jag däremot kan tänka mig, att ett avslag kommer att utav många orsaker öka ivern hos dem, som, efter min mening icke med rätta, anse sig kunna gå längre och sålunda frampressa eller framlocka de nya krav, som herr Trygger naturligtvis är ännu mer emot än emot de här framställda.

Det föll till sist ett ord av herr Trygger utav en mycket allvarlig och värdig klang, då han upptog den frågan, som jag ställde till denna kammare, om icke kammaren dock skulle finna, att man borde söka att göra upp även denna stora sak vid innevarande riksdag. Herr Trygger antydde först, att han kände sig besviken på resultatet av uppgörelsen i författningsfrågan i december, och han tycktes mena, att detsamma skulle väl komma att ske efter en uppgörelse i här föreliggande fråga. Jag vill därvidlag endast anmärka, att om man har väntat ifrån herr Tryggers och hans meningsfränders sida, att beslutet uti december skulle kunna föranleda en demokratisk regering och en demokratisk riksdagsmajoritet att lägga åsido sådana krav, som vi måste betrakta såsom utav hela ställningen och utav hela tidsläget nödvändigt påkallade, då kan jag förstå, att det har blivit en besvikelse. Däremot har jag haft den förnimmelsen, att i det väsentliga på många områden har med ett eller annat undantag intill denna dag det dock visat sig, att man från de olika partiernas sida har försökt att komma överens på demokratisk grund, och att det samförstånd, som nåddes i december 1918, ingalunda har varit utan frukt för detta lands öde under den gångna vintern. Detta tror jag mig verkligen icke behöva framhålla. Det visas bäst, om man gör det tankeexperimentet att fråga sig, hur det annars skulle ha gått, om det samförståndet icke hade kommit till stånd.

Så ligger kanhända icke frågan nu. Så tillspetsat är icke läget för ögonblicket som det var i november och december 1918. Men i alla händelser står kvar, såsom jag tillät mig att anföra i förmiddags, den stora önskvärdheten av att denna stora fråga löses *nu* och löses utav den gamla riksdagen.

Herr Trygger anförde, att det inte vore möjligt för honom och hans vänner att gå med på ett sådant beslut. Han yttrade i sitt anförande i förmiddags, att detta förbjödes utav hans känsla av det an-

svar, som därmed skulle följa, och särskilt utav hans känsla av det ansvar ifråga om den ekonomiska utvecklingen, som måste följa utav detta beslut. Hela världens politik, vill jag minnas att herr Tryggers ord föllo i förmiddags, är för närvarande behärskad av de stora ekonomiska problemen, och han ansåg, att ett beslut i enlighet med utskottets förslag skulle ur den synpunkten vara ödesdigert för vårt land eller kunna bli det. Mot detta vill jag erinra: det kan mycket ofta vara ett minst lika stort ansvar att icke våga säga *ja* i den rätta stunden, som det är att säga *nej* för att därmed skjuta ansvaret över på framtiden. Och jag är inte viss om, att det inte blir fallet, att man inte kommer att känna detta, om nu denna kammare säger nej till detta förslag. Det är sant, att de ekonomiska förhållandena äro utav en dominerande betydelse i vår tids samhällen. Men det är lika sant, att vid sidan av de ekenomiska förhållandena resa sig med oemotståndlig kraft de sociala problemen i alla länder, och det kan aldrig nog inskärpas, att liksom de länder, om vilka herr Trygger erinrade och andra ha erinrat, nu stå inför den jättelika uppgiften att reda upp hela det fruktansvärda konkursboet efter kriget, att reparera sitt näringsliv, att lägga sina statsfinanser på ny grund, så gäller det om dessa samma länder, att de dock icke tveka, och icke kunna tveka, att också taga det stora steget i fråga om de sociala reformerna och genomföra 8-timmarsdagen. Kunna dessa länder, med en sådan ekonomisk och finansiell börda, göra det, då borde också vi verkligen kunna det. Och då borde vi ha den tilliten till vårt folks sunda kraft och förmåga att finna sig uti en ny situation, att vi visserligen under djupt allvar, men icke med någon bävan eller någon misströstan, *nu* taga detta steg, som i alla fall mycket snart oundvikligen måste tagas.

Lagförslag om arbetstidens begränsning. (Forts.)

Herr Ström: Endast en kort replik till herr Trygger i anledning av de frågor, han riktade till mig. Han frågade, om jag skulle kunna ange några mera rationella grunder än de, som nu tillämpas, för att öka produktionen, och han menade antagligen sarkastiskt, att det inte fanns några sådana. Jag skulle vilja ställa en motfråga till herr Trygger: om han anser det förhållande, som exempelvis rått inom skoindustrien, tillfredsställande. Inom denna industri har det hittills varit så, att skofabriker uppstått, liksom alstrade genom drivhusvärme, de ha skjutit upp ur jorden i hart när obegränsad mängd, och så ha dessa fabriker drivit fram en konstlad produktion i stor utsträckning. Så kom en kris, och det slutade med att man fick slå igen nästan alla fabrikerna. Man får mot en obetydlig lön under någon tid hålla arbetarna skadeslösa, sedan får man hålla driften i gång under mycket reducerade förhållanden i fråga om arbetstid och annat. Men det hela saknade varje rationell ledning och varje system. En sådan planlöshet, en sådan anarki härskar på många industriområden, och det är klart, att om man här finge en verkligt rationell ledning, skulle det kunna ordnas så, att arbetstiden inskränktes kontinuerligt i stället för att såsom det nu är, det arbetas ibland för högtryck, alldeles oerhört länge, och sedan ibland icke alls.

Lagförslag om arbetstidens begränsning. (Forts.)

Jag vill också erinra om det allmänt kända förhållandet i England, att när man där för något tiotal år sedan övergick från elva- till tiotimmarsdagen, detta direkt framtvang en rad synnerligt genomgripande reformer på det industriella området, varigenom industrien tvingades, att på det sättet taga igen vad som förlorats genom sänkningen av arbetstiden. Detta skulle man naturligtvis kunna tänka sig även vid detta tillfälle.

Herr Trygger frågade vidare, i vad avseende en ökad fritid skulle kunna gagna produktionen. Jag ber endast få hänvisa till vad ökade specialstudier för arbetarna skulle betyda för industrien och produktionen. Men möjlighet till ökade specialstudier är beroende av att arbetstiden sänkes. Jag ber tillika få erinra om, att produktionen ju icke bara är den industriella, utan den är ju också jordbruk, och att en industriarbetare, som efter en jämförelsevis kort arbetstid har krafter kvar att jämväl kunna bedriva t. ex. trädgårdsarbete, gagnar även på detta sätt i ofantlig grad produktionen.

Yttermera frågade herr Trygger, huru fritiden skulle kunna gagna kulturen. Jag ber då bara att få hänvisa till, att väl ingenting så mycket gagnar kulturen, som en ökad allmänbildning bland de bredare lagren. Och denna allmänbildning är ju endast möjlig, om man kan skapa en fritid, som medgiver en sådan allmänbildnings åstadkommande.

Vad till sist angår, att en ökad fritid skulle kunna gagna människovärdet, vill jag endast hänvisa till, huru det nu mångenstädes är i arbetarhemmen, när både man och hustru äro borta från hemmet under en lång tid, större delen, av dagen, och huru detta måste verka förödande på varje hemliv, varje hemglädje och hemkänsla, och huru människovärdet skulle kunna ökas genom en sänkning i arbetstiden, som medgav större frihet för föräldrarna att vistas i hemmet, att fostra sina barn och att fullfölja sin egen andliga odling.

Herr T r y g g e r: Hans excellens statsministern slutade sitt senaste anförande med ett uttalande, att det är lika stort ansvar att i en situation som den nuvarande säga nej som att säga ja. Ja, det vill jag icke bestrida, att det är ett stort ansvar att nu säga nej, men det ansvaret är lätt att taga på sig, när man har en väl grundad övertygelse. Landet har en ovillkorlig rätt att fordra, att dess representanter inom riksdagen, när de ha en bestämd uppfattning angående vad för landet är nyttigt, verkligen handla i överensstämmelse med denna uppfattning. Det fordras särskilt i dessa tider, att man inom landet kan räkna på, att det finnes representanter, som, när det gäller att stå emot vad de anse orätt, hellre låta sig krossas än giva vika.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på den under behandling varande paragrafen förekommit följande yrkanden: 1:o) att densamma skulle godkännas; 2:o) att paragrafen skulle avslås; 3:o) att kammaren skulle antaga 1 § av det lagförslag, som förordats i herrar Forssmans och von Sydows reservation; samt 4:o) att paragrafen skulle godkännas med

den lydelse, som förordats i den av herr Söderberg i Stockholm m. fl. beträffande detta lagrum avgivna reservationen.

Lagförslag om arbetstidens begränsning. (Forts.)

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på avslag vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Holmquist* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraproposition därvid antagits paragrafens godkännande enligt utskottets förslag, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som avslår 1 § i andra särskilda utskottets i utlåtande nr 5 punkten A framställda lagförslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes ifrågavarande paragraf.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 70;

Nej — 47.

Härefter föredrogs i ett sammanhang

Övriga delar av utskottets lagförslag.

Herr Nilsson, Johan: I anledning till den av mig m. fl. avgivna reservationen anhåller jag nu att få yrka avslag på övriga delar av lagförslaget.

Efter härmed slutad överläggning avslogos nu föredragna delar av ifrågavarande lagförslag.

Utskottets hemställanden i punkterna A och B.

Förklarades besvarade genom kammarens föregående beslut.

Punkten C.

Herr *Lindhagen* hade i motionen nr 212 hemställt, att riksdagen med anledning av propositionen nr 247 med förslag till lag om arbetstidens begränsning ville hos Kungl. Maj:t anhålla, att den nära därmed sammanhängande, av 1910 års riksdag väckta frågan om söndagsvilan måtte om möjligt vid nästa riksdag framläggas till avgörande.

Lagförslag om arbetstidens begränsning. (Forts.)

Utskottet hade i nu föredragna punkt hemställt, att motionen nr 212 inom första kammaren icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Lindhagen: Ifrågavarande motion avser en begäran, att riksdagens skrivelse om lagstiftning rörande söndagsvila måtte om möjligt framläggas för nästa riksdag. Då jag anser en sådan framställning på grund av det långa uppskovet synnerligen väl motiverad och även hava synnerligt starkt stöd i sin inneboende natur, tillåter jag mig att yrka bifall till det i motionen framställda skrivelseförslaget.

Herr Söderberg: Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu föredragna punkt hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten D.

Herr *Lindhagen* hade i motionen nr 213 hemställt, att riksdagen med anledning av propositionen nr 247 med förslag till lag om arbetstidens begränsning ville hos Kungl. Maj:t anhålla, att den nära därmed sammanhängande av 1914 års riksdag väckta frågan om reglering i vissa fall av nattarbetet för män måtte om möjligt vid nästa riksdag framläggas till avgörande.

Utskottet hade i förevarande punkt hemställt, att motionen nr 213 inom första kammaren icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Lindhagen: Jag yrkar bifall till motionen.

Herr Söderberg: Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten E.

I motionen nr 215 inom första kammaren, av herr *Lindhagen,* hade hemställts, att riksdagen med anledning av propositionen nr 247 med förslag till lag om arbetstidens begränsning ville hos Kungl.

Maj:t anhålla, att den nära därmed sammanhängande, av regeringen i anslutning till andra kammarens upprepade beslut igångsatta utredningen rörande personalens arbetstid inom hotell-, restaurang-, kafé- och därmed jämförlig rörelse måtte om möjligt vid nästa riksdag framläggas till avgörande. *Lagförslag om arbetstidens begränsning.* (Forts.)

Utskottet hade i nu föredragna punkt hemställt, att motionen nr 215 inom första kammaren icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Lindhagen: Jag yrkar bifall till motionen.

Herr Söderberg: Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu ifrågavarande punkt hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten F.

Herr *Lindhagen* hade hemställt, i den inom första kammaren avgivna motionen nr 216, att riksdagen med anledning av propositionen nr 247 med förslag till lag om arbetstidens begränsning ville hos Kungl. Maj:t anhålla, att den nära därmed sammanhängande av regeringen för lång tid tillbaka upptagna frågan rörande bland annat begränsning av arbetstiden uti det s. k. hemarbetet måtte om möjligt vid nästa riksdag framläggas till avgörande.

I nu föredragna punkt hade utskottet hemställt, att motionen nr 216 inom första kammaren icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Lindhagen: Jag ber, herr talman, att få hemställa om bifall till motionen, beklagande, att jag saknat tillräckligt mod att begära votering i fråga om någon av dessa motioner, då jag icke alls vetat, huru många jag kunnat få med mig.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu ifrågavarande punkt hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten G.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs paragrafvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 157, i anledning av riksdagens år 1918 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1917.

§§ 1—5.

Lades till handlingarna.

Ang. trafiksäkerheten å viss järnvägssträcka m. m.

§ 6.

I denna paragraf hade utskottet yttrat:

»Vad i övrigt blivit av revisorerna anmält och erinrat, har utskottet funnit dels hava medfört åsyftad rättelse, dels vara av vederbörandes utlåtande nöjaktigt förklarat, dels ej vara av den vikt, att, oaktat förklaringen ej varit fullt tillfredsställande, någon riksdagens åtgärd bort av förhållandena föranledas, dels slutligen icke hava varit av beskaffenhet att från utskottets sida påkalla något yttrande; vilket utskottet skolat för riksdagen anmäla.»

Denna paragraf hade avseende på, bland annat, ett av revisorerna gjort uttalande rörande den s. k. Storängsbanken å järnvägslinjen Graversfors—Åby.

Herr von Geijer: Med herr talmannens tillstånd skall jag trots den sena timmen och med den stora arbetsbörda, som förestår kammaren, endast be att få säga några ord vid denna punkt i memorialet. Det är i anledning av ett yttrande, som statsrevisorerna fällt på detta område angående järnvägsstyrelsens förvaltning.

Såsom herrarna erinra sig, tilldrog sig i början av oktober 1918 en stor järnvägsolycka vid Getå på Norrköping—Nyköpingsbanan. Då voro statsrevisorerna redan samlade, och i anledning av olyckshändelsen besökte de olycksplatsen. Den utredning, som i anledning därav gjordes, och det svar, järnvägsstyrelsen därpå avgivit, återfinnas i revisorernas berättelse, och jag skall i denna del endast hänvisa till densamma. Jag erinrar om sakförhållandet endast därför, att det ärende jag ämnar yttra mig om har någon släktskap med ifrågavarande förhållande. Samma dag revisorerna besökte olycksplatsen vid Getå, avlade revisorerna jämväl ett besök vid den s. k. Storängsbanken. Denna är belägen å bandelen Norrköping—Katrineholm, eller närmare preciserat på bandelen Graversfors—Åby. Östra stambanan löper där fram på kanten av Storängsberget, cirka 20 meter över den därunder gående dalgången. Järnvägsbanken är dels utfylld på slänten, dels, såsom det kallas, inpallad i själva berget, och stundom är det ena spåret förlagt på en sådan pall, insprängt i berget, under det att det andra löper på den utfyllda banken. Denna är, såsom jag nämnde, cirka 20 meter över dalgången. Banken är ganska brant och på vissa

Ang. trafiksäkerheten å viss järnvägssträcka m. m (Forts.)

ställen alldeles tvärbrant. Platsen har länge ansetts kritisk, ja, jag kan säga farlig, och sedan 20 år tillbaka har tåghastigheten vid passerandet av detta ställe varit betydligt nedsatt, varjämte det varit underkastat ständig observation. Med beaktande av dessa omständigheter hemställde vederbörande distriktsförvaltning i skrivelse till järnvägsstyrelsen i juni 1917, att det borde utredas »huruvida och i vad mån jordlagrens beskaffenhet under och nedanför Storängsbanken kunde utgöra någon risk för den därå utfyllda järnvägsbankens bestånd». Med lovvärd snabbhet remitterade järnvägsstyrelsen denna distriktsförvaltningens hemställan till den s. k. geotekniska kommissionen, som av järnvägsstyrelsen tillsatts år 1913, för att geologiskt undersöka vissa banlinjer. Denna kommission avgav förslag i skrivelse i november 1917, som kompletterades av en skrivelse i maj 1918, och gjorde kommissionen framställning om förstärkningsarbeten å den ifrågavarande platsen. Det var dessa förstärkningsarbeten, som riksdagens revisorer besiktigade.

Nu vill jag säga, att jag icke har anledning till att göra något som helst uttalande, vare sig angående ändamålsenligheten av detta förstärkningsarbete eller angående sättet för dess utförande, då revisorerna i denna del funnit sig föranlåtna att uttala den övertygelsen, att allt därutinnan var gott och väl. Jag vill emellertid erinra att under undersökningsarbetet framkommit en del andra förslag till ordnande av denna verkligt farliga punkt, dels att man skulle leda fram banan i öppet schakt på berget, dels ock att man skulle framföra banan genom en tunnel. För att man skall kunna förstå statsrevisorernas ställning till detta, skulle jag, herr talman, vilja läsa upp rätt avsevärda delar av den geotekniska kommissionens beskrivning angående jordgrundens beskaffenhet på platsen i fråga. Tiden tillåter mig emellertid icke att göra detta. Jag skall därför inskränka mig till att endast citera några ord just angående den kanske farligaste punkten på banan. »Här sträcker sig leran», säger kommissionen, »långt in under sluntfyllningen och intar dessutom ett sådant lutande läge, att möjligheten av en utglidning av den på leran vilande sanden icke får anses utesluten, så mycket mer som i åtskilliga av de här utförda provgroparna sanden befunnits vara så vattensjuk, att den företer flytjordskaraktär. När därtill kommer, att den tidigare omnämnda stödmuren, som till viss del infaller å denna sträcka, åtminstone vid sektion 172 + 733 icke är grundlagd på berg utan just på den sand, som några meter längre ner i slänten visat ovannämnda flytjordskaraktär, har kommissionen ansett en förstärkning av denna sträcka ofrånkomlig.» Redan denna undersökning av handlingarna och vidare det besök, som revisorerna avlagt, gåvo revisorerna anledning till yttrandet, att såsom jag redan sagt, revisorerna icke hade någon anmärkning mot beskaffenheten eller sättet för utförandet av förstärkningsarbetena, men att de dock icke kunde undertrycka den meningen, att i allt fall dessa arbeten dock erbjödo endast en relativ säkerhet,

Ang. trafiksäkerheten å viss järnvägssträcka m. m. (Forts.)

och att det hade varit bättre att föra banan upp på berget, vare sig det skulle skett i öppet schakt eller genom en tunnel. Detta vårt yttrande, att vi för vår del funno endast relativ säkerhet vara åstadkommen, har av järnvägsstyrelsen bemötts, och det är i anledning därav, som jag skulle till vårt försvar vilja påpeka vissa omständigheter.

I och för sig torde väl beskrivningen av banken giva stöd för den meningen, att det utförda arbetet giver endast relativ säkerhet. Men nu får jag säga, och det vare sagt i rent apologetiskt, i rent försvarssyfte, att då revisorerna i denna del blivit av järnvägsstyrelsen kanske litet snävt bemötta, att järnvägsstyrelsen allenast stött sin mening, att här åstadkommits full säkerhet, på ett yttrande av den geotekniska kommissionen. Jag vill då erinra om att det är samma geotekniska kommission, som jämväl har undersökt linjen Norrköping—Nyköping och platsen vid Getå, där olyckan skedde i fjol, vilken punkt de särskilt hade undersökt men icke funnit anledning att göra någon erinran emot. Jag vill ännu en gång upprepa, att jag icke har för avsikt att här söka någon som helst sak med den geotekniska kommissionen. Det är min övertygelse, att större skicklighet och sakkunskap på området näppeligen står oss till buds. Men jag erinrar å andra sidan, att här förelåg faktiskt en felbedömning av förhållandena. Detta medgiver järnvägsstyrelsen själv i sin svarsskrivelse till statsrevisorerna. »Styrelsen är», säger densamma, »givetvis den första att erkänna, att undersökningarna beklagligtvis givit ett missvisande resultat.» Detta var den andra omständigheten. Den var för oss revisorer känd, innan järnvägsstyrelsen hade avgivit sitt yttrande. Därom hade vi fått kännedom genom studium av handlingarna. Det var det andra skälet, varför vi vågade framhålla, att den föreslagna åtgärden näppeligen skulle kunna betecknas mer än som relativt säker.

Slutligen — och det var det förnämsta skälet till att vi använde detta uttryck — hur det än månde vara med detta förhållande, är det alldeles påtagligt, att om man lägger banan på själva berget eller på den fasta marken, så skulle detta vara säkraste sättet. Den olycka, som inträffade vid Getå, tog sådana dimensioner, att det inte är underligt, om revisionen fäste sin uppmärksamhet jämväl vid nu ifrågavarande plats, ty platserna äro endast 5 à 6 km. avlägsna från varandra, och de geologiska förhållandena äro mycket likartade. Det var just genom en glidning av den uppblötta leran, som olyckan vid Getå sannolikt uppkom. Risken för en dylik eventualitet även vid Storängsbanken kan inte förnekas. Åtminstone gav den undersökning, som kommissionen såsom sådan åvägabragt, stöd för den meningen.

Om man nu intar den ståndpunkten, att det säkraste sättet att ordna denna fråga givetvis är att draga banlinjen på själva berget, så gäller det ju här endast och allenast ett *ekonomiskt* spörsmål. De två förslag, vilka, som jag nämnde, hade utarbetats, för framdragande av banan uppe på berget, hade utarbetats

Ang. trafiksäkerheten å viss järnvägssträcka m. m. (Forts.)

inom järnvägsstyrelsen eller inom distriktsförvaltningen, och beträffande den ekonomiska sidan av saken har man även gjort kalkyler. Vid en jämförelse av dessa kostnader framgick, att det sätt, som nu valdes, att förstärka själva banken, skulle belöpa sig till 122,000 kronor. Det andra alternativet jag nämnde, att draga banan i ett öppet schakt genom berget, skulle i och för sig vara jämförelsevis billigt, men det hade dock den nackdelen med sig, att man under tiden måste inställa trafiken, vilket skulle öka kostnaderna till 365,000 kronor. Det tredje alternativet, att draga banan i en tunnel, skulle medföra en kostnad av 270,000 kronor. Skillnaden var här sålunda 148,000 kronor. Vid sådant förhållande, och då man kunde tänka sig, att man för detta relativt ringa belopp skulle ha kunnat uppnå fullständig säkerhet, föreföll det oss revisorer, att man ändå borde i skrivelse hemställa, huruvida det icke vore lämpligt, att frågan toges under förnyad omprövning. Tanken på de fasansfulla dimensioner, som, enligt vad jag sagt, en olyckshändelse på ifrågavarande plats skulle kunna taga, var härtill en bidragande orsak.

Nu kan det ju sägas, att det är möjligt, att revisorerna härvidlag tagit fel. Nåja, så mycket bättre, höll jag på att säga, i så fall. Då är ju allting gott och väl och därigenom att vi motbevisades, skulle man ju ernå den fördelen, att de farhågor, som blivit uttalade, befunnits vara ogrundade. Då vi emellertid härvidlag hade att handla under ansvar och omständigheterna fogat det så, att vi skulle göra ett uttalande i frågan, så fann jag mig för min del föranlåten att framhålla, att jag icke kände mig fullt övertygad om säkerheten, *och denna mening vidhåller jag ännu*, herr talman, och det är detta jag ville, då ärendet nu behandlades, ha antecknat till protokollet.

Herr Strömberg: Herr vice talman! Som den förre ärade talaren framhöll, har ju järnvägsstyrelsen vid bedrivandet av dessa arbeten för att förstärka den s. k. Storängsbanken i allo följt den av järnvägsstyrelsen tillfrågade s. k. geotekniska kommissionens anvisningar. Denna kommission säger själv, att med de förstärkningsarbeten, som den föreslagit, denna bank skulle bliva fullt betryggande förstärkt, så att järnvägstrafiken skulle kunna framgå där utan den nuvarande olägliga nedsättningen i hastigheten.

Nu säger den siste ärade talaren, att det var samma kommission, som hade bedömt markförhållandena vid Getå och som sålunda där hade gjort en felbedömning, då sedan en olycka visade sig kunna inträffa. Ja, detta är visserligen sant, men man får inte glömma bort, att denna kommission dock är den högsta auktoriteten i vårt land på detta område. Då den nu har avgivit ett bestämt uttalande, finnes det ju inte någon anledning att inte följa detsamma. Man kan ju inte gå ut ifrån, att därför att en felbedömning *en* gång gjorts av kommissionen, dess uttalanden även i andra fall skulle vara värdelösa. Gör man det, innebär ju det, att man

Ang. trafiksäkerheten å viss järnvägssträcka m. m. (Forts.)

anser, att en sådan geoteknisk kommission över huvud taget vore fullkomligt obehövlig. Jag vill snarare säga, att då nu kommissionen själv har sett, att en olycka kunnat inträffa vid Getå, ehuru den ansett, att det inte skulle kunna ske, är det väl antagligt, att då den kommer att bedöma andra bankar, den skall iakttaga ännu mycket större försiktighet vid sitt bedömande, och att man sålunda inte har den minsta anledning att tro, att den därvidlag skall på något sätt förbise, vilka åtgärder som böra vidtagas.

Nu säger revisorernas ärade ordförande, att det synts dem, att det hade varit bättre att draga banan genom berget antingen i tunnel eller i öppet schakt. Det skulle ha varit ännu säkrare. Ja, det är ju mycket möjligt, men det är också en högst väsentlig skillnad i kostnaderna. Den kostnadssumma, som revisorernas ordförande nämnde, att detta arbete, som nu pågår, skulle draga, var ungefär 122,000 kronor. Jag har anledning tro, att denna summa kommer att icke oväsentligt överskridas, kanske kommer det att bli närmare 200,000 kronor, en stegring, som naturligtvis orsakas av dyrtiden. Av samma anledning skulle även arbetena vare sig på ett schakt eller en tunnel genom berget bliva i fullt lika hög grad fördyrade, och de utredningar, som gjorts efter nutida kostnadsförhållanden, visa, att detta tunnelarbete skulle, om man inte vidtoge vissa kurvförändringar, som man dock anser nödvändiga, draga en kostnad av minst 310,000 kronor, och med dessa kurvförändringar en kostnad av nära 600,000 kronor. Det är sålunda en högst väsentlig prisskillnad. Och då geotekniska kommissionen förklarat, att man erhåller full säkerhet även på det billigare sättet, har järnvägsstyrelsen naturligtvis ansett sig böra följa kommissionen för att inte i onödan fördyra arbetet.

Dessutom vill jag påpeka, att arbetet, som var i full gång vid revisorernas besök, nu har fortskridit så långt, att det inte är långt ifrån slutfört, och vid sådant förhållande kan det ju inte vara någon anledning att, på grund av den framställning revisorerna gjort, draga spåret i en tunnel genom berget vid sidan av den andra anläggningen.

Då statsutskottet varit övertygat om att järnvägsstyrelsens förklaring kan tillmätas fullt vitsord, har statsutskottet icke ansett sig böra göra någon anmärkning eller omförmälan i saken, utan ansett, att det skulle vara tillräckligt med den avgivna förklaringen.

Efter härmed slutad överläggning lades förevarande paragraf till handlingarna.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 159, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjätte huvudtiteln, punkt 98, gjorda framställning om anslag

till pensionsförsäkringens genomförande jämte i ämnet väckta motioner;

nr 160, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjätte huvudtiteln, punkt 99, gjorda framställning om bidrag till understöd åt de personer, som genom lagen den 8 juni 1915 blivit delaktiga i den allmänna pensionsförsäkringen;

nr 161, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjätte huvudtiteln, punkt 100, gjorda framställning angående vidtagande av åtgärder till förebyggande och hävande av invaliditet;

nr 162, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjätte huvudtiteln, punkt 101, gjorda framställning angående ersättning till postsparbanken för bestyret med pensionsutbetalningar m. m.;

nr 178, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående beredande av förbättrade lokaler åt länsstyrelsen i Stockholms län och byggnadsstyrelsen m. m.;

nr 179, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anvisande av medel för utförande av om- och påbyggnadsarbeten å de i kvarteret Grönlandet norra i Stockholm befintliga byggnaderna;

nr 180, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att för beredande av lokaler åt rikets allmänna kartverk inköpa fastigheten nr 3 i kvarteret Eken med adressnummer 4 vid Engelbrektsgatan i Stockholm m. m.;

nr 181, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel för underhåll och vård under år 1919 av de s. k. Drottningholmsbroarna;

nr 182, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förhöjning av det ordinarie reservationsanslaget till arvoden åt extra länsnotarier m. m.;

nr 183, i anledning av Kungl. Maj:ts under sjätte huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående ersättning till postsparbanken för dess bestyr med utbetalningar m. m. för riksförsäkringsanstalten;

nr 184, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inhämtande av riksdagens medgivande, att vissa ersättningsbelopp må få utbetalas av anslaget till tullverket; samt

nr 185, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för beredande av dyrtidstillägg och dyrtidshjälp under år 1919 åt befattningshavare vid statens provningsanstalt.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om viss skatterestitution till Stockholms högskola.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 186, i anledning av väckta motioner om restitution av arvsskatt, som Stockholms högskola vid mottagande av Heckscherska donationen erlagt.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren, nr 21, av herr *E. Trygger* och den andra inom andra kammaren, nr 163, av herrar *K. Kjellberg* och *Hj. Branting* hade före-

Om viss skatte-restitution till Stockholms högskola. (Forts.)

slagits, att riksdagen måtte besluta, att den till 215,124 kronor uppgående arvsskatt, som Stockholms högskola vid mottagandet av den Heckscherska donationen till statsverket gäldat, finge till högskolan restitueras i den ordning kungliga förordningen om arvsskatt och skatt för gåva den 19 november 1914 § 49 mom. 1 föreskreve, eventuellt med skyldighet för högskolan att i sammanhang med medlens erhållande upprätta en professur i historia.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på angivna skäl hemställt, att riksdagen måtte besluta, att den till 215,124 kronor uppgående arvsskatt, som Stockholms högskola vid mottagandet av den Heckscherska donationen till statsverket gäldat, finge till högskolan restitueras i den ordning kungliga förordningen om arvsskatt och skatt för gåva den 19 november 1914 § 49 mom. 1 föreskreve.

Herr Wijk: Det nu föredragna utlåtandet är av så pass stort intresse, att det icke bör få gå obeaktat förbi.

Det är redan i och för sig anmärkningsvärt, att statsutskottet på grund av enskild motion hemställer, att riksdagen måtte bevilja ett anslag av 215,000 kronor till Stockholms högskola, en institution, som förut, såvitt jag vet, icke åtnjutit statsunderstöd. Motiveringen till denna hemställan återfinnes på sid. 8 i utskottsutlåtandet. Utskottet framhåller där, att högskolan, vars verksamhet till stor del sammanfaller med universitetens, genom sin tillvaro befriar staten från väsentliga utgifter, som annars skulle falla på statsverket. Den motiveringen finner jag för min del bärande och god, och jag har ingenting att erinra varken mot den eller mot yrkandet i övrigt.

Vad som emellertid är märkligare än själva utskottets förslag är det sätt, varpå anslaget skulle beviljas. Utskottet hemställer nämligen, att det skulle ske i den form, att statsverket till högskolan återbär ett belopp på 215,000 kronor, som högskolan i enlighet med gällande föreskrifter har utgivit såsom arvsskatt för en donation, som kommit högskolan till del. Söker man efter närmare grunder för ett sådant yrkande, så står man med tämligen tomma händer. Utskottet självt hänvisar till § 49 mom. 1 i förordningen om arvsskatt och skatt för gåva. I densamma återfinner man, såvitt jag kan se, icke några andra grunder för restitution än sådana, där skattens uppbärande berott på något fel, eller också grunder, som omnämnas på annat håll i förordningen. Går man till statskontorets tillstyrkande utlåtande, så är även där motiveringen efter mitt förmenande mycket svag. Statskontoret säger nämligen endast, att »det lärer icke kunna förnekas att förhållandena i vissa särskilda fall kunna vara sådana att den skyldighet att belägga arvsskatt som åligger institutionen av ifrågavarande slag för dem testamenterad egendom skäligen bör efterskänkas» — ett fall som statskontoret förmenar föreligga här. Det enda motiv, som jag har kunnat finna för statskontorets och utskottets uppfattning, återfinnes på sidan 3 i utlåtandet. Det hänför sig till ett uttalande i det kommittébetänkande, som avgivits 1910 angående ny förordning om arvsskatt och skatt för gåva och på vilket

Om viss skatte-restitution till Stockholms högskola. (Forts.)

den nuvarande förordningen är byggd. I motiveringen säges där: »Vill staten gynna någon institution, som den anser god, står alltid anslagsvägen öppen eller den därmed likställda utvägen att i *särskilda fall* efterskänka skatten. Begagnas någondera av dessa utvägar, har staten ständigt i sin hand att bestämma, vilken grad av uppmuntran den anser varje särskilt ändamål förtjäna.» Som motiv för utskottets förslag är ju detta uttalande i ett kommittébetänkande av 1910 ganska svagt. Men jag anser det även knappast vara sakligt hållbart. Det skulle ju innebära, att frågan, i vilka fall gällande lag i fråga om erläggande av arvskatt skall tillämpas eller icke, blir beroende på riksdagens prövning och i yttersta hand beroende antingen på ett initiativ från Kungl Maj:ts sida eller från någon enskild motionär. Ett sådant tillvägagångssätt skulle ju onekligen vålla ett otrygghetstillstånd, en brist på konsekvens, som efter min mening knappast vore lämplig eller ens möjlig. Jag måste därför för min del underkänna vad utskottet i slutet av sitt utlåtande säger, nämligen att ett bifall till här föreliggande förslag icke får tillmätas prejudicerande betydelse. Jag anser, att det har en sådan prejudicerande betydelse i så hög grad, att förslaget efter mitt förmenande i själva verket innebär en ändring, fastän jag medger i mycket ovanlig form, av nu gällande bestämmelser i fråga om arvsskatt för institutioner av den art som den här ifrågavarande.

Jag hoppas och tror, att det beslut, som riksdagen nu går att fatta, kommer att ha till följd, att riksdagen redan nästa år får från Kungl. Maj:ts sida motse en proposition med förslag till en ändring av arvsskatteförordningen i den riktning, att arvsskatt för institutioner av ifrågavarande art icke skall erläggas, lika litet som enligt nuvarande bestämmelser skatt för gåva skall i liknande fall erläggas. Ett sådant perspektiv och en sådan konsekvens av riksdagens beslut gör, att jag med ännu större tillfredsställelse yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Då den föregående talaren icke gjorde något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan skall jag inte säga många ord. Jag vill dock betona, att man icke får av ett bifall till föreliggande förslag draga andra och längre gående slutsatser, än utskottet självt gjort i sin hemställan.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Trygger: Jag skall inte upptaga tiden med ett längre yttrande. Jag vill endast tacka utskottet, för att det tillstyrkt den motion, som jag väckt. För min del uppfattar jag detta icke så, att meningen vore att göra någon förändring i principiellt avseende av den ståndpunkt, lagstiftningen förut intagit, utan jag uppfattar det så, att utskottet ansett här föreligga ett fall, där man med hänsyn till särskilda skäl kan göra ett undantag.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter kammaren biföll vad utskottet i nu föredragna utlåtande hemställt.

Om utredningen ang. en rättegångsreform m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 187, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag, under vissa förändrade förutsättningar, till bestridande av kostnaderna för en förberedande utredning angående en rättegångsreform.

I anslutning till Kungl. Maj:ts i proposition nr 390 gjorda framställning hade utskottet i nu föredragna utlåtande, under åberopande av vad däri anförts, tillstyrkt, att riksdagen måtte, utan hinder av vissa förändringar i sättet för utredningens bedrivande, till fortsatt bestridande av kostnaderna för en förberedande utredning angående en rättegångsreform, å extra stat för år 1920 under andra huvudtiteln bevilja ett reservationsanslag av 40,000 kronor.

Reservationer hade anmälts

dels av herr *J. L. Widell*, som med instämmande av herrar *C. J. G. Swartz, O. M. Strömberg, O. Bergqvist, H. G. Wrangel* och *A. Pers* yrkat, att utskottets motivering måtte erhålla viss ändrad lydelse;

dels ock av herr *S. H. Kvarnzelius* mot vissa ej angivna delar av motiveringen.

Herr Widell: Herr vice talman, mina herrar! Den motivering, statsutskottet anfört till stöd för sin hemställan vid detta betänkande, har jag för min del icke kunnat godkänna. Åtskilligt av vad utskottet här anfört synes mig vara av den natur, att det kan framkalla berättigad gensaga. Jag vill emellertid blott erinra om det minst sagt underliga yttrande, som förekommer mitt på sidan 6 då utskottet yttrar, att de tilltänkta rättegångsformerna skola vara sådana, att de »bereda tillräckligt utrymme och inflytande åt de för utvecklingen på ifrågavarande område mera känsliga åskådningar inom de rättsbildades egen krets». Vad utskottet menar med detta förefaller mig synnerligen dunkelt. Min huvudsakliga anmärkning är emellertid, att det förefaller mig föga lämpligt att, såsom utskottet här gjort, ingå i principiell kritik av de riktlinjer för processkommissionens arbete, som departementschefen framlagt i statsrådsprotokollet. Jag hyser den allra största aktning för statsutskottets kompetens på dess egentliga verksamhetsområde, men jag vågar verkligen draga i tvivelsmål, om utskottet har tillräcklig sakkunskap för att komma med en bestämd kritik av riktlinjerna av det utredningsarbete, som avser den kanske svåraste och mest omfattande lagstiftningsfråga, som vi för närvarande hava under behandling. Nu kan det ju sägas, att statsutskottet vid 1911 års riksdag på sin tid godkände dessa grunder, som det nu är ifrågasatt att förändra, men förhållandet var, att statsutskottet då utan vidare tillstyrkte vad Kungl. Maj:t föreslog. Det lär nog göra en rätt betydlig skillnad, om man på det sättet tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag på ett sådant område, eller om man ger sig in på en direkt kritik av vad Kungl. Maj:t föreslagit. För min del skulle jag icke hysa någon som helst tvekan att utan vidare tillstyrka Kungl. Maj:ts

förslag. Då emellertid av behandlingen i statsutskottet framgick, att tvekan på åtskilliga håll råder om en del av dessa saker, har jag framlagt en reservation, innefattande ett förslag till särskild motivering. Innebörden i denna motivering är, att Kungl. Maj:t bör, innan ärendet upptages till slutlig prövning, underkasta detsamma en förnyad utredning och ingående prövning. Något nämnvärt dröjsmål med ärendets avgörande bör knappast bli följden härav. Jag föreställer mig nämligen, att utredningen kan ske mycket snabbt, så att Kungl. Maj:t om en eller annan månad kan vara i stånd att fatta sitt beslut i ärendet.

Om utredningen ang. en rättegångsreform m. m. (Forts.)

På grund av vad jag anfört anhåller jag, herr vice talman, få yrka, att kammaren måtte, med bifall till utskottets hemställan, besluta att motiveringen skall hava den lydelse, som angives i den av mig med instämmande av flera ledamöter vid utskottets betänkande fogade reservationen.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Den föregående talaren gjorde gällande, att statsutskottet i sin motivering till nyss föredragna betänkande vore inne på ett område, där utskottet egentligen måste sakna både insikter och anledning att särskilt yttra sig, och han sade, att ehuru visserligen statsutskottet, då processkommissionen år 1911 beslöts, gav sin anslutning till vissa av departementschefen då uttalade principer, innebar det något helt annat än att nu, på sätt som skett i statsutskottets utlåtande vid nu föredragna betänkande, kritisera vad Kungl. Maj:t i årets proposition yttrat i detta avseende. Ja, vad statsutskottet i sitt utlåtande i år säger i motiveringen är ju ingenting annat, än att utskottet vidhåller den ståndpunkt, som utskottet gav sin anslutning vid 1911 års riksdag, och det förefaller mig behövas ungefär samma sakliga prövning och samma insikt för att ge sin anslutning till uttalande av vissa principer, som kan behövas för att sedermera släppa och uppgiva desamma och lägga om uttalandet i anslutning till anvisningar, vilka gå i rakt motsatt riktning. I bådadera fallen förefaller det mig, som om utskottet skulle behöva ingå i sakprövning och behöva förfoga över sakinsikt för att dess uttalanden skola bli av något värde.

Den princip, som ju statsutskottet och riksdagen år 1911, då processkommissionen beslöts, gav sin anslutning till, var just, att man då såsom mera betydande arbetsresultat av processkommissionens förhandlingar i första hand motsåg ett principbetänkande, varigenom man skulle, såsom departementschefen yttrar, kunna erhålla »en allsidig belysning av de särskilda processuella frågor, vilka måste upptagas till övervägande ävensom» en möjlighet »att anvisa den eller de möjliga utvägarna för dessa frågors lösande», d. v .s. ett principbetänkande, där huvudlinjerna, de allmänna riktlinjerna för rättegångsreformen, skulle angivas, utan att man samtidigt gav sig in på ett närmare utformande av lagförslagen, för att därigenom såväl allmänheten som riksdagen skulle bli i tillfälle att pröva de allmänna riktlinjerna, innan man fortsatte arbetet på denna lag-

Om utredningen ang. en rättegångsreform m. m. (Forts.)

stiftning. Bland de yttranden, som då voro vägledande för riksdagen, och som såvitt jag förstår hava sin giltighet än i dag, förekom ett av dåvarande ordföranden i lagberedningen, justitierådet Afzelius, som i fråga om denna lagstiftning yttrade bland annat: »Att skapa sådana lagar (på viktiga samhällsområden) är icke en uppgift endast för den tekniska juridiken. Nej, mina herrar, skapandet av sådana lagar är för mig en av statslivets allra högsta och svåraste uppgifter, ty därtill fordras också vad jag skulle vilja kalla *ett folkpsykologiskt moment*. Ett sådant arbete måste, såsom det kungliga valspråket lyder, utövas »*med folket*», och detta icke formellt genom riksdagsbehandling, utan så att dessa frågor verkligen följas av ett allmännare intresse och verkligen uppbäras av någon allmännare folkmening. De få icke vara endast en kammarprodukt. I alldeles särskild grad är detta förhållandet med rättegångsordningen. Djupare än någon annan griper den in i folkets liv. Skall det bliva något bevänt med en reform av rättegångsordningen, måste den tagas upp ifrån botten. — — — Det duger ej här att lappa, och ej heller går det an att kopiera främmande mönster.» Det var den motiveringen, bland annat, som då föranlät riksdagen att hålla på att innan riksdagen skulle bli ställd öga mot öga med utformningen av lagar på olika områden, riksdagen liksom allmänheten skulle bli i tillfälle att pröva de allmänna konturerna i dessa lagfrågor och det resultat, processkommissionen kommit till. När nu utskottet vid behandlingen av anslaget för detta år till processkommissionen fick den uppfattningen, att man var i färd med att delvis uppgiva detta sätt att handlägga ärendet, fann utskottet skäl att uttala sina betänkligheter och framhålla, att utskottet ansåg, att de år 1911 givna direktiven fortfarande ägde full giltighet. För att uttala den meningen förefaller det mig, som om det icke behövdes sådana speciella insikter, sådan juridisk träning och erfarenhet, som det fordras, när det gäller att gå in på behandling av detaljer i en utarbetad lag samt att därvid pröva formuleringar och dylikt.

Den förste ärade talaren undrade, vad som menades med vad som sades i utskottets motivering, då utskottet yttrar, att endast genom en offentlig principdiskussion om kommissionens riktlinjer »torde garantier vinnas för å ena sidan att de tilltänkta rättegångsformerna tillsammantagna bilda en lämplig och fast organisation för rättsskipningens utövning och å andra sidan att de därvid bereda tillräckligt utrymme och inflytande åt såväl lekmannasynpunkterna som åt de för utvecklingen på ifrågavarande område mera känsliga åskådningar inom de rättsbildades egen krets». I utskottet frågade också talaren, vad som menades med den där satsen, och vi gingo då igenom den stycke för stycke. Nu begränsar han sig till att fråga, vad som menas med de sista orden i detta stycke. Vad där säges utgör ju en hänvisning till det faktum, att formerna för rättsskipningen mer eller mindre snävt kunna förbehålla de viktigaste avgörandena åt från det levande livet och från moderna åskådningar isolerade män. Det betyder, att vår domstolsorganisation icke får så klavbinda rättsskipningen, att den formella rättsskipningen blir

Om utredningen ang. en rättegångsreform m. m. (Forts.)

sittande i högsätet, under det att den reella rättsskipningen får plats på de fattiges bänk nere vid dörren.

Det är detta som uttalats med uttrycket i fråga, och jag tror, att det icke är svårt för någon att förstå sådan önskningar. Däremot tror jag, att jag kan vända på saken och fråga, vad de reservanter, som den ärade talaren förde talan för, mena, då de säga: »Beträffande de av departementschefen förordade förändringarna i fråga om den s. k. processkommissionens organisation och planer för dess arbete har utskottet icke kunnat undgå att hysa vissa betänkligheter. Utskottet anser därför behövligt, att, innan dessa viktiga frågor upptagas till slutligt avgörande, ärendet underkastas ytterligare utredning och ingående prövning.» Det vill man, att riksdagen skall säga, men vari består betänkligheterna och vad är det som skall underkastas prövning? Därom får man icke med ett enda ord någon anvisning. Man vet icke, vad reservanterna begära. Men här yrkar man ändå, att riksdagen skall ansluta sig till reservationen.

Frågar man sålunda, var otydlighet i fråga om innebörden finnes, förefaller det, som om sådan skulle förefinnas just i den reservation, den ärade talaren förordar riksdagen att ge sin anslutning till.

Då vad utskottet här förordar endast innebär, att riksdagen fortfarande skall upprätthålla sin önskan om att den arbetsplan, som godkändes av riksdagen, då processkommissionen tillsattes, fortfarande skall fullföljas på sätt riksdagen då uttalade, och då det förefaller mig, som om ett utlåtande, vilket endast motiverar ett dylikt kvarstannande på en av riksdagen tidigare prövad ståndpunkt, ingalunda kan innebära något vådligt eller något äventyrligt steg, vågar jag förmoda, att kammaren skall följa utskottet och godkänna dess hemställan såväl i fråga om motivering som kläm.

Jag tillåter mig att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet L ö f g r e n: Herr vice talman, mina herrar! Jag skall helt kort angiva, vilken regeringens ställning är till denna fråga.

Här rör det sig i anslagsväg icke om något annat än att erhålla samma belopp, som redan är upptaget i årets statsverksproposition, men som sedan utbröts med hänsyn till att det visade sig, att en omorganisation av processkommissionen var nödvändig. Den hittillsvarande organisationen har ju från början varit sådan, att en enda ledare, numera excellensen Hellner funnits för arbetet; de övriga medlemmarna som de vanligen kallats i kommissionen hava varit hans biträden. Arbetet lades så, att herr Hellner började utarbeta det principbetänkande, varpå hans uppdrag gick ut. Men givet är, att även om man rör sig på aldrig så centrala delar av ett sådant rättsområde, som processrätten, man knappast kan få en fix form för principerna utan att fästa dem på papperet i form av lagtext. Så mycket hellre blev det nödvändigt att anlita den formen, som herr Hellner undan för undan, tid efter annan, togs bort för det ena offentliga uppdraget efter det andra. Under tiden sutto hans medhjälpare, och fi-

Om utredningen ang. en rättegångsreform m. m. (Forts.)

lade på lagtext i syfte att utforma de principer, efter vilka herr Hellner ansett, att processrätten borde läggas. Då herr Hellner sedan blev utrikesminister, tänkte man sig, att han icke skulle definitivt avgå från ledarskapet för processkommissionen, utan skulle komma tillbaka, då han upphörde att vara utrikesminister. Under detta provisorium har en tillförordnad ledare för arbetet jämte de tidigare medlemmarna fullföljt arbetet på sätt detta tidigare bedrivits, d. v. s. genom att sätta i lagtext de principer, som man redan under herr Hellners ledning enat sig om inom processkommissionen.

Vad vi följaktligen bevittnat är, att den ursprungliga planen för arbetet i viss mån fördröjts och måhända fått en annan läggning, därigenom att herr Hellner icke kunnat i ett fortsätta såsom direkt ledare av processkommissionens arbete på det principutlåtande, som avsetts.

Arbetet har i stället faktiskt blivit kollegialt lagt; och jag ber bara få påpeka att med den omständigheten, huruvida det skall bliva kollegialt även efter herr Hellners nu beslutade avgång ur processkommissionen, sammanhänger ock frågan, huruvida uteslutande just ett *sådant* allmänt principbetänkande, som föresvävar herr Ekman, nu bör eftersträvas. Man kan ju i varje fall icke tänka sig, att den, som provisoriskt förestått detta arbete, regeringsrådet Falk, skulle helt enkelt som sitt personliga avge ett principyttrande, som i själva verket endast upptoge herr Hellners eller hans medhjälpares idéer.

Propositionen ställer sig till dessa två saker så, att den vill få kollegial form för arbetet fastställd och vidare har den ansett det böra uttryckligen klargöras, att processkommissionen snarast bör lägga fram förslag till lagtext på de centrala områden, där den rört sig, och där förslagen äro preliminärt färdiga. Kan man inte säga, att dessa förslag komma att innehålla just processrättens principer.

Utskottsmajoriteten har godtagit den kollegiala formen. Utskottet har åtminstone inte något emot den, men det fasthåller vid, att man skall först få ett principbetänkande enligt den ursprungliga planen. Jag anser detta vara nära nog oförenliga önskemål. Reservanterna återigen överlämna till Kungl. Maj:t både frågan om arbetets former och planen för arbetet, åtminstone efter vad jag kunnat fatta reservanternas förslag. Men så skriva reservanterna, och det underströks av herr Widell, att man tänkt sig, att Kungl. Maj:t skall vidtaga en ytterligare prövning av saken i hela dess vidd både beträffande den kollegiala formen och om arbetets mål — om det bara skall bliva ett principbetänknade eller icke — och att först därefter Kungl. Maj:t skulle fatta sitt beslut. Emellertid får jag säga, att Kungl. Maj:t redan utrett saken. Kungl. Maj:t har gjort den utredning, som *nu* synes behövlig, innan Kungl. Maj:t framlade sin proposition. Också i utskottsmajoritetens yttrande sägs det, att det är synnerligen viktigt, att Kungl. Maj:t före avgörandet, ägnar denna sak en ny prövning och för arbetet endast tar i anspråk de bäst utrustade krafter, som därtill kunna erhållas. Detta får väl icke fattas såsom en admonition till regeringen eller såsom ett klander av regeringens personval, såvitt det varit känt? Jag vill här meddela, att regeringen

Om utredningen ang. en rättegångsreform m. m. (Forts.)

är fullkomligt på det klara med, att den, som bör leda processkommissionen i dess nya kollegiala form, är samma man, som vikarierat för herr Hellner, nämligen regeringsrådet Falk. Och för min del får jag säga, att jag anser honom höra till landets allra bäst utrustade krafter för det uppdrag, som nu är i fråga.

Även jag ber att få ansluta mig till herr Widells tankegång, när han uttalade sina betänkligheter emot att från statsutskottet skulle vid behandlingen av en anslagsfråga givas direktiv för utredningsarbetet i ett lagärende. Det kan ju i detta fall förklaras i viss mån därigenom, att riksdagens år 1911 fattade beslut förutsatte, att det skulle avges ett s. k. principbetänkande. Men efter de upplysningar statsutskottet fått om, när processkommissionen i sin nuvarande form ungefär hoppas vara färdig åtminstone med en viktig del av sitt arbete och vad detta egentligen skulle omfatta, så hemställer jag, huruvida icke kammaren må besluta sig för att stryka utskottsmajoritetens motivering. Jag skulle för övrigt helst vilja, att man avsloge både reservanternas och utskottets motivering. Men någon motivering måste man ju ha, och för att slippa en återremiss vill jag hemställa, om det icke vore lämpligt, att kammaren ändå ginge med reservanterna.

Det har upplysts för statsutskottet, att det förväntades, att processkommissionen skulle komma att redan i god tid under riksdagen år 1920 framlägga ett lagutkast eller vad man vill kalla det, till domstolsorganisation, och i sammanhang därmed en allmän framställning av de principer, efter vilka kommissionen anser processreformen böra lösas. Jag ber att få bekräfta, att denna tanke är uppe i processkommissionen, och att den känner mycket starkt behovet av att nu påskynda detta arbete så mycket som möjligt. Men jag vill dock för egen del och för processkommissionens räkning göra den reservation, att man visst icke kan med visshet garantera, att »i god tid under 1920 års riksdag», detta arbete skall medhinnas.

Detta är vad jag för tillfället har att säga. Jag slutar alltså, herr vice talman, med en vädjan till kammaren, huruvida icke reservanternas förslag bör antagas. Det skulle då också innebära, att processkommissionen fullföljer den arbetsplan för den närmaste tiden, som man uppgjort och som är angiven i propositionen. Särskilt skulle då processkommissionen inkalla och höra sakkunniga från olika håll, domare och lekmän, tillhörande olika fack och meningsriktningar. Det kan väl icke skada, att de bliva inkallade och hörda, innan den viktiga första delen av processkommissionens arbete framlägges.

Herr W i d e l l: Herr greve och talman! Herr Ekman frågade, vad reservanterna menade med de betänkligheter, som voro omnämnda i reservationen. Jag har redan i mitt första anförande sagt, att jag för min del icke hyser några betänkligheter och att detta uttryck, som satts in i reservationen, endast avsåge att gå till mötes den mening, som herr Ekman företräder. Jag medger emellertid gärna, att uttrycket är mindre lyckligt valt, och jag ber därför att få förändra mitt föregående yrkande, så att uttrycket »har utskottet icke kunnat undgå att hysa vissa betänkligheter» i stället må

Om utredningen ang. en rättegångsreform m. m. (Forts.)

lyda: »hava inom utskottet framställts vissa betänkligheter». Själv delar jag som sagt icke dessa betänkligheter, utan anser, att det går mycket bra på den väg, som departementschefen tänkt sig.

Departementschefen frågade, huru denna ytterligare utredning skulle kunna åstadkommas. Detta är likväl en sak, som knappast tillkommer mig att utreda. Jag förutsätter emellertid, att herr statsrådet kommer att bl. a. taga under övervägande de synpunkter, som under debatten framförts av herr Ekman. Det är det enda svar jag har att lämna på den frågan.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Ja, jag kan icke tänka mig annat, än att herr Widells senaste meddelande måste förvåna kammaren. Här står i reservationen, att reservanterna hysa vissa betänkligheter. Och det, som står i reservationen, kan ju icke hänföra sig till majoritetens erinringar. När därför reservanterna föreslå ett yttrande, som innehåller att »utskottet icke kunnat undgå att hysa vissa betänkligheter» och att därför innan dessa viktiga frågor upptagas till slutligt avgörande, det är behövligt, att ärendet underkastas ytterligare utredning och ingående prövning, måste man ju tro, att detta återger vad reservanterna anse vara riktigt och nödvändigt. Det måste väl ändå, herr Widell, vara så, att om man icke har några betänkligheter, bör man ej påfordra, att Kungl. Maj:t skall underkasta ärendet en ytterligare prövning. Eller varför påfordra herr Widell med meningsfränder, att Kungl. Maj:t skall underkasta ärendet ytterligare utredning?

I fråga om vad som anfördes av herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet vill jag säga, att det är icke så, att man om första delen av utskottets betänkande, som avhandlar frågan om den antydda omorganisationen av processkommissionen, kan säga, att statsutskottet i den delen tar position vare sig för det ena eller det andra av de båda alternativ, som refereras. Utan utskottet säger, att i detta avseende utskottet icke har möjlighet att bedöma, huruvida arbetet i fortsättningen bör bedrivas genom en ledare med biträden eller kollegialt. Utskottet yttrar i det avseendet, att utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t i den frågan fattar beslut efter en ingående prövning av förhållandena. Man kan sålunda icke säga, att utskottet ger företräde åt det ena eller andra alternativet, utan håller det på den punkten antagligt, att såväl den ena som den andra vägen är framkomlig.

Beträffande den andra delen av betänkandet är det ju så, att i den kungl. propositionen meddelas, att man har för avsikt att utbyta det av riksdagen tidigare ifrågasatta förfaringssättet, nämligen ett offentliggörande såsom första arbetsresultat av huvudlinjerna av processkommissionens arbete för offentligt dryftande, mot inkallande av vissa personer, som skulle höras, dels medlemmar av domarekåren, dels ock representanter för lekmannaintressen på skiftande områden. Men det är just detta utbyte, som många funnit skäl att uttala sina betänkligheter mot. Många anse alltjämt, att innan man ingår på detaljförslag på ifrågavarande område, det, såsom Kungl. Maj:t och

Om utredningen ang. en rättegångsreform m. m. (Forts.)

riksdagen enades om, då processkommissionen tillsattes, bör beredas vederbörande tillfälle att både inom och utom riksdagen få syna de olika huvudkonturerna, som senare skola utfyllas med det fortsatta detalj- och specialarbetet på detta område. Jag tror, att i detta avseende meningen, att det önskemålet icke bör uppgivas, inom medkammaren står så fast och bestämd, att den kammaren kommer att godkänna utskottsutlåtandet. Man har heller icke angivit något sakskäl, varför man skulle uppgiva den arbetsplanen, utan det förefaller mig, som om de skäl, som dikterade det tidigare beslutet, fortfarande hava giltighet. Det är klart, att i det uttalandet icke ligger något som helst misstroende mot de personer, som äro engagerade för detta uppdrag, eller mot departementschefen, utan utskottet ger endast uttryck åt sin övertygelse, att den tidigare fastställda arbetsplanen även i fortsättningen bör vidhållas. Och då jag hyser denna uppfattningen ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Kvarnzelius: Herr talman! Såsom framgår av betänkandet har jag antecknat en reservation mot vissa delar av motiveringen. Jag har den uppfattningen, att det skall vara tungt vägande skäl för att riksdagen, medan en utredning pågår, skall börja mästra den och giva direktiv för arbetets utförande. Och då det här rör ett område, som statsutskottet i allmänhet icke rör sig på, utan ett ärende som hör mera under lagutskottets än under statsutskottets prövning, så har jag ansett det vara vanskligt för statsutskottet att giva sig in på detta område med den säkerhet, som tagit sig uttryck i utskottets motivering. För min del skulle jag helst önska, att utskottets motivering hade inskränkt sig till ett uttalande av en önskan, att detta arbete påskyndades i den grad, som utan äventyrande av resultatet kunde finnas möjligt, samt att anslagets beviljande tillstyrktes, och ingenting därutöver. Jag har velat begagna tillfället att låta kammaren få del av denna min uppfattning, och jag säger liksom chefen för justitiedepartementet, att jag icke kan ansluta mig vare sig till utskottets eller reservanternas motivering, utan helst skulle jag vilja yrka bifall till utskottets hemställan med ogillande av motiveringen. Då ringa utsikt förefinnes för att ett sådant yrkande skulle vinna kammarens bifall skall jag avstå från att göra något yrkande.

Herr Lindhagen: Man kan gott förstå, att de medlemmar i utskottet, som icke äro jurister ha en viss tvekan att ingå på ett närmare bedömande av denna sak, och därför vilja överlämna den åt Kungl. Maj:ts prövning i förlitande på att saken kommer i de jämförelsevis bästa händerna. Emellertid, då man fått litet juridisk förskolning, kan man icke ställa sig på den ståndpunkten, särskilt icke jag som var med åren 1909 och 1911 och rörde i dessa saker och försökte få andra versioner på den proposition, som då förelåg, vilket jämförelsevis väl också lyckades oss.

Jag må säga, att jag i huvudsak måste instämma i utskottets

Om utredningen ang. en rättegångsreform m. m. (Forts.)

utlåtande. Det kunde kanske på en eller annan punkt ha skrivits annorlunda, men i det stora hela vill det hävda den ståndpunkt, som låg till grund för våra beslut 1911, och då dessa beslut även voro mina, måste jag instämma med utskottet. Det har varit en oändlig tid, som man hållit på med denna lagstiftningsreform. Den har pågått ett århundrade åtminstone föreställer jag mig, och resultatet är, att det icke kommit ut mera än en del småsaker samt stora omkostnader. Någon processreform har icke kommit alls, och vad beror det på? Jo, delvis därpå, att frågan är så ofentligt svår och delvis på arbetsordningen, och så beror det på att i denna fråga har lekmannaomdömet enligt gammal svensk tradition, framsprungen ur nämndemännens deltagande i rättsskipningen, ursprungligen haft vissa anspråk på att begripa den saken och anspråk på att icke juristerna blott lägga hand vid densamma utan att det blir en folklig rättsskipning och icke blott ett krångligt och dyrbart juristverk. Det är detta som 1911 års riksdag menade den, då den ville förekomma en sådan fara. Vi få icke kasta oss i armarna på juristerna och tillåta, att de göra vad som helst. Riksdagen måste slå vakt om den saken och bereda en möjlighet till att kritisera förslagen och tillse att man kommer till rimliga resultat.

Ur denna synpunkt fastslogs först och främst, att det borde framläggas ett principbetänkande. Det var så många moderna idéer om huru processen skulle anordnas. Man visste av erfarenhet, att vad som var modernt i dag ur de lärda synpunkterna blir lätt omodernt i morgon. Det var en fara för att den svenska rättsskipningens enkelhet, billighet och lättfattlighet skulle äventyras och vi skulle få något, som ingen begrep, och kastade oss hjälplöst i famnen på advokater och domstolar. Därför behövdes ett principbetänkande, som i allmänhet uppdrog grunderna, så att landet fick veta åt vilket håll det pekade, innan man överlät åt vederbörande att utarbeta en massa detaljer, som lätt insnärja oss så att vi sedan aldrig komma ifrån dem. Detta principbetänkande uppdrogs åt en person att avgiva. Nu är det icke alltid så bra med en person, om än så förträfflig; det bör åtminstone vara två. Emellertid utsågs en, som skulle vara rätta mannen. Men denna person ansågs vara det även för så många andra saker, att han fick flytta än till det ena och än till det andra och därför kom han redan av den omständigheten tämligen ur funktion för uppgiften. Under intrycket av detta gick så småningom processberedningen med justitieministeriets begivande in på ett arbetssätt, som stred mot de föreskrifter, vilka år 1911 lämnades. Den utbildades mer och mer till en kollegial myndighet, som började arbeta på det gamla vanliga sättet. Följden har blivit, att den icke har kommit med något, icke kommit med något principbetänkande, ehuru det omtalas, att man redan har en lagtext utarbetad på ett par områden. Nu vill regeringen fastslå denna praxis, som i strid mot 1911 års principer utbildat sig, men därmed komma vi också in på det äventyrliga, som man ville undvika 1911. I alla fall har statsutskottet, för att icke det gjorda arbetet skulle bli ogjort, velat fastslå, att man skulle begagna den utarbetade

lagtexten men på samma gång laga att man finge det efterlysta principbetänkandet. Det är då icke annat än rimligt, att stå fast vid de principer, som vi fingo 1911 och icke slå över till dem som reservanterna i själva beslutet framburit genom sin särskilda talman. Deras yttrande är mycket oklart. Där säges, att utskottet »hyser vissa betänkligheter», men själva säga de nu: vi hysa inga betänkligheter alls, utan vi vilja gärna kasta oss i armarna på de juridiska sakkunniga, och vi tro, att därmed allt är gott och bra. Men detta strider mot den gamla uppfattningen från riksdagen och jag får varna än ytterligare att gå den vägen, ehuru det kanske är modernt nu igen att helt lita på byråkrati.

Om utredningen ang. en rättegångsreform m. m. (Forts.)

Principbetänkandet skulle ju också utlämnas till allmän kritik, icke minst lekmannakritik. Nu har i den kungl. propositionen ifrågasatts såsom ersättning för vad statsutskottet enligt min uppfattning med rätta fordrar, att det skulle tillkallas särskilda personer, som processkommissionen själv utser att överlägga med kommissionen. Det kan gå för sig, men det förslaget känna vi igen. Det är det vanliga bruket, som en del kommissioner ha och med regeringens uppmuntran inlåta sig på. För att få en sak att gå igenom, tillkallar man en del personer, som representera lekmannaintresset, särskilt riksdagsmän, man proppar i dem en del, som de icke begripa, och så går saken igenom i riksdagen. Särskilt är man rädd att tillkalla personer, från vilkas sida man kan vänta kritik. Så har man fått sakkunskapen med och får på detta sätt igenom saken tämligen obesedd i sömmarna. Detta är icke något nytt, utan det är något, om vilket man kan säga: spåren förskräcka.

På dessa skäl, herr talman, ber jag att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr Alexanderson: Herr talman! Jag tror icke, att man kan neka till, att den motivering, som statsutskottet i detta utlåtande har levererat, kan göras till föremål för mycket välgrundade anmärkningar. Jag tager med glädje fasta på det uttalande som nyss av den ärade avdelningsordföranden, herr Ekman, gjordes, då han förklarar, att det icke alls varit utskottets mening att på något sätt giva uttryck åt någon misstro eller missbelåtenhet med det personval, som av departementschefen verkställts. Ibland den krets av personer, som hava grundade förutsättningar att kunna överblicka möjligheterna att förvärva lämplig person till det uppdrag, som stod ledigt efter den nuvarande utrikesministerns avgång, tror jag mig kunna säga, att det härskat en varm och enhällig glädje över att det lyckades den nuvarande regeringen att förvärva en så väl kvalificerad kraft som den har kunnat förvärva. Man visste där mycket väl, vilka stora svårigheter det fanns, hur få det fanns att välja på, som kunde tänkas vilja åtaga sig detta, och hur förmånligt det var att man ändå lyckades lösa denna kinkiga fråga. Jag tror därför, att det är särskild anledning att hantera en angelägenhet av förevarande art med en smula varsamhet. Det uppdrag, som det här är fråga om, är dock icke något enkelt sekreterareuppdrag eller uppdrag att författa någon

Om utredningen ang. en rättegångsreform m. m. (Forts.)

enklare utredning enligt vissa givna direktiv. Det är, såsom herr Ekman själv anfört med citerande av en av våra främsta juristers ord, en av de främsta och största samt mest omfattande lagstiftningsuppgifter, som överhuvud kunna erhållas. Men det är klart, att de, som hava ansvaret för en sådan uppgifts fullföljande, också måste ha en smula *rörelsefrihet*. Man måste räkna med det personliga momentet vid ett sådant uppdrags utförande. Den ene kan bäst arbeta efter den ena metoden, den andre efter den andra. Det är därför icke lämpligt att snävt fastslå de direktiv, efter vilka ett sådant arbete skall fullföljas. Detta betyder naturligen ingalunda, att man skulle på något vis utesluta den offentliga kritiken och hjälpen från utomstående granskare vare sig inom eller utom riksdagen att i sinom tid göra sin mening hörd, men det inverkar på frågan om vilka vägar man väljer för att, med bibehållande av denna möjlighet fullt öppen, nå fram till det åsyftade målet.

När utskottet i sitt utlåtande nämner att det föreligger utarbetade vissa lagtextutkast, och i anslutning därtill påyrkar, att »det sålunda färdiga utkastet till lagtext publiceras, åtföljt av allmänna motiver, vilka angiva kommissionens riktlinjer för processreformen i dess helhet» — då vittnar det — jag tillåter mig säga det — om en ganska betänklig obekantskap med hela detta ärendes läge och hela detta arbetes art. Här har nu avgått den person, som ensam haft bestämmanderätten och ansvaret, medan vissa utkast till lagtext preliminärt utarbetades. Nu tager vid en annan person såsom ledare av arbetet och får till kolleger andra, som hittills icke arbetat efter sitt eget huvud utan efter de direktiv, som den avgångne ledaren givit. Skulle man verkligen nu publicera de utkast, som föreligga från den *gamla* tiden, åtföljda av en allmän motivering angivande den *nya* processkommissionens, den nu tillträdande processkommissionens syn på det hela? Det är klart, att något sådant låter sig icke göra, utan här måste ske en grundlig omarbetning av dessa utkast, så att de komma i samklang med den uppfattning om problemets rätta lösning, som den nu tillträdande processkommissionsbesättningen omfattar.

Det säges vidare, att kommissionen skulle kunna »i god tid under 1920 års riksdag» offentliggöra vissa utkast jämte en principiell behandling av rättegångsreformens grundlinjer. Detta uttalande är format så, att man får den föreställningen — jag hoppas att det från utskottets sida skall bli tillfälle att dementera att så varit meningen — att man får den föreställningen, säger jag, att sedan man erhållit denna första frukt av kommissionens arbete i sina händer, skulle riksdagen ge vidare direktiv för fortsättningen. Men det är uppenbart, att därmed berövade man åter kommissionen den rörelsefrihet, som måste anses vara grundförutsättningen för att den skall kunna fullfölja arbetet till ett lyckligt mål.

Här har talats mycket om betydelsen av att man fasthåller vid tanken på ett principbetänkande, innan själva lagtexten lägges fram, och att man icke kan nöja sig med att det blir tillfälle berett för representanter för de olika praktiskt juridiska riktningarna, domarekåren och advokatkåren, samt näringsorganisationer och representan-

ter för lekmän av olika politiska meningsriktningar att i samarbete med kommissionen göra sitt inflytande gällande. Det har betonats av såväl den ene som den andre talaren, att denna anordning icke kunde ge vad man önskade. Ja, mina herrar, resultatet av det system, som man här tyckes förorda, då man talar om »principbetänkande», ligger och vittrar i justitiedepartementets gömmor i form av nya lagberedningens s. k. principbetänkande med den därpå följande förstärkta lagberedningens betänkande. Hur gjorde man den gången? Man lät ett antal lagberedningsledamöter utan tillräcklig kontakt med utomstående utarbeta sitt stora principbetänkande. Sedan kallade man tillsammans en stor parlamentarisk kommitté och förelade densamma beredningens betänkande och bad den att ge sitt yttrande däröver. Detta utmynnade i ett otal särmeningar om huru det hela borde ha lagts, och resultatet blev — ingenting! Enligt den föreliggande propositionen åter avser man att redan på ett tidigt stadium av arbetet låta kommissionens medlemmar komma i kontakt med olika uppfattningar och åskådningar, såväl med lekmannaelement av skilda sociala och politiska åskådningar som med näringslivets män och representanter för de olika domare- och advokatkårerna. Sedan detta skett och såsom frukt därav ett lagtextförslag med motiver utarbetats och framlagts, blir det naturligtvis tillfälle för allmänheten och för dem, som icke kunnat höras inför kommissionen, att göra sin insats, att framkomma med sin kritik och föreslå de förändringar, som de kunna önska. I själva verket finner man den anordningen innebära att lekmännens inflytande får göra sig gällande i två vändor och göra sig gällande på ett så tidigt stadium, att icke en mängd strävsamt nedlagt arbete går totalt förlorat.

Om man ser, huru det gått till vid utarbetandet av de större lagarbeten, som under dessa sista decennier tillvunnit sig riksdagens gillande, och som sedermera i praktiken torde hava tillvunnit sig allmänhetens förtroende, skall man se att man i ifråga om dem just förfarit på detta sätt. Så har man förfarit vid utarbetandet av vår köplag och så har man förfarit vid utarbetandet av vår nya äktenskapsbalk; det torde alldeles icke kunna påstås, att man därvid, såsom herr Lindhagen velat göra gällande, på något vis låtit lura sig, utan det har visat sig, att denna metod att bedriva arbetet varit synnerligen lycklig.

Jag tillåter mig i anslutning till vad jag sålunda fått erinra, herr talman, att yrka bifall till det av herr Widell under debatten senast framlagda förslaget till motivering för det antagande av utskottets kläm, varom jag ber få hemställa.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Med anledning av herr Alexandersons kritik gent emot den delen av utskottets motivering, där utskottet säger: »efter vad utskottet inhämtat, anser sig kommissionen i denna ordning kunna offentliggöra lagutskast rörande domstolsorganisationen jämte en principiell behandling av rättegångsreformens grundlinjer i god tid under 1920 års riksdag»; samt hans påstående att denna del skulle visa obekantskap med för-

Om utredningen ang. en rättegångsreform m. m. (Forts.)

hållandena, vill jag endast säga, att denna del av utskottets motivering ävensom den närmast föregående tillkommit efter samråd med de personer, som, såvitt jag kan se, närmast har att dirigera och bära ansvaret för processkommissionens fortsatta arbete. Ord för ord återgiver utskottsbetänkandet i denna del vad man på nämnda håll ansett riktigt och realiserbart. Jag måste därför säga att hr Alexandersons kritik säkerligen icke äger större betydelse.

Herr Alexanderson: Jag ber att få erinra, att min kritik och mitt yttrande i det sammanhang talaren berörde, icke riktade sig mot den passus i statsutskottets utlåtande, som herr Ekman läste upp, utan mot den avslutande satsen i det föregående stycket.

Herr Lindhagen: Genom bifall till det förslag, som herr Alexanderson framlagt, kommer det medlingsförslag, som statsutskottet här påyrkat, att förfalla. Statsutskottet vill dock i allt fall ha fram ett principbetänkande och kombinera det med det redan utförda arbetet. Det är det som är kärnpunkten i statsutskottets hemställan, och det skulle falla bort. Vi skulle icke få något principbetänkande. Med andra ord, vi skulle få en fullständig lagtext till den nya rättegångsreformen. Det är ett styvt arbete att i detalj utarbeta ett sådant förslag och vilken tid och vilka kostnader krävas icke! Man kanske gör det fortfarande förgäves, om man, utan att på förhand ha fått några allmänna grundlinjer, utarbetar en ny lagtext och belamrar det arbetet med en utförlig motivering. Jag finner icke något hinder mot att man först tillkallar i god tid även andra personer, — bara olika meningar representeras, — och sedan framlägges ett principbetänkande. Men att behålla detta för sig själv och därpå framkomma med ett slutligt förslag till rättegångsreform, det är det äventyrliga ur flera synpunkter; ty antingen kommer icke den allmänna lekmannauppfattningen till tals — man kan icke göra om det hela, man står inför ett fullbordat faktum och — eller också kanske blir det ett ogiort arbete. Det kan åtminstone lätt inträffa.

Här har betonats i debatten, att det utfunnits en så utmärkt person att tillgå för denna sak, men icke kan man på blott denna försäkran slå sig till ro och skrinlägga sina farhågor. Denna person är en mycket aktningsvärd och duglig man, men även om honom är det mycket olika meningar inom juristvärlden, om han är den lämplige, i all synnerhet som han mycket litet sysselsatt sig med domareverksamhet. Det måste åtminstone vara till gagn att arbetet om möjligt ledes av en person, som har en rik erfarenhet på hela domstolsområdet.

I detta sammanhang ber jag att få fästa uppmärksamheten på, att då frågan var före 1911, så uttalade sig andra kammaren i motiveringen för, att denna lagstiftning såvitt möjligt byggdes på skandinaviskt samarbete. Om detta finnes icke ett ord i den kungl. propositionen; men jag ber att få erinra om, att denna andra kam-

Om utredningen ang. en rättegångsreform m. m. (Forts.)

marens önskan fortfarande bör beaktas, och då vi nu försummat att arbeta tillsammans med norrmän och danskar vid antagandet från deras sida av nya processordningar, tror jag, att det skulle vara en lättnad för processkommissionen att tillägna sig riktlinjerna för norsk och dansk lagstiftning vid utarbetande av dess förslag. I stället för att gå alldeles isär, skulle vi då åtminstone närma oss varandra. Detsamma gäller om det nya arbetet på jordabalken och strafflagstiftningen, där ingen omtanke, mig veterligen, ägnas tanken på skandinavisk lagstiftning. Där sitter en svensk professor och uppgör på lagens grund förslag till straffrättsregler, och i Danmark sysslar en annan professor med ett förslag, byggt mera på evangelium. Varför skall det arbetas åtskilt och på så olika riktlinjer? Det vore bättre, att man på detta område åstadkomme gemensamt svenskt och danskt lagstiftningsarbete.

Jag finner, att herr talmannen ser missnöjt på mig, så jag skall sluta. Jag vidhåller mitt yrkande.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att, utom beträffande motiveringen, till vilken han ville återkomma efteråt, hade i avseende på nu föredragna utlåtande annat yrkande ej förekommit, än att utskottets hemställan skulle bifallas.

På härefter gjord proposition bifölls utskottets hemställan.

Vidkommande motiveringen, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets yttrande skulle godkännas, dels ock, av herr *Widell*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av honom vid utlåtandet avgivna reservationen, med den ändring att orden »har utskottet icke kunnat undgå att hysa» utbyttes mot »hava inom utskottet framställts».

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till herr Widells yrkande vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lindhagen* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som i avseende å motiveringen i statsutskottets utlåtande nr 187, bifaller herr Widells under överläggningen framställda yrkande, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes utskottets yttrande.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;

Nej — 21.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 188, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till arbetslöshetens bekämpande jämte en i ämnet väckt motion;

nr 189, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd för uppförande av bostadshus med smålägenheter jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 190, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg för år 1919 åt sjömanspastorn i Kristiania H. F. V. Lyth.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Dyrtidstillägg åt Nordiska museets personal.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 191, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Nordiska museet för beredande av dyrtidstillägg och dyrtidshjälp för år 1919 åt museets personal jämte en i ämnet väckt motion.

I en till riksdagen den 14 mars 1919 avlåten, till statsutskottet remitterad proposition, nr 378, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att till förstärkande av det utav riksdagen för år 1919 till Nordiska museet anvisade anslag å 120,000 kronor till nämnda museum anvisa på tilläggsstat för år 1919 ett förslagsanslag, högst, 92,000 kronor, att på de villkor, Kungl. Maj:t föreskreve, utgå till Nordiska museets nämnd för beredande av dyrtidstillägg och dyrtidshjälp för år 1919 åt museets personal.

I sammanhang härmed hade utskottet till behandling förehaft en av herr *H. Bäcklund* inom andra kammaren väckt motion, nr 435, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att till förstärkande av det utav riksdagen för år 1919 till Nordiska museet anvisade anslag å 120,000 kronor till nämnda museum anvisa på tilläggsstat för år 1919 ett förslagsanslag, högst, 195,700 kronor att, på de villkor Kungl. Maj:t föreskreve, utgå till Nordiska museets nämnd för beredande av dyrtidstillägg och dyrtidshjälp för år 1919 åt museets personal.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på åberopade skäl hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å herr Bäcklunds motion, i vad den skilde sig från Kungl. Maj:ts förslag, till förstärkande av det utav riksdagen för år 1919 till Nordiska museet anvisade anslag å 120,000 kronor till nämnda museum anvisa på tilläggsstat under åttonde huvudtiteln för år 1919 ett förslagsanslag, högst, 93,100 kronor, att på de villkor, Kungl. Maj:t föreskreve, utgå till Nordiska museets nämnd för beredande av dyrtidstillägg för år 1919 åt museets personal.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Statsutskottet har här undantagit en del av den ekonomiskt sämst ställda personalen vid Nordiska museet. Statsutskottet har i det fallet följt Kungl. Maj:t

Dyrtidstillägg åt Nordiska museets personal. (Forts.)

emot Nordiska museets nämnd. Jag vill icke neka till att statsutskottet liksom Kungl. Maj:t kan hava haft skäl för att gå emot Nordiska museets nämnd, ehuru jag också å andra sidan får säga, att så starka billighetsskäl tala för nämndens förslag, att jag tycker, att statsutskottet i detta fall hade haft anledning att taga hänsyn till den del av personalen, som nu blir utestängd.

Det är förresten rätt så svårt att veta, varför vakt- och arbetarpersonalen vid friluftsmuseet Skansen skall utestängas, när vaktpersonalen vid Nordiska museets byggnad å Lejonslätten skall medtagas. Så vitt jag kan finna, har vaktpersonalen på det ena och på det andra stället alldeles samma anspråk på att få sina krav i detta fall tillgodosedda.

Statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet har vägrat att gå med på museinämndens krav med hänsyn till konsekvenserna av ett bifall till framställningen om dyrtidstillägg av statsmedel jämväl åt Skansens personal, och statsutskottet har sedan följt med — med hänsyn till dels departementschefens uppfattning och dels att det är en real skillnad mellan »den ställning i förhållande till staten, som intages av Nordiska museet å Lejonslätten, inklusive livrustkammaren å ena sidan och friluftsmuseet Skansen å den andra». Det sista förstår jag icke alls. Nordiska museet består av två avdelningar, museibyggnaden på Lejonslätten och Skansen. Det är alldeles samma institution båda två. Den personal, som finnes i museibyggnaden och å Skansen är av alldeles samma slag, anställd på alldeles samma sätt och på alldeles samma villkor. Det är endast den skillnaden, att personalen å Skansen var anställd, innan museibyggnaden på Lejonslätten uppfördes just av Nordiska museet. För en utomstående är det verkligen en ganska konstig skillnad, som här gjorts av statsutskottet, en skillnad, som är absolut främmande för museinämnden själv, liksom den var främmande för Arthur Hazelius.

I ett annat utlåtande angående ett ärende, i vilket kammaren har beslutat för en liten stund sedan, nämligen statsutskottets utlåtande nr 185, där det gällde en enskild anstalt, har statsutskottet för övrigt påpekat, att utskottet visserligen hyste betänkligheter att förorda dyrtidsanslag i det fallet; »men å andra sidan talade särskilda billighetsskäl i det fallet» för ett bifall, och statsutskottet ansåg sig icke kunna undgå att taga hänsyn till dessa skäl. Finnas icke fullt ut lika stora billighetsskäl för denna fattiga personal på Skansen som för den andra personalen vid statens prövningsanstalt? Varför vore det så ytterligt betänkligt i det ena fallet, medan man i det andra fallet låter saken ha sin gång. Konsekvenserna, som statsrådet talar om, kan jag icke se bli andra, än att staten får punga ut med den summa, som behövs för att ge dessa tjänstemän på Skansen samma dyrtidstillägg som vaktpersonalen i museibyggnaden.

Det är i andra kammaren väckt en motion i samma syfte, som nämndens till Kungl. Maj:t ingivna anhållan, en motion, som be-

Dyrtidstillägg åt Nordiska museets personal. (Forts.)

går 113,000 kronor utöver Kungl. Maj:ts förslag, för att personalen på Skansen skall kunna komma i åtnjutande av samma löneförmåner som den övriga personalen. Nu har emellertid ekonomichefen för Nordiska museet påvisat, att saken också kan ordnas på det sättet, att ett statsanslag lämnas på i runt tal 68,000 kronor, varigenom museinämnden blir i tillfälle att ge det dyrtidstillägg, som museet hittills har gjort och som går upp till 100 % av lönen, dock under villkor att museinämnden utom denna summa medelst användande av sina andra inkomster ställer det så, att denna vaktpersonal får samma inkomst, som vaktpersonalen i museibyggnaden. Jag undrar icke på, att museinämnden icke tycker sig kunna säga till den vaktpersonal, som varit längst anställd, att den icke, ehuru den är anställd på samma villkor som den andra, kan få samma villkor i sin avlöning som denna andra.

Jag skall, herr talman, be att få yrka bifall till statsutskottets utlåtande med den ändring, som innefattas i att dessa i runt tal 68,000 kronor tilläggas till det belopp, som statsutskottet har föreslagit, och att således summan, »högst 93,100 kronor», ändras till »högst 161,100 kronor». Detta föranleder å sin sida ännu ett par ändringar, nämligen så, att klämmen i begynnelsen kommer att lyda på följande sätt: »att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och herr Bäcklunds motion, till förstärkande av det utav riksdagen» o. s. v. i likhet med statsutskottets förslag, varjämte jag i samband härmed föreslår, att de två sista styckena av motiveringen måtte få utgå, alltså från det stycke, som börjar: »Att staten bidrager till beredande av dyrtidstillägg» o. s. v.

Herr Strömberg: Jag vill påpeka, att redan under de föregående åren har förelegat den skillnaden, att personalen vid Nordiska museet och livrustkammaren fått dyrtidstillägg, men att varken Kungl. Maj:t föreslagit eller riksdagen beviljat dyrtidstillägg åt Skansens vaktpersonal.

Det är en väsentlig skillnad mellan dessa båda personalgrupper. Museets personal är en till antalet bestämd och begränsad kår, som i allmänhet har viss bestämd och full tjänstgöring och som bland annat åtagit sig att vårda statens samlingar i livrustkammaren. Den kan således i viss mån sägas vara en statsanställd personal, då däremot personalen å friluftsmuseet Skansen är mera växlande till antalet och icke har så bestämd tjänstgöring som den andra. Den har därför icke alls kunnat anses jämförlig med museipersonalen. Skulle man ge Skansens personal dyrtidstillägg, finnas otvivelaktigt en hel mängd andra grupper tjänsteanställda, som borde komma i åtnjutande därav med samma rätt. Då man nu icke kan överblicka det hela, har Kungl. Maj:t icke velat föreslå riksdagen att bevilja medel för ifrågavarande ändamål, och utskottet har i det fallet följt Kungl. Maj:t.

Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr tal-

mannen, att i avseende å föreliggande utlåtande yrkats: 1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas, och 2:o), av herr *Olsson, Oscar*, ej mindre att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och herr Bäcklunds motion, till förstärkande av det utav riksdagen för år 1919 till Nordiska museet anvisade anslag å 120,000 kronor till nämnda museum anvisa på tilläggsstat under åttonde huvudtiteln för år 1919 ett förslagsanslag, högst, 161,100 kronor, att på de villkor, Kungl. Maj:t föreskreve, utgå till Nordiska museets nämnd för beredande av dyrtidstillägg för år 1919 åt museets personal, än även att på grund härav den del av utskottets motivering, som på sid. 4 i det tryckta utlåtandet började med orden »Att staten bidrager» och slutade med »93,100 kronor», skulle utelämnas.

Dyrtidstillägg åt Nordiska museets personal. (Forts.)

Därefter gjordes propositioner enligt berörda yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Vid ånyo skedd föredragning av bevillningsutskottets betänkanden

nr 50, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 19 § i förordningen den 19 november 1914 om arvsskatt och skatt för gåva, dels ock en i ämnet väckt motion, och

nr 51, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 30 juni 1916 om krigskonjunkturskatt, dels ock i ämnet väckta motioner,

bifölls vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 52, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordningar om ändringar i vissa delar av förordningen den 28 oktober 1910 om inkomst- och förmögenhetsskatt, samt av förordningen samma dag om taxeringsmyndigheter och förfarandet vid taxering, dels ock i ämnet väckta motioner.

Förslag till ändringar i förordningen om inkomst- och förmögenhetsskatt m.m.

I en den 21 mars 1919 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 259, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag föreslagit riksdagen att antaga framlagda förslag till

1) förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 28 oktober 1910 om inkomst- och förmögenhetsskatt; och

2) förordning om ändring i vissa delar av förordningen samma dag om taxeringsmyndigheter och förfarandet vid taxering.

I sammanhang härmed hade utskottet till behandling förehaft fyra motioner, nämligen I: 202, av herr *Kobb*, II: 167, av herr *Nilsson* i Kristianstad, II: 394, av herr *Källman* m. fl., samt II: 414, av herr *Månsson* i Erlandsro.

Förslag till ändringar i förordningen om inkomst- och förmögenhetsskatt m.m. (Forts.)

Utskottet hade i föreliggande betänkande under åberopande av vad däri anförts hemställt, att riksdagen måtte, med avslag å motionerna I: 202, av herr Kobb, och II: 394, av herr Källman m. fl., samt med förklarande, att Kungl. Maj:ts i betänkandet intagna förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 28 oktober 1910 om inkomst- och förmögenhetsskatt icke kunnat oförändrat godkännas, antaga samma förslag med de ändringar i vad Kungl. Maj:t föreslagit beträffande 9 §, 18 § 1 mom. b), 19 § 2 och 3 mom. samt avdelning 5:o) i de vid förordningen fogade särskilda anvisningar till ledning vid taxeringen, att dessa stadganden erhölle den i betänkandet angivna, av utskottet föreslagna lydelse, samt med det tillägg, att avdelning 7:o) i berörda anvisningar erhölle den av utskottet föreslagna avfattning, som likaledes framginge av betänkandet.

Därjämte hade utskottet i slutet av betänkandet anmält, att utskottet komme att fran deles avgiva särskilt betänkande, i fråga om Kungl. Maj:ts förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen om taxeringsmyndigheter och förfarandet vid taxering samt därmed sammanhängande motionerna II: 167, av herr Nilsson i Kristianstad, och II: 414, av herr Månsson i Erlandsro.

Vid betänkandet funnos fogade reservationer av, utom annan,

dels herr *Vennersten* mot de delar av utskottets motivering, som avsåge ett försvar för dubbelbeskattnings konsekventa genomförande och sålunda även mot utskottets godkännande av den så kallade B-skattens princip;

dels ock herrar *Röing, Wijk, Antonsson, Forssman, Boman, Eliasson, Neess, Broman, Westrup* och *Lilhander*, vilka instämt med herr Vennersten.

Friherre Fleming: Herr greve och talman, mina herrar! Fastän klockan är mycket, ber jag dock herrarna förlåta mig, att jag kommer att säga något i dessa beskattningsfrågor, ty man kan icke låta så stora frågor alldeles obemärkt gå förbi.

Såsom herrarna finna, hava vi redan godkänt två av dessa betänkanden, men de böra ju ses i samband med varandra. De äro visserligen särskilda betänkanden, som hava kommit fram vart och ett för sig, men de hava åtminstone av utskottet behandlats i ett sammanhang. Jag kan säga det så mycket mer, som det annars kan förvåna herrarna att vid detta betänkande finnas 11 reservanter mot ett visst förslag i betänkandet. Det tyder ju på, att enigheten icke varit så synnerligen stor om det välbetänkta i det framkomna förslaget, utan att utskottets utlåtande mera är resultatet av en kompromiss.

Det nu förevarande betänkandet avser ju en proposition, som av Kungl. Maj:t är framställd i det syfte, som finansministern själv framhåller, då han säger: »Önskvärt vore efter min mening, att åt den grundläggande beskattningstypen i vårt land gåves en sådan

Förslag till ändringar i förordningen om inkomst- och förmögenhetsskatt m.m. (Forts.)

byggnad, att den tilläte en efter det statsfinansiella lägets växande krav mer eller mindre hård belastning, varigenom införandet av fristående extra inkomstbeskattning bleve överflödigt.» — Jag skall fullkomligt instämma i detta finansministerns uttalande. Det är just vad vi hava strävat efter och begärt under de föregående åren. Jag skulle dock vilja säga att uttrycket »växande krav» borde utbytas mot »växlande krav», ty det är den riktiga principen, att man skall kunna både minska och öka och sålunda icke från början fastslå en tendens till oavbruten ökning.

När detta förslag kom fram, hoppades man verkligen, att det skulle vara en lösning av denna fråga. Men, såsom bevillningsutskottet själv framhåller, avser Kungl. Maj:ts nu framlagda förslag att bilda ett första steg till inkomst- och förmögenhetsskattens reformerande i enlighet med det antydda syftet. Det nedslår ju förhoppningarna ganska mycket, att det bara avser att vara ett första steg, ty man är således i ovisshet om, vad som sedan skall komma.

Nu skall jag icke i detalj ingå på vad detta innebär. Jag antar, att det är för kammaren känt, att det är en hel omläggning av skalan för de mindre inkomsterna och naturligtvis en höjning av skalan för de högre inkomsterna. Det innebär, att ifrån 3,000 kronors inkomst och nedåt regleringen sker genom avdrag och icke såsom förut genom en fallande skala. Men en genomgående princip är, att förslaget, såsom jag nyss framhöll, förverkligar finansministerns krav på en beskattningsform som medgiver en mer eller mindre hård beskattning. Skatten är lagd icke så, att den utgår med viss procent utan med ett visst grundbelopp, som sedan av varje riksdag bestämmes till 100 % eller högre eller lägre. Mot denna princip skulle i och för sig icke vara något att säga, om man vore säker på, att man verkligen kunde räkna med, att det vore en tendens hos den skattebeslutande myndigheten, d. v. s. riksdagen, att verkligen iakttaga sparsamhet i fråga om beskattningen. Kanske man kan hoppas, att den tendensen finnes, men jag tror, att den glidande skalan i alla fall kommer att medföra en viss risk, i det att det är så förfärligt lätt att taga ut litet mer eller litet mindre, så att man icke bryr sig om att fästa sig därvid, ty det är så enkelt att bara höja procenten. Det hela är en enkel räkneoperation. Det är bara att addera och multiplicera, och detta går utan svårighet. Jag tror således, att det redan där förefinnes en viss risk, men å andra sidan har man velat komma till någonting dylikt, och det är i det stora hela icke så mycket att säga om förslaget i denna del.

Så mycket mer torde det vara att säga om vad som nu på samma gång införes och som kallas för B-skatten. Därom säger finansministern — ja, jag skall icke uppläsa alltsammans utan bara antydningsvis meddela, att han talar om, att denna skatt skall komma till, för att man skall få en *rättvis* beskattning. Därpå säger han: »Den å aktieägarna rätteligen belöpande skatten för bolagets icke utdelade vinst måste därför i en eller annan form läggas å bolaget.» Han utgår alltså redan därvid ifrån, att all bolagsvinst skall un-

Förslag till ändringar i förordningen om inkomst- och förmögenhetsskatt m.m. (Forts.)

dergå en dubbelbeskattning. Han säger vidare: »Det föreliggande förslaget innebär, att för aktieinkomst skall erläggas tre skatter, nämligen dels av bolaget såväl en skatt, som grundats på de med aktiebolagsformen förenade fördelar och beräknas efter inkomstprocenten, som en skatt å icke utdelad vinst, dels ock av aktieägarna skatt å dem tillkommande utdelning. Sistnämnda två skatter motsvara tillsammans den skatt, som skolat erläggas av aktieägarna, därest hela vinsten utdelats.» — Jag må säga, att hela detta resonemang är så besynnerligt, att däremot måste, fastän klockan är mycket, dock resas en bestämd gensaga, ty det innebär enligt finansministerns uttalande, att det enda rättvisa är, att aktiebolagens vinster skola dubbelbeskattas så mycket som möjligt. Huruvida nu detta är rättvist eller icke, därom äro ju naturligtvis åsikterna olika. Finansministerns åsikt är, att det är rätt, men jag kan icke hjälpa, att jag måste protestera däremot och avge en bestämd gensaga. I finansministerns uttalande ligger, att ett rättvist beskattande av vinster hos aktiebolag fordrar, att dessa vinster skola beskattas långt hårdare än vanliga inkomster. Det förefaller mig som om finansministern, om vilken jag dock av personlig erfarenhet vet, att han vill värna om svensk industri, härmed uttalat den åsikten, att så snart ett företag iklätt sig aktiebolags form, då skall det beskattas långt mera än några andra företag.

Men om man nu ser litet närmare på vad detta innebär, så undrar jag, om man icke alldeles förbisett, att man på detta sätt kommer ifrån *inkomstbeskattningen* och kommer in på en fullständig *kapitalbeskattning*. All kapitalökning måste ju, hur man än resonerar, ofrånkomligen ske därigenom att icke inkomsten i sin helhet förslösas utan till en del användes till att bilda nytt kapital. En överflyttning av kapital från en hand till en annan kan aldrig skapa något nytt kapital, och en indragning till staten av medborgarnas kapital komme givetvis att minska landets kapitalbildning i sin helhet samt även dess förmåga att bilda nytt kapital. Jag vill bestämt påstå, att staten aldrig på samma sätt som den enskilde genom initiativ och företagsamhet kan bidraga till kapitalbildningen. Det har all erfarenhet visat; och jag behöver icke säga det som något klander mot statens förvaltande verk, ty det är alldeles självklart, att ett ämbetsverk, som är bundet av reglementen och riksdagsbeslut, aldrig kan bliva något affärsdrivande verk i den meningen, att det kan komma att bliva något kapitalbildande verk. Ämbetsverken äro för mycket klavbundna och kunna aldrig sköta sig på samma sätt som en enskild kan göra det.

Då jag nu i den föreslagna B-skatten ser icke en inkomstbeskattning utan en verklig kapitalbeskattning, ett indrivande till statsverket av visst, genom produktivt arbete skapat kapital, har jag icke kunnat finna nämnda beskattningsform under några förhållanden vara försvarlig, och jag frågar mig: Varför skall egentligen ett aktiebolags inkomst beskattas hårdare än motsvarande inkomst hos en enskild person? Ja, jag vill säga, att jag har fått ett svar på denna fråga i utskottet, och det svaret löd: Därför att bolagets inkomst är

Förslag till ändringar i förordningen om inkomst- och förmögenhetsskatt m.m. (Forts.)

nettoinkomst och den enskildes inkomst är bruttoinkomst. — Jag undrar, om detta i alla fall håller streck i längden, om den jämförelsen sålunda kan vara riktig. Det är visserligen sant, att ett aktiebolag betalar för sin nettoinkomst och den enskilde för sin bruttoinkomst, men förbiser man icke därvid, att aktiebolaget förvaltar aktieägarnas egendom. Först beskattar man bolaget, sedan aktieägarna, och detta, såsom av finansministern framhållits, icke *en* gång utan i vissa fall ända till *tre* gånger. Jag tror icke, att detta i längden kan vara riktigt hållbart, och jag vill påstå, att jag icke tror, att det leder till demokratiska principer i beskattningen. Om jag t. ex. tänker mig, att det finnes en person, som har ett kapital, som bör giva honom 5,000 kronor i inkomst, och denna person insätter kapitalet på bank och får vanlig bankränta, så undgår denna ränta nästan all denna högre belastning av skatt. Det blir bara vanlig skatt. Är han nog oförsiktig att vilja uppmuntra en industri genom att sätta in sina pengar i densamma och detta ger honom en inkomst så stor att aktieutdelningen, borde uppgå till 5,000 kronor, då kan det hända att han får en skattebelastning av 60 à 70 %. Jag tror icke, att detta kan kallas demokratiskt, och det befordrar då sannerligen icke någon sparsamhet för de mindre, såsom det nu så ofta kallas.

Jag vill påpeka en sak beträffande B-skatten, som är högst besynnerlig, såsom det nu är skrivet. Om ett bolag gått med förlust, får det sannolikt sedan arbeta i flera år för att täcka den förlusten och kan icke utdela någonting. Men då skall det i alla fall under den tid, då det icke kunnat utdela någonting, betala icke blott den vanliga skatten utan även denna B-skatt för den vinst som det icke får och icke kan utdela. Jag skall gå så långt, att jag säger, att bolaget kanske har en minimal inkomst, varav något skulle kunna utdelas, men enligt gällande lagar och författningar är bolaget skyldigt att avsätta så mycket, att det icke kan utdela något. Till och med för denna avsättning skall bolaget betala skatt. Herrarna må väl finna, att hela detta förfarande är ganska besynnerligt i alla fall.

Jag skall icke längre ingå i diskussion om detta, då klockan är så mycket. Det skulle kunna vara mycket att säga därom. Som frågan nu ligger, skall jag dock, herr talman, icke göra något särskilt yrkande. Men jag har velat framföra dessa mina åsikter, därför att jag velat framhålla, att jag tror, att det skulle vara klokt, och att jag hoppas, att regeringen framdeles ändå måtte vilja lägga vår skattepolitik på sådana bogar, att därvidlag kommer att tagas mera hänsyn till statsfinansiella och statsekonomiska spörsmål än som hittills skett, och att skattefrågor icke behandlas såsom enkla räkneproblem, som var och en kan uträkna. Under uttalande av den förhoppningen har jag intet yrkande.

Herr Kobb: Den föregående talaren har riktat skarpa anmärkningar mot den del av utskottets betänkande och den del av den kungl. propositionen, som avser den s. k. B-beskattningen. Särskilt har han

Förslag till ändringar i förordningen om inkomst- och förmögenhetsskatt m.m. (Forts.)

mycket bestämt uttalat sig mot den s. k. dubbelbeskattningen av aktiebolag. Jag tror verkligen, att om man något närmare undersöker frågan om denna beskattning, man nog skall finna, att benämningen dubbelbeskattning i själva verket är ganska vilseledande. Det är icke samma inkomst som beskattas två gånger, utan det är samma eller delvis samma inkomst som beskattas från två olika synpunkter. Om man nu i likhet med kammarrätten säger, att detta är dubbelsbeskattning, gäller detta även om den gamla bevillningen, som var en objektskatt; men det är en bevisföring, som icke längre äger sin giltighet, när man gått över till en skatt som vår inkomstskatt, som är grundad på förmåga, skatteförmågan hos inkomsten. Jag vill således säga, att dubbelbeskattningen mycket väl kan förklaras och finna sin rättvisa grund just däri, att skatteförmågan hos bolagets inkomst beror på två faktorer: den ena av dessa faktorer är inkomstens storlek i förhållande till det i själva affären nedlagda kapitalet, den andra är varje enskild delägares ekonomiska ställning.

Om vi tänka oss två bolag, som hava samma årsinkomst men olika kapital — jag skall icke nu ingå på frågan, huruvida det sätt, på vilket bolagets kapital beräknas, verkligen är det riktiga, men om vi gå ut ifrån dessa två bolag, är det alldeles otvivelaktigt, att skattekraften är större hos det bolag, som med ett mindre kapital åstadkommit samma årsinkomst. Det är detta, som ligger till grund för den nuvarande beskattningen av bolagen själva, och det är just detta, som ligger till grund för den nuvarande skatteskalan för bolagen. Men lika otvivelaktigt är det ju, att skattekraften för samma årsinkomst hos två bolag under för övrigt lika förhållanden är större för det bolag, som har förmögna aktieägare, och i samma bolag är skattekraften hos utdelningen större hos den förmögna aktieägaren än hos den fattige aktieägaren. Vad vi således i dagligt tal kalla dubbelbeskattning är i själva verket endast en beskattning ur två olika synpunkter, då skatteförmågan beror på två faktorer, eller för att begagna en matematisk term, är en funktion av två kvantiteter.

Vår inkomst- och förmögenhetsskatt på enskilda personer är i själva verket även den en sådan dubbelbeskattning, ty den beror också dels på inkomstens storlek, dels hur denna inkomst har åstadkommits och huruvida den utgör inkomst av kapital eller av arbete. Men då nu båda dessa faktorer vid den enskilda personens taxering äro kända, behöver man icke skilja dem åt, utan de slås i själva verket ihop vid bestämmandet av skatten. Där tänker därför ingen på, att man då i själva verket har fått erlägga skatt ur två olika synpunkter, och att också detta således enligt gängse språkbruk skulle vara en dubbelbeskattning. Men vid bolagsinkomsts taxering vore detta omöjligt att genomföra, därför att man där icke utan taxering av varje enskild aktieägare kan avgöra den skatt, han skall erlägga för sin utdelning. Därför har saken ställt sig så olika. Man är där tvungen att skilja på dessa olika saker. Vid taxering av inkomst hos bolaget tager man endast hänsyn till den ena synpunkten, och den andra synpunkten, skatteförmågan, tager man hänsyn till vid den enskilde delägarens taxering. På grund av denna praktiska omöjlighet att på

Förslag till ändringar i förordningen om inkomst- och förmögenhetsskatt m.m. (Forts.)

en gång taga hänsyn till dessa båda synpunkter kommer beskattningen att äga rum två gånger och blir således vad man i dagligt tal kallar för en dubbelbeskattning.

Jag har velat framhålla detta, emedan jag, oaktat nu kammarrätten många gånger har gjort uttalanden i motsatt riktning, icke kan anse, att den nuvarande s. k. dubbelbeskattningen av bolagsinkomst är en rättvis konsekvens av den princip, skatt efter förmåga, som är grundvalen för hela den moderna progressiva inkomstskatten. Jag är övertygad om, att denna princip skall varken den nuvarande eller en kommande riksdagsmajoritet kunna övergiva.

Ja, det var åtskilliga andra anmärkningar, som av den föregående talaren riktades speciellt mot B-skatten. Jag förstod honom icke riktigt, då han sade, att detta var en kapitalskatt. Varför är detta mera en kapitalskatt än A-skatten? B-skatten är ju mycket mindre. Om vi tänka på A-skatten, varierar den från 3 till 12 procent. B-skatten erlägges enligt detta förslag med 2 procent å vad som återstår efter utdelningen. Om det således har utdelats, låt oss säga, hälften av årsinkomsten, motsvarar B-skatten, jämförd med A-skatten, en höjning av en procent. Man kan väl icke säga, att en höjning av en procent kan förvandla skatten från att vara en inkomstskatt till en kapitalskatt.

Kungl. Maj:t har ju nu icke velat taga upp förslaget om beskattning av vinsten vid ett bolags upplösning, men jag vill framhålla, att detta blir, som också herr finansministern själv har sagt, ett slags sönderbrytande av förslaget. Ty på det sättet genomför man icke fullständigt den föreslagna B-skattens verkliga egenskap att vara en provisorisk beskattning, där man först beskattar bolaget, emedan man icke genast kan taga ut skatten rättvist hos delägarna. Jag vill också påpeka, att genom det förslag, som nu föreligger, är i själva verket frågan om beskattning av vinsten vid bolags upplösning visst icke löst, och jag är övertygad om att herr finansministern eller en kommande finansminister alldeles säkert kommer att återigen få taga upp den frågan till behandling. Det förslag, som herr finansministern och sedan utskottet här har tagit upp efter kammarrättens förslag, att beskatta vinst vid bolags upplösning på så sätt, att man behölle den icke restituerade B-skatten åt staten, har också av de sakkunniga, till vilka jag hade äran höra, upptagits till behandling, men vi hava icke velat gå med på detta förslag, därför att det i själva verket egentligen skulle vara en väl orättvis form för en sådan beskattning. Om staten behåller den icke restituerade B-skatten, så betyder ju det i själva verket, att detta tages från de tillgångar, som skola skiftas vid bolagets upplösning. Detta träffar ju i så fall lika mycket på varje aktie, och varje aktie blir således beskattad med alldeles samma belopp. Om däremot det utskiftade beloppet beskattas som realisationsvinst hos varje delägare i förhållande till hans ekonomiska ställning, skulle skatten i själva verket bli avvägd efter denna delägarens ekonomiska ställning. Den kunde då variera från 3 procent, kanske något under 3 procent, upp till 12 procent. Det är således tydligt, att det här föreslagna sättet icke kan vara principiellt

Förslag till ändringar i förordningen om inkomst- och förmögenhetsskatt m.m. (Forts.)

riktigt, emedan man i så fall beskattar den fattige aktieägaren mycket strängare än den förmögnare.

Jag skall icke längre uppehålla kammaren vid denna sena timme. Jag skall bara uttala den förmodan, att denna fråga om beskattning av vinsten vid bolags upplösning kommer tillbaka — ja, den kan komma tillbaka i en sådan form, att de herrar som nu icke skulle vilja vara med, kanske komma att ångra sig, att de icke denna gång voro med. Den kan komma tillbaka i form av en värdestegringsskatt på aktier, som således kommer att upphäva den nuvarande femårsgränsen; och jag tror, att en sådan skatt kommer att kunna bli mycket hårdare, än vad den här ifrågasatta skulle ha blivit.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr W i j k: Herr talman, mina herrar! Vid denna sena timme kan det icke falla mig in att inlåta mig i någon allmän kritik eller redogörelse för det stora skatteförslag, som nu föreligger till avgörande. Men då jag antecknat mig som reservant i fråga om en punkt av förslaget, nämligen den s. k. B-skatten, anser jag mig nästan skyldig att säga några ord i frågan.

Den tanke, som nu föreligger utarbetad i form av B-skatten, tror jag man kan säga praktiskt taget härrör sig från de stora vinster, som en del bolag gjort under krigsåren. Följande en mycket naturlig och mycket sund praxis avsatte bolagen stora delar av sina vinster till fonderna för att konsolidera sig. En del av dessa vinster avsattes till aktiekapitalet och kommo i form av gratisaktier att för den allmänna uppfattningen framstå som en slags obeskattad extra utdelning, ett tankefel, som ännu torde vara ganska allmänt. Hur som helst, uppmärksamheten fästes på de stora fonderingar i olika former, som då ägde rum, och allmänheten bibragtes den uppfattningen, att de vinster, som fonderades och icke utdelades, obehörigen undandroges en beskattning, som bort drabba dem. Denna uppfattning är efter min mening fullkomligt oriktig. Den kan endast försvaras och motiveras, om man går ut ifrån den ståndpunkten, att hela bolagets vinst, antingen den utdelas eller icke, ovillkorligen skall underkastas en dubbelbeskattning. Den teorien strider alldeles mot vad jag anser vara riktigt. Jag menar, att den dubbelbeskattning, som nu faktiskt föreligger, dels hos bolaget, dels hos aktieägaren, icke är en följd av en teori eller en princip utan endast en praktisk konsekvens av en viss lösning av ett skatteproblem.

Denna teori accepterades emellertid särskilt på regeringshåll, vilket framgår av den proposition, som framlades av regeringen förra året. Finansministern hade då svårt att finna någon omedelbar lösning i den riktning, han önskade. Han gick då en annan väg och framlade ett förslag att hårdare än vad som nu sker beskatta bolag med större fonder, ett förslag, vilket dock som bekant föll i riksdagen. Frågan överlämnades då till särskilda sakkunniga, vilka nu hava framkommit med ett utlåtande. Deras förslag

Förslag till ändringar i förordningen om inkomst- och förmögenhetsskatt m.m.
(Forts.)

är baserat på samma uppfattning, för vilken jag förut har redogjort att nämligen bolagets hela vinst ovillkorligen skall dubbelbeskattas. Den del, som icke delas ut till aktieägarna, och ej på den vägen blir två gånger beskattad, skall dubbelbeskattas direkt hos bolaget. Detta är själva grundvalen för det förslag till B-skatt, som nu föreligger. Och denna de sakkunniges uppfattning har accepterats av herr finansministern, som förklarar B-skatten helt enkelt vara ett surrogat för beskattning av utdelningen till aktieägarna.

Om jag nu bortser från vad jag anser vara teoretiskt oriktigt i grunden för hela denna skatt, frågar jag mig: Motsvarar skatten verkligen vad herr finansministern säger, att den är? Är den ett surrogat för beskattning av aktieägarna? Är den således, såsom det framhålles, endast ett slags provisorium, en skatt, som tages ut hos bolaget, för att sedan, då vederbörande vinst utdelas, återställas? Det är den naturligtvis i praktiken alls icke. Den fondering, som äger rum hos bolaget, är ju till alldeles övervägande delen definitiv. Det är icke alls någon fondering, som sedermera skall utdelas till aktieägarna i form av aktieutdelning. Och frånsett detta, är det en hel del av sålunda fonderade medel, som faktiskt aldrig kunna utdelas till aktieägarna. Jag hänvisar till en sådan sak som den reservfond, vilken ovillkorligen enligt lagen skall avsättas och icke får utdelas. Detsamma är naturligtvis förhållandet med avsättningar till pensions- och understödsfonder, som icke heller kunna utdelas. Detsamma är, såsom det framhölls av den förste talaren, förhållandet med sådan vinst, som ersätter förlust under ett föregående år; den kan naturligtvis icke heller någonsin utdelas. Men huvudsaken är, att praktiskt taget är fonderingen en definitiv fondering. Den B-skatt, som tages ut, blir således icke ett surrogat för beskattning av aktieägarna, utan en definitiv dubbelbeskattning hos bolaget självt av en viss del av bolagets vinst.

Men är det då åtminstone en verklig vinst, som man på så sätt dubbelbeskattar? Nej, icke ens det är alltigenom fallet. En mycket stor del av bolagens ordinarie fondering sker som bekant i form av avskrivning, direkt eller i form av avsättning till avskrivningsfonder eller förnyelsefonder — en avskrivning, som helt enkelt avser att komplettera den avskrivning, som medgives vid taxeringen, vilken är oftast otillräcklig för att bibehålla bolagens anläggningar, maskinerier och dylikt vid deras verkliga värde. En stor del av fonderingen hos bolagen är således ingenting annat än en åtgärd för att vidmakthålla anläggningarnas värde vid årets slut vid samma värde som de hade vid årets början. Det är således icke någon vinstavsättning utan helt enkelt ett vidmakthållande av ett värde, icke en ökning av värdet.

Efter min mening äro således båda de grunder, på vilka förslaget teoretiskt bygger, i hög grad haltande. Då därtill kommer, att själva skatten har den ovanliga och ytterst opraktiska formen att vara en skatt, som går in till statsverket under förutsättning att åtminstone till någon del sedermera gå tillbaka därifrån och åter-

Förslag till ändringar i förordningen om inkomst- och förmögenhetsskatt m.m. (Forts.)

betalas till vederbörande bolag, och då den vidare har den efter min mening skadliga verkan, att den i någon mån, minskar tendensen till en sund fondering och ökar tendensen till en ökad utdelning, är det alldeles givet, att min uppfattning av denna beskattningsform måste vara i högsta grad ogvnnsam. Vad som kan skrivas på dess kreditsida är ju, att den innebär en slags lösning av problemet om beskattning av vinst vid aktiebolags upplösning. Även därvidlag går den emellertid enligt min uppfattning för långt. Den beskattning, som där efter min mening är berättigad, är den som drabbar sådana upplösningar, som äro gjorda för att undandraga statsverket en annars normalt utfallande skatt. Men jag måste samtidigt medgiva, att en fullt rationell lösning av detta särskilda problem har visat sig vara mycket svår att åstadkomma. Hur som helst, min totaluppfattning av detta skatteförslag är sådan, att jag under vanliga förhållanden icke skulle hava velat skänka min röst åt detsamma.

Att jag nu har gjort det, beror på de särskilda omständigheter, som hava förelegat. Den kritik, som framställts mot detsamma inom utskottet har icke gjort det intryck, att man skulle kunna vänta sig ett avslag från riksdagens sida på Kungl. Maj:ts förslag. Under sådana förhållanden har det förefallit mig klokare att taga det jämkningsförslag, innebärande en modifikation av Kungl. Maj:ts förslag, varom utskottet har enat sig, och som i alla fall genom sänkningen av skatteprocenten från 3 till 2 procent innebär en förbättring av förslaget. Jag har på den grund anslutit mig till utskottets hemställan om bifall till skatten i den form den erhållit i utskottets förslag, och har inskränkt mig till att reservera mig mot den principiella grund för själva B-skatten som framförts av de sakkunniga och i Kungl. Maj:ts proposition, och som i den mån den icke direkt är bestridd i utskottsbetänkandet också får anses i viss mån ligga till grund för utskottets förslag.

Med denna reservation och på de skäl jag anfört, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Friherre Fleming: Herr greve och talman, mina herrar! Herr Kobb sade, att han icke förstod, varför jag talade om, att B-skatten vore en kapitalbeskattning. Därpå borde jag egentligen icke behöva svara efter herr Wijks klarläggande anförande. Jag trodde emellertid, att jag tämligen tydligt hade angivit det, då jag sade, att det var ett indragande till statsverket av de medel, som öka kakapitalbildningen och som bolagen samlat genom produktivt arbete.

Jag skall emellertid icke uppehålla mig därvid, utan vill fullständigt instämma i vad den föregående talaren sagt. Jag kan dock icke underlåta att uttrycka min förvåning över att en riksgäldsfullmäktig och professor i matematik söker vederlägga mig genom att så tydligt bevisa, att detta är en dubbelbeskattning, som herr Kobb nu fullkomligt klart gjorde. Enligt vad jag antecknade sade han nämligen, att denna skatt är ingen dubbelbeskattning, men det är

flera beskattningar ur olika synpunkter på samma föremål. Mina herrar! Jag måste fråga: Vad menas då med dubbelbeskattning, om det icke är det, att man beskattar samma objekt ur flera synpunkter. Det måste väl vara ett bevis för att detta är en dubbelbeskattning, och detta påvisade herr Kobb nyss alldeles tydligt, att denna skatt är.

Förslag till ändringar i förordningen om inkomst- och förmögenhetsskatt m.m. (Forts.)

Eftersom vi nu äro inne på denna fråga om dubbelbeskattning, skulle jag vilja säga, att resonemanget förvånar mig så mycket mera från den talaren, som han väl måste inse, att om man fortgår på denna väg att beskatta samma objekt ur flera synpunkter — jag vet icke, hur långt man kan komma, men man kan naturligtvis komma till hur många synpunkter som helst — så kan naturligtvis detta gå mycket bra i en uppåtgående konjunktur. Men bör man icke också tänka på, att om man vid en nedåtgående konjunktur icke har vissa skatteobjekt, som skola bära en viss skatt, komma skatterna också att falla med dubbelt eller tredubbelt eller hur många synpunkter det är, efter vilka man beskattat samma objekt. Jag vill påstå, att denna tendens kommer att bestraffa sig själv med en obönhörlig hårdhet under nedgående konjunkturer; det kan icke hjälpas. Ty om man icke har vissa objekt, från vilka skatterna skola utgå, så kommer också, när fallet kommer, detta att bli mångdubbelt större på grund av den mångdubbla beskattning, man lagt på varje inkomstkälla. Detta är en sak, som jag tror, att man icke mycket tänkt på, men som jag tror är värd att uppmärksammas.

Vad B-skatten beträffar vill jag säga, att utskottet ju uttalar, att »vad B-skatten i allmänhet beträffar, torde den böra betecknas mera som en praktisk nödfallsutväg än som en rationell skatteform.» I detta uttalande skall jag be att få instämma. Jag har emellertid icke framfört något yrkande om avslag, och jag har icke heller nu något yrkande.

Herr Boman: Herr greve och talman, mina herrar! I fråga om den s. k. B-skatten kan jag instämma i vad en talare på Göteborgsbänken redan har uttalat. Jag har också begärt ordet för att påpeka en annan nyhet i nu föreliggande skatteförslag, nämligen bestämmelsen i 25 § 2 mom., enligt vilken skattskyldig framdeles skall, därest han har barn, som icke själva skola taxeras till inkomst- och förmögenhetsskatt, i sin inkomst inräkna även sådana barns inkomst och förmögenhet mot förut endast förmögenhet. Detta förslag har naturligtvis framkommit med hänsyn till den stora strävan, man har att i denna skattelagstiftning skapa rättvisa och att träffa en ökad skatteförmåga hårdare, så fort den framträder. Det uttalas härutinnan, av de sakkunniga att, om man jämför två å samma ort bosatta skattskyldiga med samma inkomst och lika antal barn, man icke lär kunna bestrida, att den enes skatteförmåga är större, om hans barn hava ett eller annat hundratal kronor i inkomst. Det är ju teoretiskt alldeles riktigt; men jag undrar, om det icke är lika riktigt vad som anmärkts av kammarrättsrådet Waldenström, som avgivit en reservation till kammar-

Förslag till ändringar i förordningen om inkomst- och förmögenhetsskatt m.m. (Forts.)

rättens yttrande, att, om man jämför en sådan skattskyldig med en annan, som icke har barn, är den förres skatteförmåga mindre.

Att skapa rättvisa på detta sätt tror jag icke är möjligt. Lagen medgiver visserligen vissa skatteavdrag för varje barn, men dessa avdrag räcka säkerligen i regel icke till vad barnen kosta föräldrarna.

Men det är icke allenast denna omständighet jag önskat framhålla, utan även och än mer det betänkliga i att riksdagen här återigen skriver en lag, som icke kommer att tillämpas. Tror någon av herrarna, att föräldrar med minderåriga barn, som ha en 50, 100 eller 150 kronors inkomst, under följande år verkligen uppgiva denna inkomst till taxering? Jag tror det icke. Jag tror att om en och annan gör det, kommer det i de flesta fall icke att ske. Vi skriva då återigen en lag på papperet, som lär folk från början att icke vara noggranna i att avlämna riktiga uppgifter. De komma icke ihåg att göra det. Jag anser därför, att detta är en synnerligen beklaglig bestämmelse. Jag har försökt taga upp frågan i utskottet, men jag fick icke något nämnvärt understöd, ehuru ingen ville bestrida riktigheten av den synpunkt, jag framhöll.

Jag har velat fästa uppmärksamheten härpå, men såsom saken nu ligger, skall jag icke göra något yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i nu föredragna betänkande hemställt, och lades till utskottets i slutet av betänkandet gjorda anmälan till handlingarna.

Vid ånyo skedd föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 55, i anledning av väckt motion om viss ändring i förordningen den 1 juli 1918 om extra inkomst- och förmögenhetsskatt, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Anslag till lantmäteriväsendet m.m.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till lantmäteriväsendet m. m. jämte sju i ämnet väckta motioner.

I en den 11 mars 1919 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 355, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

1:o

dels godkänna det av chefen för jordbruksdepartementet framlagda förslaget till stat för den lantmäteripersonal, som sysselsattes med utförande av lantmäteriförrättningar, att tillämpas från och med år 1920;

dels förklara, att för åtnjutande av de å denna stat för distriktslantmätare uppförda avlöningar skulle gälla de villkor och bestämmelser, som föreskrivits beträffande avlöning till distriktslantmätare

Anslag till lantmäteriväsendet m. m. (Forts.)

å nu gällande stat, dock med tillägg att ortstillägg skulle, där sådant förekomme, följa samma bestämmelser som lönen;

dels medgiva, att distriktslantmätare finge för rätt till ålderstillägg enligt den nya staten tillgodoräknas tjänstetid såsom sådan, innan nämnda stat trätt i tillämpning;

dels ock å ordinarie stat under nionde huvudtiteln uppföra ett anslag av 769,500 kronor till lantmäteripersonal, som sysselsattes med utförande av lantmäteriförrättningar, enligt följande uppställning:

avlöningar, *bestämt anslag*	kronor	749,500
ersättning för publik renovation, *förslagsanslag*	»	20,000
Summa	kronor	769,500;

2:o

dels godkänna det av chefen för jordbruksdepartementet framlagda förslaget till stat för lantmäterikontoren i länen, att tillämpas från och med år 1920, ävensom de av honom föreslagna villkor och bestämmelser för åtnjutande av å samma stat för ordinarie befattningshavare upptagna avlöningar;

dels förklara,

att envar, som med eller efter ingången av år 1920 tillträdde ordinarie befattning å lantmäterikontor, skulle vara pliktig att underkasta sig berörda villkor och bestämmelser; samt

att förstelantmätare, som icke före viss av Kungl. Maj:t bestämd dag anmälde, att han ville övergå till den nya avlöningsstaten samt underkasta sig de för avlöningens åtnjutande stadgade villkor och bestämmelser, och som icke lagligen kunde därtill förbindas, skulle varda bibehållen vid de för honom i nu gällande stat upptagna avlöningsförmåner ävensom, i den mån ej annat föranleddes av bestämmelserna i lagen angående civila tjänstinnehavares rätt till pension, vid den rätt till pension, som dittills tillkommit honom;

dels ock å ordinarie stat under nionde huvudtiteln uppföra ett anslag av 309,200 kronor till lantmäterikontoren i länen, enligt följande uppställning:

avlöningar, *bestämt anslag*	kronor	305,200
renovation av kartor för lantmäterikontoren i länen, *reservationsanslag*	»	4,000
Summa	kronor	309,200;

3:o

vid bifall till de i punkterna 1:o och 2:o framställda förslagen om uppförande i riksstaten av särskilda ordinarie anslag dels till lantmäteripersonal, som sysselsattes med lantmäteriförrättningar, och dels till lantmäterikontoren i länen ur riksstaten utesluta det nuvarande ordinarie anslaget å 463,400 kronor till lantmäteristaten i orterna;

Anslag till lantmäteriväsendet m. m. (Forts.)

4:o

å extra stat för år 1920 under nionde huvudtiteln anvisa till extra arbetskrafter å lantmäterikontoren i länen ett reservationsanslag av 59,000 kronor;

5:o

å ordinarie stat under nionde huvudtiteln uppföra såsom bidrag till jordavsöndringar och ägostyckningar, att utgå i huvudsaklig överensstämmelse med de av chefen för jordbruksdepartementet förordade grunder, ett förslagsanslag av 50,000 kronor;

6:o

å ordinarie stat under nionde huvudtiteln uppföra såsom bidrag till skiften och hemmansklyvningar, att utgå i huvudsaklig överensstämmelse med de av chefen för jordbruksdepartementet förordade grunder, ett förslagsanslag av 150,000 kronor;

7:o

besluta, att det nuvarande ordinarie förslagsanslaget till skiften och avvittringar skulle från och med år 1920 benämnas allenast »avvittringar», ävensom minska detta anslag från 100,000 kronor med 10,000 kronor till 90,000 kronor;

8:o

upptaga det nuvarande ordinarie förslagsanslaget till utflyttningshjälp efter skiften under förändrad benämning »bidrag till utflyttnings- och väganläggningskostnader i sammanhang med skiften och hemmansklyvningar», att utgå i huvudsaklig överensstämmelse med de av chefen för jordbruksdepartementet förordade grunder, samt öka detta anslag från 50,000 kronor med 50,000 kronor till 100,000 kronor;

9:o

dels godkänna det av chefen för jordbruksdepartementet framlagda förslaget till stat för lantmäteristyrelsen, att tillämpas från och med år 1920, ävensom de av honom föreslagna villkor och bestämmelser för åtnjutande av å samma stat för ordinarie befattningshavare upptagna avlöningar;

dels förklara,

att envar, som med eller efter den 1 januari 1920 tillträdde ordinarie befattning i lantmäteristyrelsen, skulle vara pliktig att underkasta sig berörda villkor och bestämmelser; samt

att förutvarande innehavare av ordinarie befattning i nämnda styrelse, vilken icke före viss av Kungl. Maj:t bestämd dag anmälde, att, han ville övergå till den nya avlöningsstaten och underkasta sig de för avlöningens åtnjutande stadgade villkor och bestämmelser, och som icke lagligen kunde därtill förbindas, skulle vara bibehållen vid de honom enligt dittills gällande avlöningsstat tillkommande avlöningsförmåner ävensom, i den mån ej annat föranleddes av bestämmelserna i lagen angående civila tjänstinnehavares rätt till pension, vid den rätt till pension, som dittills tillkommit honom;

dels ock höja ordinarie anslaget till lantmäteristyrelsen från 73,000 kronor med 76,800 kronor till 149,800 kronor;

10:o

för bestridande av utgifter vid lantmäteristyrelsens reproduktionsanstalt, att av Kungl. Maj:t i mån av behov användas, å extra stat för år 1920 anvisa ett reservationsanslag av 6,000 kronor;

11:o

till lantmäteriundervisningens ordnande och bedrivande å extra stat för år 1920 anvisa ett reservationsanslag av 41,500 kronor;

12:o

till inbindning av handlingar i lantmäterikontoren i länen å extra stat för år 1920 anvisa ett reservationsanslag av 5,000 kronor;

13:o

för anskaffande för lantmäterikontoret i Karlstad av kopior av vissa kartor med tillhörande handlingar å extra stat för år 1920 anvisa ett reservationsanslag av 10,000 kronor;

14:o

för anskaffande för lantmäterikontorens i länen räkning av kopior av kartor m. m. angående statens järnvägars jordområden å extra stat för år 1920 anvisa ett reservationsanslag av 10,400 kronor;

15:o

för tilläggsavvittring i vissa delar av Västerbottens läns lappmark å extra stat för år 1920 anvisa ett förslagsanslag av 30,000 kronor;

16:o

höja nionde huvudtitelns ordinarie förslagsanslag till ålderstillägg från 140,000 kronor med 110,000 kronor till 250,000 kronor;

17:o

höja samma huvudtitels ordinarie förslagsanslag till rese- och traktamentspenningar från 650,000 kronor med 200,000 kronor till 850,000 kronor;

18:o

till förstärkning av lantmäteristyrelsens arbetskrafter under senare halvåret 1919 å tilläggsstat för samma år anvisa ett förslagsanslag, högst, 6,000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft följande inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade motioner, nämligen:

1) nr 177 i första kammaren, av herr *Dahl*, likalydande med nr 370 i andra kammaren, av herrar *Tengdahl* och *Lübeck*, vari hemställts, dels att det med kungl. propositionen nr 355 framlagda förslag till stat för lantmäteristyrelsen måtte, såvitt anginge inrättande av en s. k. stadsbyrå, lämnas utan bifall; dels att riksdagen måtte

Anslag till lantmäteriväsendet m. m. (Forts.)

i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att, innan mätningsförordning utfärdades, riksdagen bereddes tillfälle att däröver avgiva yttrande;

2) nr 178 i första kammaren, av herr *Pers*, likalydande med nr 372 i andra kammaren av herr *Olsson* i Morastrand;

3) nr 369 i andra kammaren, av herr *Osberg;*

4) nr 371 i andra kammaren, av herr *Molin* i Dombäcksmark; samt

5) nr 403 i andra kammaren, av herr *Norman* m. fl.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på åberopade grunder hemställt,

1:o

a) att riksdagen måtte med avslag såväl å Kungl. Maj:ts under punkterna 1, 2, 3, 4, 9 av förevarande proposition gjorda framställningar som ock å herr Normans och herr Osbergs i ämnet väckta motioner ävensom å första punkten av herr Molins motion

dels uppföra nuvarande ordinarie förslagsanslaget under nionde huvudtiteln till lantmäteristaten med oförändrat belopp 536,400 kronor,

dels till arvode under år 1920 åt vissa lantmäteriauskultanter å extra stat för samma år anvisa ett förslagsanslag, högst av 105,000 kronor,

dels i likhet med vad skett för innevarande år till reparation och renovation av kartor i lantmäterikontoren i länen å extra stat för år 1920 anvisa ett reservationsanslag av 15,000 kronor,

dels i likhet med vad för innevarande år ägt rum till nya registratur och arkivens ordnande i lantmäterikontoren i länen å extra stat för år 1920 anvisa ett reservationsanslag av 8,000 kronor,

dels ock för skrivhjälp å lantmäterikontoren i länen å extra stat för år 1920 anvisa ett reservationsanslag av 40,000 kronor,

b) att herr Dahls motion ävensom den av herrar Tengdahl och Lübeck i ämnet väckta motionen måtte anses besvarade genom vad utskottet, förut anfört och hemställt.

2:o

med avslag å Kungl. Maj:ts under punkterna 5, 6, 7 och 8 gjorda framställningar och å de av herr Pers och herr Olsson väckta motionen ävensom å den av herr Molin väckta motionen i vad rörde villkoren för statsbidrag till jorddelningsförrättningar

dels uppföra nuvarande ordinarie förslagsanslaget till skiften och avvittringar med oförändrat belopp, 100,000 kronor,

dels uppföra ordinarie förlagsanslaget till utflyttningshjälp efter skiften med oförändrat belopp, 50,000 kronor,

dels ock i likhet med vad för innevarande år ägt rum till bestridande av kostnader för vissa av lantmätare företagna tjänsteresor å extra stat för år 1920 anvisa ett förslagsanslag av 20,000 kronor.

3:o

i likhet med vad för innevarande år ägt rum för bestridande av

utgifter vid lantmäteristyrelsens reproduktionsanstalt, att av Kungl. Maj:t i mån av behov användas, å extra stat för år 1920 anvisa ett reservationsanslag av 6,000 kronor.

Anslag till lantmäteriväsendet m. m. (Forts.)

4:o

med avslag å Kungl. Maj:ts under 11 punkten gjorda framställning i likhet med vad för innevarande år ägt rum till lantmäteriundervisningens ordnande och bedrivande å extra stat för år 1920 anvisa ett reservationsanslag av 39,800 kronor.

5:o

med avslag å Kungl. Maj:ts under punkt 12 gjorda framställning i likhet med vad för innevarande år ägt rum till inbindning av handlingar i lantmäterikontoren i länen å extra stat för år 1920 anvisa ett reservationsanslag av 3,500 kronor.

6:o

i likhet med vad för innevarande år ägt rum för anskaffande för lantmäterikontoret i Karlstad av kopior av vissa kartor med tillhörande handlingar å extra stat för år 1920 anvisa ett reservationsanslag av 10,000 kronor.

7:o

med avslag å Kungl. Maj:ts under punkt 14 gjorda framställning i likhet med vad för innevarande år ägt rum för anskaffande för lantmäterikontorens i länen räkning av kopior av kartor m. m. angående statens järnvägars jordområden å extra stat för år 1920 anvisa ett reservationsanslag av 8,500 kronor.

8:o

i likhet med vad för innevarande år ägt rum för tilläggsavvittring i vissa delar av Västerbottens läns lappmark å extra stat för år 1920 anvisa ett förslagsanslag av 30,000 kronor.

9:o

med avslag å Kungl. Ma:jts under punkt 16 gjorda framställning uppföra nuvarande ordinarie förslagsanslaget till ålderstillägg med oförändrat belopp, 140,000 kronor.

10:o

i anledning av Kungl. Maj:ts under punkt 17 gjorda framställning och med avslag å herr Molins motion i vad anginge statens övertagande av kostnaderna för ersättning till gode män vid lantmäteriförrättningar höja nionde huvudtitelns ordinarie förslagsanslag till rese- och traktamentspenningar från 650,000 kronor med 60,000 kronor till 710,000 kronor.

11:o

med avslag å Kungl. Maj:ts under punkt 18 gjorda framställning i likhet med vad för innevarande år ägt rum för år 1920 såsom förslagsanslag, högst, anvisa

dels för anställande under samma år hos lantmäteristyrelsen

Anslag till lantmäteriväsendet m. m. (Forts.)

av en tjänsteman, benämnd byrådirektör, 6,600 kronor, varav 2,000 kronor skulle anses motsvara tjänstgöringspenningar;

dels och till extra tjänstemän och biträden samt vikariatsersättning hos nämnda styrelse, utöver härtill i styrelsens stat upptaget anslag, 11,700 kronor, eller tillhopa 18,300 kronor.

Vid utlåtandet funnos fogade flera reservationer, av vilka en anförts av herrar *Öberg, Sjöblom, Welander* och *Larsson*. Dessa reservanter hade ansett, att utskottets utlåtande bort hava en till alla delar ändrad, i reservationen angiven lydelse, enligt vilken utskottet skulle hava i huvudsak anslutit sig till Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag.

Herrar *Aaby Ericsson* och *Barthelson* hade ansett, att utskottets utlåtande bort avfattas i enlighet med den av herr Öberg m. fl. avgivna reservationen, dock med viss angiven ändring.

Herr *Vasseur* hade ansett, att utskottets utlåtande bort avfattas i enlighet med den av herr Öberg m. fl. avgivna reservationen utom i fråga om lantmäteristyrelsens och förste lantmätarnas tillsyn över lantmäteriverksamheten, i anledning varav han ansett, att viss del av sagda reservation bort hava ändrad lydelse.

Herr statsrådet Petersson: Herr talman, mina herrar! Ehuru flertalet bänkar stå tomma och många talare redan förut tittat på klockan och pekat på den sena tiden, nödgas jag i alla fall påkalla de närvarandes uppmärksamhet för det nu föredragna utlåtandet.

Som kammaren hörde av det upplästa utskottsförslaget, har utskottets majoritet avstyrkt detsamma, ehuru denna majoritet ju var synnerligen liten, så vitt jag kunnat förstå. Emellertid ber jag allra först få stryka under, att ett verkligt behov föreligger av en förbättrad organisation och en löneregler ing för lantmäteriväsendet och dess tjänstemän. Att ett sådant behov föreligger, har icke ens utskottet motsagt, och alla de upprepade framställningar, som under de senare årens lopp gjorts av icke bara lantmäterikåren och lantmäteristyrelsen utan ock i samband med den omsorgsfulla utredning, som på Kungl. Maj:ts uppdrag verkställts av den s. k. lantmäterikommissionen, torde till fullo hava ådagalagt, att här verkligen föreligger ett behov av en förbättrad organisation och förbättrade löneförhållanden. Detta framgår ju också, om man endast erinrar om det faktiska förhållandet, att utav fullt ut 300 på eget ansvar arbetande lantmätare finnas endast 110 uppförda på ordinarie stat, de s. k. distriktslantmätarna. Detta visar ju, att disproportionen mellan de ordinarie tjänstemännen och de extra, som för resten ha ett mycket litet och osäkert arvode utom sina taxeinkomster, är något abnormt. Det är ju även så, som många åtminstone av kammarens ledamöter behagade erinra sig, att när det steget togs, som införde distriktslantmätareinstitutionen och uppförde den på stat 1909, beskar riksdagen icke oväsentligt Kungl. Maj:ts förslag, som redan i och för sig innebar en alltför stor disproportion mellan ordinarie och extra tjänstemän. Riksdagen nedsatte nämligen ytterligare antalet

Anslag till lantmäteriväsendet m. m. (Forts.)

ordinarie, på samma gång som man den gången också nedsatte den gamla taxan med en tredjedel av vad den förut gav i taxeinkomst. Det är alldeles uppenbart, att detta bör inverka i hög grad menligt på rekryteringsförhållandena, och om det skall fortsätta litet till, såsom det nu är, har man verkligen skäl att undra, hur det skall bli möjligt att upprätthålla lantmäteriväsendet och ett ordnat fastighetsväsende. Jag skall bara nämna några siffror i detta fall, som bevisa, varåt tendensen gått under de senare åren. I fråga om antalet konstituerade lantmäteriauskultanter framgår det, att

medeltalet åren	1901—1905	var 16	stycken
» »	1906—1910	» 21	»
» »	1912—1915	» 18	»
år 1916		» 8	»
» 1917		» 5	»
» 1918		» 3	»

Lantmäteristyrelsen säger, att 1919 komma att konstitueras 7 auskultanter, 1920 högst 2 och 1921 högst 4. Detta uttalande har gjorts med ledning av det antal, som nu finnes vid lantmäteriundervisningskursen. Det är tydligt, att man ej kan låta förhållandet fortgå på sådant sätt och blunda för saken. Det är icke heller så, som man skulle kunna tro, att arbetet på detta område skulle vara på väg att minskas. Det kunde man vara böjd att tro, när man tänker på, att de stora skiftena åtminstone i större delen av landet äro överståndna. Men det är verkligen så, att arbetet icke minskas, utan arbetet synes ökas; och detta beror givetvis på samhällsutvecklingen och på de nya lagarna på jordbrukslagstiftningens område, som efter hand komma till och som kräva ökat arbete oavlåtligt. Jag har också en liten uppgift på tillkomna nya förrättningar. Under t. ex. åren 1905—1909 var det 5,682 sådana; 1918 var det 7,486. Av nytillkomna och balanserade ärenden, som fått stå över till följande år var det under åren 1905—1909 12,360 och under 1918 15,084. Detta visar ju oförtydbart, att arbetet och kraven på arbete på detta område icke äro i nedgående utan istället i framåtgående; det behöves ökade arbetskrafter istället för minskade.

Nu innehåller det framlagda förslaget dels en omorganisation — och det är kanske det viktigaste av förslaget — och dels en löneregleringen såväl för centralförvaltningen d. v. s. lantmäteristyrelsen och lantmäterikontoren i länen som ock för lantmäteripersonalen i orterna. Men dessutom innehåller förslaget också mycket viktiga frågor om ökade statsbidrag till vissa lantmäteriförrättningar. Dessa omorganisations- och lönefrågor stå emellertid i ett visst sammanhang med administrativa författningar och bestämmelser, dels med en ny mätningsförordning, på vilken det arbetats i många år och på vilken mycket sakkunnigt folk lagt ned åtskilligt arbete, dels en reviderad lantmäteritaxa, och det är detta förhållande att löneregleringen givetvis och organisationen även i någon mån sammanhänger med dessa administrativa författningar, mätningsförordningen och den reviderade taxan, på vilket utskottet stöder sitt avslagsyrkande. Det är riktigt, att ett samman-

Anslag till lantmäteriväsendet m. m. (Forts.)

hang äger rum mellan dessa förhållanden. Men att på detta stödja ett avslagsyrkande med den motiveringen, att dessa administrativa författningar hade bort framläggas redan nu för riksdagen till definitivt avgörande, det finner jag knappast hållbart. Utskottet säger emellertid följande om den saken: »Utan att vilja ifrågasätta Kungl. Maj:ts rätt att på administrativ väg besluta rörande ovanberörda författningar vill det dock synas utskottet, som om, vid det förhållandet, att Kungl. Maj:ts ifrågavarande framställning grundats härpå, riksdagen bort beredas tillfälle att samtidigt yttra sig över definitivt förslag från Kungl. Maj:t jämväl beträffande mätningsförordning och lantmäteritaxa. Då så ej skett, har utskottet redan av denna anledning funnit sig förhindrad att för närvarande fatta ställning till den föreliggande propositionen.» Och så kommer utskottet på nästa sida med några omständigheter, vilka dock icke röra föreliggande förslag, utan röra frågor delvis åtminstone på sidan om förslaget.

Nu ber jag att först med anledning av detta uttalande av utskottet få erinra om för det första, att dessa bestämmelser, varpå utskottet syftar, äro av den natur, att de alltid tidigare avgjorts på administrativ väg, d. v. s. genom Kungl. Maj:ts beslut, och jag håller före, att det är lämpligast, att också så sker för närvarande, bland annat av det skälet, att en stor del av dessa bestämmelser, särskilt mätningsförordningen, äro mera av instruktions natur och kunna behöva ändras efter en kanske kort tids erfarenhet. Har då riksdagen varit med om att besluta fastställandet av dessa författningar, är det givet, att sådana ändringar ej kunna göras, utan att man varje gång skall gå till riksdagen med dem. För det andra innehåller t. ex. den s. k. mätningsförordningen bestämmelser av teknisk beskaffenhet, en förfärlig massa paragrafer, så att om riksdagen skulle sitta och besluta om varenda sådan paragraf, vet jag sannerligen icke, hur lång tid det skulle taga. För det tredje vill jag erinra om, att dessa författningsförslag, sådana de utarbetats under det förberedande arbetet av den sakkunniga kommissionen, hava förelagts riksdagen. Riksdagen har fått del av hela förslaget. Dessutom hava väsentliga delar, som icke äro av instruktions natur blivit refererade i själva propositionen, vadan riksdagen icke har varit okunnig om saken, och detta visas bland annat av reservanternas uttalande här rörande dessa författningar. Det har gjorts erinringar i vissa fall, erinringar som naturligtvis Kungl. Maj:t kommer att taga all hänsyn till, då Kungl. Maj:t kommer att fatta beslut. Jag skall också påpeka, att jag i egenskap av departementschef vid framläggandet av förslagen inför Kungl. Maj:t yttrade följande: »Jag har därför för avsikt att, därest de förslag beträffande avlöning åt den lantmäteripersonal, vilken sysselsättes med utförande av lantmäteriförrättningar, som Kungl. Maj:t nu torde komma att förelägga riksdagen, bliva av riksdagen bifallna, tillstyrka Kungl. Maj:t att utfärda lantmäteritaxa i huvudsaklig överensstämmelse med lantmäterikommissionens förslag och med beaktande av lantmäteristyrelsens erinringar, vilken taxa bör träda i tillämpning fr. o. m. år 1920.» Efter ett sådant uttalande torde kammaren väl finna, att varken den nuvarande departe-

mentschefen eller den departementschef, som kan komma att efterträda honom, kan tillstyrka vilken taxa som helst, alldeles oberoende av nu föreliggande förslag till taxa. I det avseendet tror jag, att riksdagen kan vara fullkomligt lugn, att icke något annat i den delen kommer att beslutas.

Emellertid har utskottet också ridit upp på en annan omständighet, som enligt min mening ligger rätt mycket på sidan av förslaget. Utskottet säger på sidan 8: »Utskottet har i frågans nuvarande läge icke vare sig av vad i statsrådsprotokollet anförts eller av vad i de av herr Dahl och av herrar Tengdahl och Lübeck väckta motionerna framhållits kunnat bilda sig ett bestämt omdöme om den rätta tolkningen av fastighetsbildningslagens innebörd i nu ifrågavarande hänseende. Icke heller har utskottet trott sig om att ur lämplighetssynpunkt bedöma frågan, huru överinseendet över städernas mätningsväsen bör ordnas.» Ja, det är ju en känd sak, att det just ifråga om vissa stadsintressen har gjorts invändningar mot det förhållandet, att den mätningsförordning, varom det här är fråga, skulle gälla även för städerna, och att lantmäteristyrelsen skulle vara den centrala statsmyndigheten, som skulle ha överinseendet över mätningarna, d. v. s. över det tekniska utförandet av mätningarna även i stad. Och det torde vara just från det hållet och ur dessa synpunkter, som motståndet reses mot bifall till detta förslag. Om denna sak vill jag för det första säga, att genom det förslag, som nu föreligger, inträder ju icke något ändrat förhållande med avseende på det formella eller reella administrativa förfarandet med hänsyn till städernas mätningsväsende, beträffande vilka som skola förrätta mätning i stad, och huru dessa personer skola vara meriterade, vem som skall tillsätta dem o. s. v. Därmed har icke detta förslag och ej heller mätningsförordningen att skaffa. Det ligger alldeles utanför saken. I detta fall få stadsmyndigheterna och städerna förfara alldeles på samma sätt som förut. Det är reglerat på annat sätt bland annat genom fastighetsbildningslagen, som ju förut fastställts av Konungen och riksdagen. Men är det någonting orimligt, är det någonting som icke vem som helst måste anse riktigt, att det för det första lämnas föreskrifter om, huru mätningarna skola utföras i stad likaväl som på landet? Det är ju alldeles uppenbart, att sådana föreskrifter måste finnas. Är det någonting för övrigt på något sätt orimligt uti att staten, när det gäller en sådan rättsbildande verksamhet som denna, kräver en viss kontroll över det tekniska utförandet av mätningen, så att den blir verkligt tillförlitlig? Det är ingenting annat än denna kontroll i tekniskt avseende av en lämplig myndighet, som här ifrågasättes.

Men, säger man då, icke är lantmäteristyrelsen den lämpligaste myndigheten i detta avseende. Man vill ha någonting annat, det har sagts i den motion som väckts. Vad vill man då ha? Vill man skapa ett nytt ämbetsverk endast för att övervaka städernas mätningar eller vill man ha byggnadsstyrelsen eller vad vill man? Man vill ha något annat i varje fall än lantmäteristyrelsen, d. v. s. den myndighet, som sedan gammal tid för att icke säga uråldrig tid haft mätningsväsendet

Anslag till lantmäteriväsendet m. m. (Forts.)

om hand och övervakat detsamma såväl i stad som på landet. Jag kan för min del icke finna annat, än att man här har rent av konstruerat fram en fara, något slags inskränkning i städernas rätt att sörja själva för sina mätningsförhållanden. Men något sådant föreligger icke alls. Man har ej gjort några sådana inskränkningar. I administrativt hänseende göres, som jag nyss sagt, icke den minsta ändring. Jag trotsar för min del, om man här i landet för närvarande åtminstone kan påvisa en myndighet, som är lämpligare att kontrollera just det tekniska utförandet av mätningarna än lantmäteristyrelsen, som ju får antagas ha verkliga förutsättningar därför. Och för att möjliggöra dess uppgift i detta fall föreslås en ny byrå, den s. k. stadsbyrån, som skulle speciellt ägna sig åt den saken och skaffa sig särskilda sakkunniga på detta område. Jag vet väl, att det finns intressemotsättningar mellan stad och land på många områden, men att man vill gå så långt, att man i denna fråga konstruerar fram ett sådant motsatsförhållande, har jag mycket svårt att förstå. Icke skola vi väl ändå söndra oss därhän, att städerna skola vara ett rike och landsbygden ett annat rike i detta land. Nog tycker jag, att vi i det avseendet kunna så att säga bo under samma tak och tillåta att kontrollen över en så viktig fråga som denna utövas av samma ämbetsverk. Enligt mätningsförordningen skola tillämpningsföreskrifter utfärdas, d. v. s. föreskrifter om själva tillämpningen av mätningsförordningen, och det är förutsatt, att detta skall göras av lantmäteristyrelsen. Men just av hänsyn särskilt till de stora städerna och det förhållandet, att dessa tilläventyrs kunna vara något ömtåliga på detta område, har kommissionen åtminstone tänkt sig, och Kungl. Maj:t har ej gjort någon invändning häremot, att sådana tillämpningsföreskrifter beträffande dessa större städer skulle utfärdas av Kungl. Maj:t. Naturligtvis får Kungl. Maj:t här som annars höra sakkunniga myndigheter; men det bör väl åtminstone icke anses vara något, som går städernas rätt för nära, att Kungl. Maj:t förbehåller sig att få utfärda sådana tillämpningsföreskrifter.

Ja, det är ju också ett annat skäl, men detta skäl, som utskottet här tagit fram för sitt avslagsyrkande, nämligen att det icke kunnat bedöma denna fråga, tycker jag är en inkompetensförklaring, som är märkvärdig, när det gäller ett riksdagens utskott. Det har sagts, att här behöves en ny utredning, men mina goda herrar, vi ha hållit på att utreda denna fråga sedan 1913, och förslag efter förslag till mätningsförordning hava uppgjorts och utställts till granskning av stadsförbundet, kommunaltekniska föreningar och alla möjliga institutioner, och på grundval av allt detta hava slutliga förslag utarbetats. Lantmäterikommissionen, som tillsatts av Kungl. Maj:t, har bestått av 9 personer, tror jag, som med sig adjungerat ytterligare ett par representanter från städerna och deras mätningsmän, när det gällt frågor som beröra städerna, så nog i all rimlighets namn har det presterats utredning på detta område. Att nu stjälpa hela detta förslag, på vilket så många viktiga och stora intressen hänga, av denna anledning och för att få ytterligare en utredning, som skall räcka några år, det må väl herrarna erkänna är tämligen orimligt.

Anslag till lantmäteriväsendet m. m. (Forts.)

Sedan har utskottet sagt, att med nu framlagda förslag skulle sakägarna, d. v. s. de som begära dessa förrättningar, »med avseende å kostnaderna för lantmäteriförrättningar komma att bliva ogynnsammare ställda än enligt nu gällande regler å ifrågavarande område». Det påståendet finner jag verkligen icke heller hållbart. Här är det alldeles uppenbart, att om jag tager totalkostnaden för lantmäteriförrättningarna i landet, så flyttar man över ifrån sakägarna på staten en mycket dryg del härav. Om jag icke missminner mig — det är för resten utförligt framställt i propositionen, vilket jag nu icke hinner bläddra reda på — så är det såsom förhållandet är och varit hittills så, att staten får bekosta ungefär 33 % eller någonting däromkring och sakägarna själva bära allt det övriga, d. v. s. någonting mellan 60 och 70 %. Med Kungl. Maj:ts förslag skulle förhållandet ändras så, att det blev ungefär lika mycket på vardera sidan av totalkostnaden, d. v. s. omkring 50 % — 47 eller 48 % för den ena sidan och 53 % för den andra. Nu skall man icke förbise, att lantmäteriförrättningarna såsom allting annat nu kosta mera pengar än förut och komma att kosta mer, beroende på penningvärdets fall och utvecklingen i övrigt. Att då påstå, att om sakägaren får betala 10 kronor mer för en förrättning än han gjorde för några år sedan, han kommer att bli ogynnsammare ställd än förut, när totalkostnaden var kolossalt mycket mindre, är något alldeles orimligt. Vid en uträkning av kostnadsfördelningen för hela lantmäteriväsendet, under den förutsättning som nu ifrågasatts, visar det sig, att av den totala ökningen omkring 90 % skulle falla på staten och 9 eller 10 % å sakägarna. Det tycker jag icke är något att klaga över för sakägarna.

Ja, det är den motivering utskottet har för sitt avslagsyrkande. Nu finnas åtskilliga reservationer fogade vid utskottets betänkande. De dela sig i två huvudreservationer, som överensstämma med varandra i allt, utom vad beträffar frågan om vem som skall betala gode männen. Lantmäterikommissionen hade nämligen föreslagit, att, utom en del andra statsbidrag, som skola utgå för lantmäteriförrättningar — dagtraktamente, resekostnader m. m. — även kostnader för gode männen skulle betalas av staten och för detta ändamål beräknat en kostnad av 200,000 kronor per år. Jag kan icke säga, om det stannar härvid, men det är knappast sannolikt. Kungl. Maj:t upptog icke lantmäterikommissionens förslag i detta fall. För min del ansåg jag mig icke hava skäl att tillstyrka, att staten skulle övertaga även kostnaden för gode männen, då staten iklätt sig så många andra utgifter. Emellertid ha några reservanter upptagit detta förslag, att staten skall betala gode männen, under det att ett par andra reservanter vilja bifalla Kungl. Maj:ts förslag i all huvudsak, d. v. s. de ha prutat på lönerna, men den frågan anser jag icke vara skäl att taga upp för närvarande. Dessa två reservanter från denna kammare yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag och utesluta sålunda yrkandet, att gode männen skola betalas av staten. Det är givet, att jag för min del närmast ansluter mig till de reservanter, som vilja bifalla Kungl. Maj:ts förslag i detta fall, och jag anser, att kammaren bör följa dessa reservanter, herrar Aaby Ericsson

Anslag till lantmäteriväsendet m. m. (Forts.)

och Barthelson. Det är givet, att om riksdagen med rund hand vill giva även dessa 200,000 kronor, jag, såsom företrädare för jordbruket och jordägarnas intressen, icke har anledning att fälla tårar för det. Men jag anser det vara riktigt, att denna sak icke överflyttas på staten.

Ja, mina herrar, jag tror, att detta förslag är förestavat av så trängande och verkligt behov och att det, genomfört, skulle lända till så pass stort gagn icke blott för den stora kår det här gäller utan även för hela landets fastighetsväsende och jordförhållanden, att det vore synnerligen olyckligt om kammaren skulle avslå detsamma. Jag ber därför att få hemställa om bifall till herrar Aaby Ericssons och Barthelsons reservation.

Friherre Hermelin: Herr greve och talman, mina herrar! Jag kan icke annat än beklaga, att detta ärende kommit fram vid en så sen timma. Redan av herr statsrådets inledning torde herrarna finna, att det är en väl så vidlyftig fråga, som kanske behövt en del grundlig diskussion. Det är riktigt, som statsrådet nämnde, att majoriteten i jordbruksutskottet avstyrkt Kungl. Maj:ts förslag och att denna majoritet varit liten. Men om man ock hör till denna lilla majoritet, får man väl ändå försöka försvara den!

Det är tydligt, att det här gäller en ganska stor fråga för en rätt stor personal, som är i statens tjänst, en personal, som länge levat under ganska tryckta ekonomiska förhållanden på grund av alldeles för ringa tillmätt avlöning. Icke allenast den fasta avlöningen har varit ringa, utan även den för några år sedan reducerade taxeinkomsten har gjort tillvaron för lantmäteripersonalen tung — jag tänker närmast på tjänstemännen ute i orterna — och bara den orsaken utgör nästan tillräckligt motiv för bifall till Kungl. Maj:ts förslag angående ändring i och förbättring av löneförhållandena. Men utskottets majoritet finner dock, att så väsentliga anmärkningar kunna göras mot det föreliggande förslaget, att den anser, att frågan bör kunna anstå ett år, d. v. s. att det bör bli ett års uppskov, så att det så att säga bliver bättre ordnat, man får en bättre utredning.

Hela organisationsfrågan och löneregleringsförslaget vila, som statsrådet nyss nämnde, på två förordningar, mätningsförordningen och taxeförordningen; och det har framhållits även uti den utredning, som föreligger, att dessa två förordningar äro ytterst viktiga, att de inverka som »en mycket viktig faktor» vid bedömande av frågan i sin helhet, vilket också statsrådet nyss påpekade. Då tycker man verkligen, att dessa förordningar, mätningsförordningen och taxeförordningen, på vilka detta organisationsförslag är grundat, borde framlagts i sin definitiva form inför utskottet såsom regeringen tänkt sig dem. Detta har emellertid icke skett. Jag tror nog, att det kanske varit meningen att framlägga åtminstone mätningsförordningen, men jag tror mig hört, att anledningen skulle vara den, att vissa anmärkningar framställts, som gjorde att den icke kunde framläggas och därför har detta löneförslag kommit fram ensamt utan förordningen. Mätningsförordningen, både förordningen för stad och land, avser förbättrad mätning. Saken är på det sättet kanske utmärkt, men denna förbätt-

Anslag till lantmäteriväsendet m. m. (Forts.)

ring medför givetvis ökade kostnader för sakägarna, som skola betala förrättningarna. Dessa kostnader ökas med 20 procent på grund av denna, den bättre mätningen. Dessutom finnes i mätningsförordningen angiven viss finmätning, som skall användas för stad och jämväl i vissa fall på landsbygden, och i senare fallet beträffande landsbygden har lantmätaren såsom sådan, vitsord att bestämma, huruvida finmätning skall verkställas eller icke — den avses användas för mera tätt bebyggda samhällen. Skall en finmätning utföras, bliva kostnaderna ytterligare ökade utöver 20 procent för sakägarna. Utom denna ökning i kostnaden blir det även ökade kostnader till följe av den nya taxeförordningen, och dessa utgöra även ungefär 20 procent, vadan det alltså sammanlagt blir en kostnadsökning för sakägarna med omkring 40 procent. Hittills hava taxeinkomsterna för lantmätare, som sakägarna betala, utgjort en miljon kronor i runt tal. De skulle nu utgå med 1,400,000 kronor, och alltså blir det en ökning med omkring 400,000 kronor, varav 200,000 kronor för ökat arbete och 200,000 kronor till ökade inkomster för lantmätare. Jag skall sedermera återkomma till denna fråga.

Nu har även i detta förslag inrymts, att städernas mätningsmän skola sortera under lantmäteristyrelsen eller den nyinrättade stadsbyrån. Städerna fingo sina mätningsförhållanden ordnade genom fastighetslagen av år 1917. Nu vill lantmäteristyrelsen — och Kungl. Maj:t har följt den, och även reservanterna inom utskottet deducera fram — att av lagen angående fastighetsbildningen i stad även skulle följa, att mätningsmännen skulle sortera under lantmäteristyrelsen. Mätningsmännen äro anställda av respektive byggnadsnämnder, och såsom sådana tjänstgöra de hos byggnadsnämnderna och avgiva där förslag till tomtmätning, tomtindelning etc. Nu har man icke kunnat vare sig i Kungl. Maj:ts proposition eller i den utredning, som åtföljt densamma, finna vad Kungl. Maj:t eller lantmäteristyrelsen särskilt stöder sitt antagande på. Enligt lagen om fastighetsbildning — jag tror att det närmare är enligt 6 kapitlet 2 paragrafen — ha städernas mätningsmän fått viss kompetens att förrätta laga skiften, vilket de förut icke hade, utan detta skulle göras av lantmätare. Vid dessa mätningsförrättningar skall naturligtvis mätningsmannen, som förordnas av Konungens befallningshavande, ställa sig i tillämpliga delar till efterrättelse gällande bestämmelser om laga skifte. Det är allt vad som härutinnan står i fastighetslagen. Statsrådet antydde nyss, att just detta skulle vara tillräckliga skäl för att dessa mätningsmän skulle sortera under lantmäteristyrelsen, d. v. s. lantmäteristyrelsen skulle så att säga taga dessa av städerna avlönade mätningsmän och flytta dem in under sin domvärjo och sitt kommando; de skulle så att säga ställas vid sidan av sina egna huvudmän. Majoriteten inom utskottet har icke kunnat finna dessa skäl riktiga, och den har blivit så mycket mera förvånad över, att dessa åtgärder blivit förelsagna utan att varken städerna blivit hörda, ej heller byggnadsstyrelsen i Stockholm, såsom chefsmyndighet för städerna. För den orsakens skull anser utskottet, att det ovillkorligen behövs en förnyad utredning, vid vilken dessa representanter, nämligen byggnadsstyrelsen och städernas byggnads-

Anslag till lantmäteriväsendet m. m. (Forts.)

nämnder, bliva hörda, så att den frågan blir ordentligt och riktigt klarlagd.

Emellertid har utskottet även ansett, att frågan såsom jag nyss omnämnde — frågan om den förändrade organisationen — i viss mån berör även landsbygden. Riksdagen har, jag tror det var 1918 begärt, att vid den utredning, som pågick, man skulle se till, att lantmäterikostnaderna på landsbygden bleve så lättade och så billiga som möjligt och att den samlade lantmäterikommissionen skulle taga det under övervägande. Här må tacksamt erkännas, att staten i vissa särskilda fall skulle lämna rätt så betydande bidrag för vissa avsöndringar och avstyckningar m. m. Men om man ser, vari utredningen i sin helhet resulterat, så finner man, att den gått därhän, att lantmätarna såsom sådana, distriktslantmätarna icke blott fått ökade statslöner, som de äro fullt berättigade till, utan jämväl att mätningskostnaderna ha ökats med, såsom nämndes, omkring 40 %, så kostnadsökningen uppgår till 400,000 kronor i runt tal. Nu komma dessa ökade kostnader naturligtvis att få betalas direkt av sakägarna. Det är icke bara en tio kronor det rör sig om, såsom herr statsrådet sade, utan det blir betydligt större belopp. Kommer så till, att såväl statsrådet som jordbruksutskottet gjort avprutningar på de av lantmäterikommissionen föreslagna lönerna för kommissionslantmätarna, de som förrätta arbetet i orterna. Deras fasta årslön hade upptagits till 3,300 kronor. Statsrådet har prutat 300 kronor och reservanterna hava också prutat ytterligare 300 kronor eller sammanlagt 600 kronor, och därigenom sker en total löneminskning för lantmätarna i fast lön av 147,900 kronor om året. Kommer så till, att reservanterna i utskottet dessutom borttagit den av Kungl. Maj:t föreslagna reseersättningen till de elever, som ha sin utbildning hos lantmätare, vadan alltså lantmätarna själva hava att betala dessa kostnader. Lägger man denna summa till 147,900 kronor kommer, man ifall reservanternas förslag bifalles, kanske upp till 200,000 kronor, så att vad lantmätarna få i högre taxeinkomst nästan fullständigt bortelimineras.

Nu säga reservanterna på sitt håll, att de taga för givet, att, även efter den nedprutning som gjorts, Kungl. Maj:t icke kommer för den skull att höja taxan för lantmätare. Men det är givet, att, om man gör så väsentlig avprutning på den fasta lönen, förr eller senare en höjning måste ske av taxan och därigenom även fördyrade kostnader träffa landsbygden för förrättningar, som där utföras.

Allt tyder på, att, som frågan nu ligger alla parter torde vinna på, att densamma avslås av riksdagen, för att Kungl. Maj:t må få tillfälle att bättre avväga de förhållanden, som kunna göra sig gällande, såväl med hänsyn till städerna och landsbygdens intressen å ena sidan som även å andra sidan lantmäteripersonalens berättigade intresse.

För den skull skall jag, herr greve och talman, vidhålla det yrkande, som utskottet här framställt, nämligen om avslag på Kungl. Maj:ts proposition och bifall till utskottets hemställan.

Herr Vasseur: Herr greve och talman, mina herrar! Jag kan icke underlåta att nämna några ord om en sak, som den föregående

talaren också berörde, nämligen om huru ärendet kom att avgöras i jordbruksutskottet på det sätt som skedde. Inom den avdelning, som hade ärendet till behandling, hade alla åtta ledamöterna enats om det förslag, som nu utgör reservanternas förslag, d. v. s. herr Öbergs med flera, och det var endast en ogynnsam omständighet vid plenum, att två av dessa åtta voro frånvarande och ersatts med två andra, som röstade diametralt motsatt mot de andra; följden därav blev, att åtta röstade mot och sju för.

Det är ju så, att denna fråga hållit på att utredas betydligt länge. Det har framställts krav från olika håll, från lantmäteristyrelsen och från lantmätarna, att någonting här skulle göras, enär förhållandena voro olidliga. Det har också gjorts anmärkning från sakägare, att icke allting vore som det borde vara, och på grund därav tillsattes år 1917 en kunglig kommission, som haft denna fråga under utredning. Jag förstår icke de herrars åsikter och påståenden, som säga, att frågan icke är utredd, ty om någon fråga har blivit utredd, så är det väl denna. Visserligen kan jag förstå, att det från städernas sida kommit fram en del erinringar mot detta, att det går deras ära för nära, att särskilt stadsingenjörerna komma under lantmäteristyrelsen. Men jag tror icke, att det är så farligt.

Den föregående talaren nämnde, att genom fastighetsbildningslagen blivit fastslagit, att mätningsmännen i städerna skola ha rätt att göra laga skiften. Det är en sanning med modifikation. Det är icke generellt medgivet, ty det är endast under förutsättning, att alla sakägare äro ense om att utse mätningsman, som sådant äger rum. I annat fall skall det vara lantmätare, som skola verkställa laga skifte och även andra förrättningar inom städerna.

Här har nu anmärkts, att Kungl. Maj:t icke framlagt mätningsförordning. Statsrådet har redan svarat på detta. Jag kan därför inskränka mig till att instämma i vad han sagt, och eftersom tiden är långt framskriden skall jag icke göra några vidare erinringar om den saken, men det kan hända att jag tvingas att återkomma till den.

Baron Hermelin nämnde, att det gjorts åtskilliga avprutningar, och det är sant. Han har velat taga det som förevändning och stöd för sin åsikt, att ärendet bör få anstå ett år för vidare utredning. Det är glädjande att höra, att från det hållet gör sig gällande en sådan ömhet om lantmätarna, att han på den grunden vill ha denna fråga ytterligare utredd.

Baron Hermelin nämnde också, att taxan medför en förhöjning i omkostnaden för jordbruket med 20 procent, och då 20 procent berodde på mätningsförordningen, skulle det bli en höjning av taxan med 40 procent. Men som han riktigt sade, är det av dessa 40 procent icke mer än 20 som drabba jordägarna. Han framhöll, att detta delvis berodde på finmätningen. Även i den vägen har baron Hermelin gjort sig skyldig till ett fel, ty finmätningen går icke efter taxan utan efter särskild uppgörelse.

Nu är det ju i alla fall så, att denna mätningsförordning tillkommit för att verka en förbättring i sakernas tillstånd. Sakägarne få således

Anslag till lantmäteriväsendet m.m. (Forts.)

bättre utfört arbete; och låt vara, att de få betala något mera för detta arbete, så har ju, såsom jordbruksministern förut framhållit, på grund av det sjunkande penningvärdet denna ökning egentligen icke blivit någon ökning alls. Inom avdelningen hade man också enats om — det var visserligen ett par personer, som hade olika åsikter och även reserverat sig, herr Aaby Ericsson bland andra — att såsom kompensation för de ökade utgifter, som skulle belöpa på sakägarna genom taxan godemans-arvodet skulle läggas på staten och icke på jordägarna.

Jag säger ännu en gång, att då tiden är långt framskriden och herrarna se otåliga ut, skall jag för ögonblicket inskränka mig till att yrka bifall till herr Öbergs reservation med det tillägg jag gjort i särskild reservation rörande inspektionen, en fråga, som jag senare skall återkomma till, ifall jag finner anledning därtill.

Herr D a h l: Herr talman, mina herrar! Ehuru tiden är långt framskriden, kan jag ej avstå från att yttra några ord till förmån för min motion. Jag har blivit bönhörd över förväntan, i det att min motion ganska väsentligt medverkat till avstyrkandet av den kungl. propositionen i dess helhet. För min del har jag icke siktat så långt, utan jag har avsett att få avslag på inrättande av den s. k. stadsbyrån, vidare avser jag en hemställan därom, att denna ifrågakomna mätningsförordning måtte underställas riksdagens yttrande. Det är för att motivera mina yrkanden, som jag nu ber att med den begränsning förhållandena kräva få göra några uttalanden.

Det har vid ärendets behandling och ytterligare i dag från statsrådsbänken försökts att bjuda skäl för vissa angivna förutsättningar för denna stadsbyrås inrättande och det inordnande av städernas mätningsväsen under lantmäteristyrelsen, som i sammanhang därmed bleve följden. Man har försökt göra gällande, att redan från urgammal tid städernas mätningsväsen varit ställt under lantmäteriets överinseende. Jag har förgäves sökt någon bestyrkelse för denna uppgift. Jag har däremot i en utredning av justitierådet Borgström — som bekant vår kanske allra främsta expert i stadsplanefrågor — lämnat vid ett rättsfall, återgivet i Nytt juridiskt arkiv år 1909, funnit en framställning om huru enligt av honom verkställda forskningar härmed förhåller sig. Han erinrar därom att i den gamla stadslagen finnas de första föreskrifterna angående mätning i stad således vid en långt äldre tidpunkt än vi hade föreskrifter om lantmäteriet på landsbygden, och hurusom vid förarbetena till 1734 års lag gjordes ett utkast till en särskild byggnadsordning för städer, men huru denna byggnadsordning icke kom att inflyta i 1734 års lag i anslutning till ett yttrande av lagkommissionen, som betonade, att det var så väsentligt olika beskaffenhet å byggnaderna i städer och på landet. »Ständerna sade bäst vara, att sådant lämnades till en särskild stadga.» Denna särskilda stadga blev sedan ställd på mycket lång sikt, ty den kom icke förrän med nu gällande byggnadsstadga av år 1874. Däremot gåvos föreskrifter angående byggnadsväsendet och mätningsväsendet på landet i byggningabalken. Han drog således den slutsatsen, att byggninga-

balken i angivna avseende icke kan hava haft någon tillämpning på städerna, utan att frågan om tomtmätning i städerna varit friställd från skifteslagstiftningen.

Parallellt med denna linje har man sökt sig fram å en annan, i det man sagt, att genom fastighetsbildningslagen av 1917 den förändring inträtt, att städernas mätningsväsen ställts under lantmäteriet. Närmast är det då ett yttrande av skiftesstadgekommissionen, dagtecknad den 8 juni 1917, som man i detta avseende vid upprepade tillfällen åberopat. Detta innefattar bl. a., att städernas mätningsmän numera blivit behöriga att verkställa skiftesförrättningar med rättsbindande verkan, och då lantmäteristyrelsen hade tillsyn över dessa vore städernas mätningsmän numera underordnade lantmäteristyrelsen.

Om man då tillser, vilka mätningsförrättningar det är, som enligt fastighetsbildningslagen tillkomma städernas mätningsmän, ha vi då närmast att beakta tomtmätningen. Vad beträffar detta mätningsinstitut, har jag svårt att tänka mig annat, än att det nu lika litet som tidigare har något med skifteslagstiftningen att göra. Man har ju från lantmätarhåll tidigare urgerat, att det skulle kunnat hänföras till förrättningar enligt skiftesstadgan. Denna mening blev, såvitt jag tror, icke definitivt avfärdad förrän just genom det av mig nyss anförda rättsfallet år 1909, då högsta domstolen i plenum med mycket betydande majoritet förklarade, att skiftesstadgan icke hade tillämpning på förrättningar, som avsåge gränsbestämning för tomter.

Vidare märka vi avstyckningsförfarandet. Beträffande avstyckning är det visserligen så, att det stadgas i fastighetsbildningslagen, att vid denna förrättning, de bestämmelser, som i skiftesstadgan gälla för annan lantmäteriförrättning än laga skiften skola tillämpas. Men man torde med visshet kunna säga, att denna hänvisning i själva verket icke är något annat än en rent teknisk genväg för att slippa giva de detaljerade bestämmelser, som eljest skulle vara nödiga. Att icke denna förrättning är lagd under lantmäterimyndigheternas överinseende torde bestyrkas jämväl därav, att konceptkartan skall förvaras hos byggnadsnämnden.

Komma vi så till det tredje mätningsinstitutet hos städerna, eller laga skifte, så är det ostridigt, att detta institut torde lyda under lantmäterimyndigheternas överinseende. Härmed förhåller det sig ju så, som redan under frågans behandling anmärkts och tidigare under diskussionen med styrka framhållits, att under det att förut stadens mätningsman, såvida han icke var lantmätare, var obehörig att förrätta sådant skifte, han nu i viss begränsad omfattning är berättigad till detta. Därav vill man nu draga den slutsatsen, att eftersom han nu är berättigad att verkställa laga skifte, vilket ostridigt hör under lantmäteriets prövning, skall han också i övrigt under sin ämbetsförrättning hava kommit att lyda under lantmäteriet. Jag kan för min del icke finna detta resonemang logiskt hållbart. Då kan man likaväl säga, att en präst skulle i sin prästerliga gärning hänföras under civil myndighet, därför att han har med civilregistraturet att göra; och man skulle kunna draga fram många exempel på

Anslag till lantmäteriväsendet m.m. (Forts.)

liknande konsekvenser. Och för övrigt, då det talas om den betydelse, som stadens mätningsmans behörighet att förrätta laga skifte skulle hava i detta avseende är det att blåsa upp en mygga till ett mycket betydande djur. Skiftesinstitutet är för städerna i själva verket en kvarleva, kan man säga, av mycket ringa praktiskt värde. Det har från städernas håll med mycken styrka framställts yrkande på att laga skifte skulle helt och hållet avskaffas för städernas vidkommande, och det har varit med viss tvekan som detta institut i den nya fastighetsbildningslagen bibehållits. Jag skall be att få hänvisa till vad 1916 års fastighetsregisterkommission i detta avseende yttrade. Det sades där: »Att helt utesluta städerna och med dem jämförliga orter från skifteslagstiftningens tillämpning är icke möjligt utan att det samtidigt införes en mängd detaljföreskrifter i avseende å delningen av stadsjord — — —. Då något större behov av särskilda föreskrifter icke torde föreligga samt man i varje fall synes böra avvakta erfarenhet angående avstyckningsinstitutets användning och användbarhet, innan åtgärder utöver de nu föreslagna till åstadkommande av särskild lagstiftning för städerna ifrågasättas, hava de härutinnan uttalade önskemålen funnits icke nu böra helt tillmötesgås.» Och vidare yttrar kommissionen: »I tillämpningen torde laga skifte å stadsjord företrädesvis ifrågakomma vid fördelning av arvfallen fastighet. Även vid arvskifte kan emellertid jord delas i på marken bestämda områden och avstyckning således även i detta fall komma till användning.» Här pekar således fastighetsregisterkommittén tydligen på att detta är en kvarleva, och man finner sig behöva hålla kvar densamma med hänvisning bl. a. till inkorporeringsförfarandet, varigenom vissa större jordområden tillföras städerna. Tager man kännedom om statistiken på detta område, får man bekräftat, att laga skifte har så gott som ingen betydelse. För de tre sista år, för vilka statistik är tillgänglig, 1910, 1911 och 1912 har antalet laga skiften, för vilka fastställelse sökts, uppgått till summa 4, ett för vardera av de två förstnämnda åren och två för det tredje året. Herrarna torde böra finna, vilken betydelse detta tal om laga skifte för städernas vidkommande egentligen har.

Med vad jag nu sagt tror jag mig ha givit skäl för påståendet, att icke städernas mätningsväsende tidigare varit ställt under lantmäteriet och ej heller att med lagen av 1917 ett sådant hänförande av mätningsväsendet under lantmäteriet enligt lagens ordalydelse skett. Nu säger man, att huru än härmed må förhålla sig, så skulle det ändå vara lämpligt att få städernas mätningsväsende under lantmäteristyrelsens överinseende. I detta avseende har man då för det första framhållit, att i städer och stadsliknande samhällen vore för mätningsarbetet i övervägande grad lantmätare anställda. Av sammanlagt 278 samhällen skulle i omkring 200 vara nu anställda eller förväntas komma bli anställda lantmätare, och således skulle i endast c:a 75 stadsingenjörer vara verksamma. Till en början ber jag härvidlag att få anmärka, att i dessa samhällen äro inräknade omkring 100 municipalsamhällen, för vilka det torde vara ovisst, om de komma att hänföras till sådana samhällen, där, under närmaste tiden åtminstone, dylik mätningsman skall anställas. Men oavsett detta ber jag att få framhålla, att hela denna

statistik är synnerligen missvisande för den, som vill se till realiteten. Av dessa samhällen är det 63 städer, som hava annan mätningsman än lantmätare, och 33, som hava lantmätare till mätningsman. Men ser man till betydelsen i övrigt av mätningsväsendet i dessa städer, framgår det av en reell jämförelse, att städer med stadsingenjörer hava en sammanlagd areal av 140,000 hektar, medan städer med lantmätare hava en areal av endast 62,000 hektar. Invånarantalet i städer med stadsingenjörer för mätningsväsendet är 1,450,000 och i städer, där lantmätare finnas 314,000. Av detta torde vara bestyrkt, att de mätningsmän, som icke äro lantmätare, i städerna hava oändligt övervägande arbetsuppgifter sig ålagda.

Anslag till lantmäteriväsendet m. m. (Forts.)

Vidare har man sagt, att det skulle vara synnerligen lämpligt att hänföra städernas mätningsväsende under lantmäteriet, därför att eljest skulle en lantmätare, som tillika är mätningsman, för sitt mätningsarbete på landsbygden sortera under en myndighet och för sitt mätningsarbete i stad under en annan myndighet. Men då kan man vända om den satsen och säga, att den mätningsman, som är stadsingenjör, får sin mätningssyssla ställd under lantmäteriet, men får sin tjänst i annan del ställd under en annan myndighet. Men vad man skulle kunna anföra till stöd för en annan ordning är att mätningsväsendet i städerna på det allra närmaste sammanhänger med byggnadsväsendet. Detta är en sak som man alldeles förbiser. Åtminstone tycks man icke vilja låtsa om den. Såsom stadsplanearbetet numera utvecklat sig, är detta något helt annat än förr. Det är icke att endast rita in en plan på ett papper, utan stadsplanen består lika mycket i beskrivning och byggnadsbestämmelser, som åtfölja stadsplanen och dessa måste hänföra sig till en ordentlig såväl areal- som höjdmätning. Mätningen är således en integrerande del av stadsplanen, och ärenden angående denna böra hänföras till samma myndighet som har stadsplaneärenden om hand.

Ser man efter vad sakkunniga i frågan hava sagt, märkes först ett yttrande av svenska stadsförbundets representantförsamling år 1912 i fråga om det föreliggande förslaget till fastighetsregister för städerna. Där begäres bestämt, att städernas mätningsväsen icke måtte komma under lantmäteriet och denna begäran understöddes av män sådana som herrar Sixten von Friesen, justitierådet Borgström, Per Swartz, överdirektör Phragmén och många andra som jag tror hava lika mycken auktoritet som den nu åberopade lantmäterikommissionen. Tillser man vilken auktoritet som där kan jämföras med den nu nämnda, så får man veta, att där sitta fyra lantmän, mycket kloka och dugande män men säkerligen föga bevandrade på detta område; vidare, om jag icke missminner mig, tre lantmätare och två hovrättsjurister — de ha utgjort majoriteten i kommissionen — och vidare två stadsingenjörer, som båda äro reservanter: Den ene har avstyrkt mätningsförordningen, och den andre har yrkat på en avprutning i väsentlig del, men sedan slutit sig till helt avstyrkande, då han icke fått bifall till sin talan.

Jag ber också att få hänvisa till vad fastighetsregisterkommissionen av 1916 yttrade, då den uttalade sig om tillsynsmyndigheten över registret sålunda: »Vilken myndighet som sedermera lämpligen

Anslag till lantmäteriväsendet m.m. (Forts.)

bör övertaga tillsynen över fastighetsregistret är för närvarande svårt att säga. Överintendentsämbetet står emellertid inför omorganisation, och det synes önskvärt, att därvid toges under övervägande sådana anordningar, som kunde möjliggöra detta ämbetsverks övertagande av kontrollen över registreringen.» Bland de medlemmar, som sutto i fastighetsregisterkommissionen var också den i justitiedepartementet såsom sakkunnig på detta område fortfarande verksamme hovrättsrådet Grefberg, som ju är en framstående auktoritet på detta område. Gentemot herr statsrådet och gentemot vad också från lantmäteristyrelsen framhållits i en promemoria till utskottet, av vilken jag tagit del, ber jag få hävda, att det är en fullkomligt felaktig framställning, då det säges, att det motstånd, som reses mot denna reform från städernas sida skulle bottna i någon ovilja att påtaga sig kontroll. Det har aldrig från städernas sida sagts annat än att med den skärpta befogenhet, som nu tillagts mätningsmannen för stadsmätningar, det också är önskvärt att det inrättas en verksam kontroll; men därmed är det icke sagt att kontrollen skall läggas på detta sätt. Man har sagt, att kontrollen borde läggas så som fastighetsregisterkommittén 1916 ifrågasatt eller att den borde läggas hos kungl. byggnadsstyrelsen. Där finns det, såsom herrarna veta, en stadsplanebyrå inrättad, och man förmenar, att det väl skulle låta sig göra att utbygga den med lantmäterisakkunniga krafter, så att den bleve fullt ägnad för ifrågavarande uppgifter.

Jag ber till sist att få komma med ytterligare en erinran. Det har under hela den mångåriga meningsbrytning, som ägt rum ifråga om fastighetsregistreringen för stad, aldrig satts ifråga annat än att fastighetsregistret på det intimaste sammanhängde med städernas mätningsväsen. Det meningsutbyte, som i denna fråga ägt rum, har spänt över hela det sammantagna området. Det har således förutsatts, att fastighetsregister och mätningsväsen skulle komma att stå under samma uppsiktsmyndighet, och i fastighetsbildningslagen har också influtit stadgande därom, att efter det fastighetsregisterkommissionen avslutat sin verksamhet och sedan fastighetsregistret blivit till slut upplagt för städerna, skall uppsikten över fastighetsregistret övergå till den myndighet, som *i lag bestämmes*; och det är icke av en tillfällighet som denna bestämmelse blivit av riksdagen godkänd. Jag skulle gärna vilja rikta till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet den frågan, huruvida det beaktats, att denna bestämmelse är given, eller huruvida man till äventyrs hänger sig fast vid det nödankaret, att man kan förlägga inspektionen över fastighetsregistret och städernas mätningsväsende till olika myndigheter. Då dylikt åtskiljande ej torde kunna ske, har man föregripit riksdagens avgörande över frågan, var inseendet över fastighetsregistret skall läggas, därigenom att man på administrativ väg fastslår, att städernas mätningsväsen skall höra under lantmäteriet.

Jag skall nu sluta med att endast hänvisa till vad herr Öberg och medreservanter säga på sidan 13 i betänkandet, där det yttras: »Utan att vilja ifrågasätta denna Kungl. Maj:ts obestridliga rätt vill utskottet redan här anmärka, att det förhållandet att utskottet icke

varit i tillfälle att taga del av förslag från Kungl. Maj:t i avseende å dessa författningar, vilkas innebörd utskottet vid granskning av den föreliggande propositionen funnit vara av avgörande betydelse för själva organisations- och löneregleringsfrågans rätta bedömande, berett utskottet stora svårigheter vid behandlingen av propositionen ifråga.» Således säger man här, att för frågans bedömande är av avgörande betydelse att äga tillgång till dessa båda författningar, mätningsförordning och taxa, men att utskottet icke varit i tillfälle att taga närmare del av dem. Hur kan det då vara möjligt, att man skulle vilja taga på sitt ansvar att tillstyrka ett så beskaffat förslag? För min del vill jag jämka på den åsikt jag tidigare haft att ansluta mig till utskottets majoritet, och jag skall hålla mig inom ramen av min motion.

Anslag till lantmäteriväsendet m. m. (Forts.)

Jag ber således, herr talman, att få ansluta mig till herr Aaby Ericssons reservation med den förändring, att jag i stället för punkt 1) yrkar bifall till andra stycket i min motion; och sedermera under punkt 6) yrkar jag den förändring i staten, som betingas av min hemställan att stadsbyrån måtte utgå och att således en byråchef bortfaller samt en byrådirektör och en byråingenjör på denna stadsbyrå uteslutas och att i följd därav anslagssumman till lantmäteristyrelsen minskas från 149,800 kronor till 130,900 kronor. Jag ber, alltså, herr talman, att få framställa yrkande i anslutning till vad jag nu anfört.

Herr Ericsson, Aaby: Herr greve och talman, mina herrar! I denna tidiga och såsom jag antager utanför dessa salar så härliga vårmorgon skall jag endast med några få ord uppehålla herrarna, och jag ber om ursäkt att jag icke kan bli lika utförlig som den föregående ärade talaren.

Jag vill säga, att vad som för mig varit avgörande, då det gällde att bestämma, om jag skulle följa utskottets majoritet, som bestod av 8 mot 7, således en skillnad på en röst, och där utskottet var sammansatt nästan uteslutande av suppleanter, under det att avdelningen var enhällig i sitt tillstyrkande av vad som nu utgör den reservation, vilken avgivits av herr Öberg och undertecknad, eller jag skulle omfatta avdelningens mening, och vad som gjorde att jag icke kunde vara med om avslag, var det, att här står en stor tjänstemannakår på över 300 personer, väntande på en löneregler ing, som är av betydelse för dem, och som de behöva.

Vidare är det alldeles givet av största betydelse för det svenska jordbruket att få dessa förhållanden ordnade.

Vad som åter talade emot att dessa förhållanden skulle bli ordnade nu, var, att vid denna löneregler ing inkomsterna i tjänsten för lantmätare bestå dels i lön, dels i inkomst av taxor och på grund av mätningsförordning. Nu har riksdagen av Kungl. Maj:t endast fått veta lönerna men däremot icke vad taxan kan ge och icke vad mätningsförordningen kan innebära, ty dessa båda har Kungl. Maj:t fullt lagenligt förbehållit sig själv att bestämma. Det hade varit önskligt och enligt mitt förmenande regeringens plikt att ändå lägga fram denna mätninsförordning och taxa, så att riksdagen fått veta deras innehåll, ty det är sannerligen icke lätt att bestämma löner, när man

Anslag till lantmäteriväsendet m. m. (Forts.)

blott vet, att dessa utgöra omkring en tredjedel av inkomsten som vederbörande person eller tjänsteman skall ha, men däremot ej veta storleken av de $^2/_3$:na. Därför stodo vi inom avdelningen en stund på den ståndpunkten, att vi, enligt herr Dahls önskan, borde skriva till Kungl. Maj:t med begäran att få se mätningsföordning och taxa; men då upplystes det från Kungl. Maj:t att detta var detsamma som avslag. Alltså skulle detta leda till frågans fall innevarande år. Vidare upplystes det, att Kungl. Maj:ts avsikt var att biträda det av lantmäterikommissionen framlagda förslaget till mätningsförordning och taxa med de ändringar, som riksdagen nu vid behandlingen av ärendet eventuellt skulle kunna vidtaga.

Under sådana förhållanden, vad var då skillnaden därest vi fått denna mätningsförordning och taxa till påseende? I sak var ju skillnaden ingen. I form var det ju en skillnad, men vi ville icke hänga upp oss på att dessa författningar icke lågo officiellt på vårt bord, då vi ändå trodde oss veta, vad de skulle innebära. Och av dessa skäl, som jag nu anfört, förenade vi oss med dem, som nu vilja lösa den stora frågan.

Detta om denna del av ärendet. —

Därefter komma vi till en betydligt ömtåligare fråga, nämligen om städernas mätningsmän skola sortera under lantmäteristyrelsen. Ja, mina herrar, huruvida det beslut, som riksdagen fattat med anledning av fastighetskommitténs och skifteslagskommitténs betänkande bör uttydas så som Kungl. Maj:t gjort, och om det är juridiskt riktigt, vågar jag icke yttra mig om. Även utskottet har mycket anspråkslöst sagt, att det icke vågar taga ställning till vad som i det fallet gjorts av Kungl. Maj:t; men så mycket är givet, att Kungl. Maj:t redan tagit ställning till saken och utfärdat en kungl. förordning 1918, varigenom dessa mätningsmän sortera under lantmäteristyrelsen. Därför tillsattes det en tillförordnad byråchef, som förestår dessa ärenden, vadan redan nu en föregångare finnes till den blivande stadsbyrå, som nu föreslagits skola inrättas. Detta är ju dock ett fullbordat faktum, och jag vet icke, om det kan vara skäl, att riksdagen på detta sätt och nu giver sig in på ett beslut, som innebär ett direkt klander av den tydning, som Kungl. Maj:t gjort av ett riksdagens beslut. Nu är frågan var dessa mätningsmän skola höra hemma. En enhällig mening bland städernas representanter finnes att de skola höra hemma var som helst — och kanske allra helst utan någon överordnad styrelse — men blott icke under lantmäteristyrelsen. Jag har stått alldeles opartisk i denna fråga. För mig skulle de så gärna få höra hit eller dit, men då förhållandena äro sådana, som de äro, att de redan genom en kungl. förordning sortera under nämnda styrelse på grund av tolkningen av ett riksdagsbeslut, och då i lantmäteristyrelsen nu inrättas en sakkunnig byrå, som kan handlägga dessa ärenden och som, efter vad jag kan förstå, kommer att göra det precis lika bra som en likadan byrå, inrättad till exempel hos byggnadsstyrelsen i Stockholm, vet jag icke, varför man skulle röra upp så mycket angående denna sak, så mycket mer som det icke endast rör de stora städerna utan såsom föregående talare sade, muni-

Anslag till lantmäteriväsendet m. m. (Forts.)

cipalsamhällen och mindre samhällen, som redan hava lantmätare till sina mätningsmän.

Vad beträffar de olika yrkanden, som äro gjorda, så ber jag få nämna något om herr Dahls yrkande. Ja, herr greve och talman, för min del är det oförklarligt, att ett sådant yrkande nu kunnat göras, ty här gäller det en ändring i en stat, vilken ändring lästes upp av den ärade talaren. Men oaktat jag spände min uppmärksamhet till det allra yttersta, kan jag icke säga, vad den ärade talaren på Kristianstadslänsbänken ville utesluta ur staten, och det är väl icke tänkbart, att första kammaren skall vilja bifalla ett yrkande, som innebär en ändring i staten, utan att denna ändring prövats av utskottet eller varit förut synlig för riksdagens herrar ledamöter. Det är icke möjligt, att vi kunna gå till ett sådant beslut i denna sak. Avslagsyrkandet är ett klart yrkande, men herr Dahls — ja, hur skall jag uttrycka mig för att vara fullt parlamentarisk — det är motsatsen.

Vad beträffar skillnaden mellan herr Öbergs och min och herr Barthelsons reservation, så består den i att jag och herr Barthelson icke vilja, att staten skall övertaga kostnaden för gode-mänsförrättningar. Dessa kostnader skulle uppgå till 200,00 kronor, som herr Öberg och hans meningsfränder i andra kammaren velat vältra över på staten. Vi hava ansett, att jordägarna, som skola hava dessa skiftesförrättningar, mycket väl skulle kunna bestå detta; och vi hava tänkt oss, att om dessa godemäns arvoden betalades av staten, så bleve det snart detsamma vid andra förrättningar, där det också förekommer gode män; och skulle staten betala även dessa, bleve det betydliga summor.

På grund av det anförda ber jag få yrka bifall till den av mig och herr Barthelson avgivna reservationen.

Herr Magnusson, Gerhard: Herr talman! Jag skall inskränka mig till att säga några ord med anledning av vad herr jordbruksministern nämnde beträffande denna skiljaktighet mellan intressena för staden och för landet; han menade, att man icke skulle låta dessa intressen skära sig här utan låta det hela gå, som han sade, under en hatt.

Det är sant, att man från städernas sida alldelas säkert icke haft något emot denna reform, för såvitt man icke på köpet tagit med ett för städerna så viktigt livsintresse som just dessa mätningsförordningar. Det är klart, att, vad städerna i detta fall borde hava rättighet att begära är att bliva hörda i denna fråga; när detta icke förekommit, är det också klart, att städerna måste begära att verkligen få vila på detta ärende åtminstone ett år, och jag tror, att det skulle vara till nytta för hela frågan, om man enligt utskottets förslag finge den vilande ett år och finge den tillbaka till nästa år fullt färdig.

Här frågade herr jordbruksministern: Vad vill då städerna? Om han hade frågat detta officiellt, hade man nog icke haft svårt att svara, huru man ville hava det. Men hur skall man på rak arm

Anslag till lantmäteriväsendet m. m. (Forts.)

kunna svara, vad städerna vilja hava. Om de finge yttra sig, så är jag säker på, att städerna snart skulle svara, huru de ville hava det. Till jordbruksutskottet hava under de senaste veckorna inkommit framställningar från byggnadsnämnderna i olika städer, bland annat ifrån Hälsingborg, en framställning, som slutar på följande sätt:

»Då ingen utredning i avseende på byggnadsnämndernas ställning till överinseendet över mätningsväsendet finnes verkställd, och stadsmätningsmännen i denna sin egenskap i stort sett ha att utföra fastighetsbildningarna och sålunda i viss grad stadsbildningen enligt byggnadsnämndernas och stadsfullmäktiges egna önskemål samt byggnadsstyrelsens högsta sakkunniga överinseende har byggnadsnämnden nu velat för jordbruksutskottet framhålla, att inrättandet av en särskild stadsbyrå i lantmäteristyrelsen är en fråga, som väl tål en mera ingående behandling än som åtminstone städerna hittills varit i tillfälle att ägna densamma. Då städerna i allmänhet bestrida samtliga kostnader för sina mätnings- och jorddelningsinstitutioner, torde det vara rimligt, att städerna även bliva i tillfälle att yttra sig över i vilken utsträckning statligt överinseende över dessa arbeten bör anordnas. Med hänsyn till ovan åberopade synpunkter vågar byggnadsnämnden hemställa att jordbruksutskottet ej måtte innevarande år tillstyrka inrättandet av en särskild stadsbyrå inom lantmäteristyrelsen.»

Framställningar i samma riktning hava inkommit, utom från Hälsingborg, från Jönköping, Stockholm, Norrköping och Trälleborg. Inom utskottet var det alldeles tydligt, att om det yrkande, som nu innefattas i reservationen, hade blivit utskottets förslag, så hade det hela ändå skett under allra största tecken av tveksamhet, ty icke en inom utskottet var verkligen så säker på sin sak, att han kunde säga, att det första förslaget från avdelningen var det riktiga; och till och med vid den votering, som skedde, då åtta röster voro för det, som blev utskottets förslag, var det en av dem, som nu tillhöra reservanterna, som förklarade, att han ville avstå från röstningen, men i sista stund lät han anteckna sig såsom deltagande i densamma. Det har skett i tveksamhetens tecken alltsammans, och jag anser, att man i tveksamma fall enligt den gamla goda regeln icke bör handla.

Jag skall, herr talman, icke yrka annat än rent bifall till utskottets förslag. Jag anser att herr Dahls förslag icke kan tillfredsställa den uppfattning, som åtminstone jag har, nämligen att få klarhet i detta ärende, och att vi behöva få ett års andrum för att få hela frågan ordnad på lämpligt sätt. Detta herr Dahls förslag torde också, som herr Aaby Ericsson framhållit, förefalla ganska oklart och har möjlighet, tror jag, att förvilla kammaren vid denna sena timme. Jag anhåller därför, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Barthelson: Herr greve och talman, mina herrar! A

Anslag till lantmäteriväsendet m. m. (Forts.)

ena sidan har man under långa tider i vårt land hört framställas klagomål från jordägarnas sida över att arbetena från lantmätarna icke voro fullt tillförlitliga. Man har hört klagomål över att de förrättningar, som markägarna begärt icke blivit utförda vid den tid som de önskat. Å andra sidan så hava ju tjänstemännen klagat hos Kungl. Maj:t genom att framföra klagomål, åsyftande att få sina löner och sina inkomster förbättrade. Gent emot detta förefaller det då ganska egendomligt att höra, att baron Hermelin yttrade, att alla parter skulle hava nytta av att denna fråga finge vila. Det synes mig, som om snarare motsatsen vore förhållandet. Den ärade talare, som senast hade ordet instämde i så måtto med baron Hermelin, att han yrkade bifall till utskottets förslag, som går ut på avslag av Kungl. Maj:ts proposition. Utskottet önskar ju, som sagt, att denna fråga skall få vila, och de skäl, som hava anförts i utskottet, äro av herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet redan bemötta. Men då baron Hermelin ändå framhöll dessa utskottets skäl, så anser jag mig dock böra i största korthet bemöta vad baron Hermelin därvid yttrade.

Han började sitt anförande med att framhålla, att mätningsförordningen och taxan voro för riksdagen okända och att därför riksdagen icke kunde vara med om Kungl. Maj:ts förslag på grund av det sammanhang, som denna mätningsförordning och denna taxa hade med lantmätarnas inkomster.

Jag ber då gent emot detta få säga, att mätningsförordningen icke kan för riksdagen hava den betydelse, som den ärade talaren menade, ty mätningsförordningen är ju en rent mätningsteknisk förordning om huru mätning skall utföras, huru arealutredning skall äga rum m. m., och jag kan icke finna, att kammaren skulle hava något vidare intresse av att få den på sitt bord, ty jag misstänker, att sakkunskapen på detta område vore liten eller kanske rent av ingen. Rörande taxan har herr statsrådet yttrat, att denna icke komme att ändras annat än med riksdagens medgivande, och jag ber att få framhålla, att någon fruktan från riksdagens sida icke behöver förefinnas, om riksdagen nämligen följer reservanternas förslag, ty här står tydligen utsatt: »Vid beräknandet av de lönebelopp, som utskottet här nedan kommer att föreslå, har utskottet utgått från den bestämda förutsättningen, att de i lantmäterikommissionens ovanberörda förslag till lantmäteritaxa upptagna taxebelopp icke komma att i den blivande nya taxan för lantmäteriförrättningar undergå någon förhöjning.»

Baron Hermelin nämnde också, att sakägarna själva antagligen genom detta förslag skulle komma i sämre ställning, i det att de skulle få större utgifter för lantmäteri än de förut hade haft. Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet har redan påpekat, att staten har åtagit sig genom detta nya förslag en fyrdubbel utgift gent emot vad staten haft förut, så att dessa utgifter nu uppgå till ungefär samma belopp som sakägarna hava för lantmäteriförrättningar. Det hade emellertid, synes det mig, varit skäl för den ärade talaren, då han nämnde detta, att han också hade

Anslag till lantmäteriväsendet m. m. (Forts.)

fullföljt tanken rörande sakägarna. Det är nämligen icke blott avgiften enligt dessa taxor, det gäller, utan ännu mera gäller det för dem att få dessa förrättningar utförda på rätt sätt och inom rimlig tid, och att i det fallet mycket återstår, skall jag be att få visa med några siffror från de län jag tillhör. Under 1915 utgjorde förrättningarna enligt förordnande i Skaraborgs län 222 stycken och under 1918 381 stycken. Det är således en betydande stegring detta, oberäknat omkring 600 förrättningar för avsöndringar. Av dessa förrättningar blevo under 1918, vill jag minnas, 95 stycken oavgjorda, på grund av brist på tjänstemän. Det är ju givet, att markägarna icke kunna vara tillfredsställda med sådana förhållanden som dessa, som utmynnar i att det åtgår minst ett år, innan en förrättning verkställes, sedan den begärts.

Slutligen skulle jag kanske också be att få nämna några ord om denna stadsbyrå, som ju här väl varit den egentliga orsaken till detta motstånd mot den kungl. propositionen. Frågan om det berättigade i den nu kritiserade kungörelsen av 1918 och om fastighetsbildningslagen för städerna, om den i verkligheten redan lagt städernas mätningsväsende under lantmäteristyrelsen eller ej, har för mig vid denna frågas avgörande inom utskottet varit av underordnad betydelse. För mig har det avgörande skälet bestått i det faktum, att Kungl. Maj:ts förslag avser att åstadkomma reda och kontroll i mätningsväsendet även vad städerna beträffar. Att en kontroll härvidlag är behövlig, torde framgå bland annat av en skrivelse, som jag här har. Jag skall icke uppläsa många ord av den. Jag har erhållit den från förste lantmätaren i det län, jag nyss nämnde. Han säger, att han kan av egen erfarenhet intyga, att det cirkulär, som vi här talat om, nämligen 1918 års cirkulär, var av behovet påkallat, »ty de av mätningsmän i städer handlagda förrättningar med vilka jag av en eller annan anledning haft att taga befattning, utvisade tillfullo, att vad dessa mätningsmän än kunde, läsa och tolka författningar kunde de icke alls».

Det synes mig då, som om det funnes skäl för att Kungl. Maj:t vill hava denna kontroll. Det kan ju ur rättssäkerhetssynpunkt icke vara lämpligt, att det får fortgå som hittills utan någon kontroll. Somliga säga, att det kan göra detsamma, var nu denna kontroll skall läggas. För mig står det däremot klart, att lantmäteristyrelsen i det fallet är den enda kompetenta myndigheten att utöva denna kontroll. Vi få komma ihåg, att det icke är fråga om någon kontroll av stadsplan eller byggnadsväsende i städerna, utan endast om en kontroll över det tekniska utförandet av mätningen; det är icke annat det gäller.

Med vad jag nu anfört, herr talman, anser jag mig hava bemött de viktigaste av de skäl, som av baron Hermelin anförts för bifall till utskottets förslag, varför jag ber få hemställa om bifall till den reservation, som avgivits av mig och herr Aaby Ericsson.

Herr Dahl: Utskottets ärade vice ordförande har låtit mig förstå att det förslag, som jag framställt, skulle var ägnat att för-

villa omröstningslinjerna här i kammaren. Jag trodde det vara ganska enkelt; men då så icke tyckes vara förhållandet, skall jag be att få förena mig med utskottsmajoriteten. Jag ber således att få frånfalla mitt yrkande och förena mig med dem, som yrka bifall till utskottets hemställan.

Anslag till lantmäteriväsendet m. m. (Forts.)

Herr Ekman, Karl Johan: Herr greve och talman, mina herrar! Vid denna sena timme skall jag icke upptaga kammarens tid utan endast tillkännagiva att jag i likhet med herr Dahl yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Holmquist: Då jag infann mig i utskottet, när detta ärende skulle behandlas, erhöll jag den förklaringen, att man var fullständigt enhällig på avdelningen. Men sedan jag i anledning härav avlägsnat mig, hade det blivit slut med enigheten. Det var i utskottet åtta röster för avslag på propositionen och sju för bifall. Jag hade verkligen försökt att i min ringa mån få igenom den kungl. propositionen.

Emellertid har jag åtskilliga erinringar att göra. Jag skulle gärna vilja göra en del uttalanden, men då man här vid denna morgontimma uppenbarligen icke vill höra på vad som säges och denna debatt ju måste hava ett slut skall jag icke göra det.

Jag beklagar på det livligaste, att herr Dahl fann anledning att frånfalla sitt yrkande, ty jag tror, att det var synnerligen lätt realiserbart. Det var bara att ur staten stryka de tjänstemän, som voro ifrågasatta för stadsbyrån. Då nu emellertid herr Dahl icke vidhållit mitt yrkande, kan jag icke, såsom jag önskat, få ansluta mig till hans framställning. I det nödläge, jag kommit i, får jag därför taga såsom mitt ankare herr Aaby Ericsson och yrka bifall till hans med fleras vid betänkandet fogade reservation.

Friherre Hermelin: Herr greve och talman! Efter vissa uttalanden från första avdelningens män inom jordbruksutskottet ser det nästan ut, som om suppleanterna skulle få slita spö i detta fall. Jag tycker, att avdelningen kunde hava varit tacksam mot suppleanterna därför att de verkligen räddat avdelningen ur dess svåra dilemma. Läser man reservationen, som egentligen skulle vara utskottets utlåtande, finner man, att avdelningen varit till ytterlighet tveksam, så att utskottet måste hitta på lämplighetsskäl. Det kan hända, att suppleanterna sågo litet klarare och att de kanske icke blivit så bearbetade från ett visst håll, som avdelningen blivit.

Emellertid tycker jag, att den diskussion, som förts här, i alla fall har visat, att saken är rätt så tilltrasslad, och det skulle förvåna mig mycket, om kammaren verkligen skulle vilja gå med på ett beslut i enlighet med reservanternas förslag, då utskottets förslag egentligen endast avser uppskov för att få saken om dessa mätnings- och avlöningsförhållanden bättre avvägd såväl med hänsyn till städernas som till landsbygdens intressen. Jag vågar således fortfarande vidhålla mitt yrkande.

Anslag till lantmäteriväsendet m. m. (Forts.)

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på nu föreliggande utlåtande förekommit följande yrkanden: 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herrar Aaby Ericsson och Barthelson vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o) att kammaren skulle antaga det förslag, som innehölles i herr Vasseurs vid utlåtandet fogade reservation.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden samt förklarade sig anse propositionen på bifall till vad utskottet hemställt vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav och sedan till kontraproposition därvid antagits godkännande av det utav herrar Aaby Ericsson och Barthelson reservationsvis framlagda förslaget, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 103, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herrar Aaby Ericsson och Barthelson vid utlåtandet avgivna reservationen.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 48;
Nej — 23.

Då tiden nu var långt framskriden, beslöts på hemställan av herr talmannen att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets memorial och utlåtanden:

nr 36, med förslag till ändrad lydelse av § 105 regeringsformen och § 38 mom. 3 riksdagsordningen;

nr 38, i anledning av väckt motion angående förslag till bestämmelser i tryckfrihetsförordningen om rätt till genmäle mot angrepp och oriktiga framställningar i tidningar, tidskrifter och andra dylika tryckalster;

nr 39, i anledning av väckt motion angående tillägg till riksdagsordningen om rätt för utskottsminoriteter och enskilda riksdagsmän att vid ärendes avgörande inom kammare få proposition framställd på yrkande, som går något utöver regeringsproposition eller motion;

nr 40, i anledning av väckt motion angående förslag till bestämmelser i tryckfrihetsförordningen om allmänna hedersdomstolar; och

nr 41, i anledning av väckt motion om utsträckning av tiden för avgivande av motioner i anledning av regeringspropositioner; samt

jordbruksutskottets memorial nr 106, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneregleringe under år 1919 för vissa befattningshavare å ordinarie stat inom den civila statsförvaltningen ävensom angående förstärkning av de till avlönande av vissa extra befattningshavare inom samma förvaltning samt till vikariatsersättningar m. m. anvisade medel i vad rör jordbruksärenden.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3,02 på natten.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Måndagen den 2 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr vice talmannen.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtanden och memorial nr 34—41 samt statsutskottets utlåtanden nr 163—165 och 194—198.

Vid föredragning av statsutskottets memorial nr 199, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande anslag för beredande av semester åt vid lantförsvaret och sjöförsvaret anställda arbetare, godkändes den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen.

Föredrogs, men bordlades på flera ledamöters begäran ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 56.

Vid föredragning av bevillningsutskottets memorial

nr 57, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 45 i anledning av väckt motion om höjning av tullen å kaffe och kaffesurrogat, samt

nr 58, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 46 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om utgörande av en särskild stämpelavgift i vissa fall vid köp, byte eller införsel till riket av pärlor med flera lyxvaror,

godkändes de i dessa memorial föreslagna voteringspropositionerna.

Föredrogs och lades till handlingarna bevillningsutskottets memorial nr 59, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 47 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om uppskattning av mark i och för framdeles skeende taxering till jordvärde- eller jordräntestegringsskatt m. m. ävensom en i ämnet väckt motion.

Vid föredragning av bankoutskottets memorial nr 78, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående bankoutskottets utlåtande nr 57 i anledning av justitieombudsmannens framställning angående ändring i avlöningsvillkoren för registratorn-kanslisten vid justitieombudsmansexpeditionen, godkändes den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen.

Vid föredragning av jordbruksutskottets memorial nr 106, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneregleringen under år 1919 för vissa befattningshavare å ordinarie stat inom den civila statsförvaltningen ävensom angående förstärkning av de till avlönande av vissa extra befattningshavare inom samma förvaltning samt till vikariatsersättningar m. m. anvisade medel i vad rör jordbruksärenden, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Vid föredragning av första särskilda utskottets memorial nr 2, angående avlöning åt dess tjänstemän och vaktbetjäning, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 24.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av 2 § 4:o och 3 § tryckfrihetsförordningen; samt

statsutskottets utlåtanden:

nr 200, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar rörande vissa anslag under fjärde huvudtiteln å 1920 års riksstat m. m.;

nr 201, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t under femte huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställningar m. m.; och

nr 202, i anledning av väckt motion angående inställande tills vidare av allt arbete å militära byggnader och krigsfartyg samt för tillverkning av ammunition och vapen.

Justerades protokollsutdrag för denna dag.

Herr vice talmannen yttrade: Jag får hemställa, att kammaren måtte besluta att på morgondagens föredragningslista sätta bland två gånger bordlagda ärenden statsutskottets utlåtande nr 197 sist och statsutskottets samtliga övriga utlåtanden, bevillningsutskottets betänkande, bankoutskottets utlåtanden och jordbruksutskottets utlåtanden i nummerordning först på föredragningslistan bland två gånger bordlagda ärenden samt sedan övriga ärenden.

Denna hemställan bifölls.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 3.38 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.